SALA DE LECTURA

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● Miercuri 25 martie 1992 **10 (109)**

PREMIILE REVISTEI „LUCEAFĂRUL" PE ANUL 1991

ÎN PAGINILE 8 ȘI 9

75 de ani de la naștere
DIMITRIE STELARU

ÎN PAGINA A 7-A

ADRIAN MARINO
O NOUĂ PERSPECTIVĂ COMPARATISTĂ

ÎN PAGINA A 10-A

REGIS DEBRAY
Ce este „mediologia" ?

ÎN PAGINA A 16-A

Ilustrăm acest număr cu reproduceri după lucrări de Florin Pucă. În pagina a 13-a — o cronică plastică dedicată operei artistului.

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI din Noul Testament

ÎNTR-O NOUĂ VERSIUNE ROMÂNEASCĂ APARȚININD ARHIMANDRITULUI BARTOLOMEU VALERIU ANANIA

ÎN PAGINA A 11-A

Poeme de
CÉSAR VALLEJO

ÎN PAGINA A 15-A

RIMBAUD
eseu de Renato Minore

ÎN PAGINA A 14-A

A CINCEA ROATĂ LA CĂRUȚĂ (II)

Se spune că o nenorocire nu vine niciodată singură. După atîtea deceniii de avînt al „limbii de lemn" iată că se face tot mai des auzită și citită (și la televiziune mai ales, dar și în presa scrisă) o „limbă de nisip", scrîșnită, agramată, neascultînd de nici o regulă, prețioasă și populistă în același timp, sădind tulbureala gîndirii celor ce-o folosesc și o acută lipsă de consistență a comunicării. Înlocuirea rostirii înghețate în formule goale de sens cu rostirea pulverizată anarhic, nisipoasă și imponderabilă, poate fi interpretată, la prima vedere, ca un efect de moment al rupturii bruște din decembrie. Un simptom al tranziției așadar, corespunzător tranziției din planul social-politic. În realitate, „limba de nisip" este consecința unui sistem de învățămînt defectuos, a indiferenței — ca să nu spunem disprețului — cu care acest sistem a tratat studiul limbii române, al limbii latine, al logicii și al psihologiei. De la această premisă credem că trebuie să pornească orice inițiativă legislativă care vrea să reabiliteze învățămîntul românesc preuniversitar. Din păcate nici unul din proiectele de lege a învățămîntului de care avem cunoștință nu pleacă de aici. Ce ar însemna însă, în mod practic, recunoașterea unei asemenea premise ? În primul rînd conceperea etapei gimnaziale (clasele V—VII) ca stadiu pregătitor al personalității intelectuale a individului, ceea ce presupune o anume prioritate acordată disciplinelor care asigură baza devenirii intelectuale : limba maternă, limbile străine, matematica, istoria națională și universală. Din cele 24 de ore pe săptămînă cîte ar cuprinde etapa gimnazială, 8 ar trebui dedicate limbii (4) și literaturii (4) române (materne), 4 limbilor străine, 4 matematicii și 3 istorici naționale (2) și universale (1), celelalte cinci revenind fizicii, biologiei, educației fizice și — alternativ — desenului și activităților practice. În ultima clasă de gimnaziu (a VII-a), una din cele 4 ore dedicate limbii române se cuvine a fi disponibilizată pentru limba latină, iar una din cele 4, de matematică pentru chimie. Finalizarea studiilor gimnaziale ar urma să se producă prin trei examene (teste) de absolvire la limba și literatura română, matematică și istorie. După această etapă cu caracter obligatoriu, învățămîntul ar fi să se bifurce în școli de meserii (profesionale) și colegii (licee). Cele dintîi, cu o durată de trei ani, să pregătească muncitori calificați în diverse meserii și pentru diversele profiluri economico-industriale din peisajul național. Conservînd cele două principii fundamentale : „cultura generală" și „personalitatea intelectuală", programa școlilor de meserii ar trebui să ofere spațiu disciplinelor formative intelectual într-o anumită proporție cu disciplinele profesionale propriu-zise. Astfel, din cele 30 de ore săptămînal cîte ar fi să aibă aceste școli, o treime, adică zece, să fie dedicate limbii române (4), limbii străine (2), istoriei (1), logicii (1) și educației fizice (1). Se poate spera printr-o asemenea derulare a învățămîntului în școlile de meserii în reconstituirea modernizată a unei tradiții, pe de o parte, și apropierea acestor școli de un model formativ complex, pe de alta. Abandonînd ideea egalitarist-comunistă conform căreia tot românul cum-necum trebuie să termine liceul și să aibă totodată și o meserie, idee care, în practică, a produs serii de absolvenți de liceu evasianalfabeți și de meseriași nepricepuți, reconsiderarea în spiritul de mai sus a școlilor de meserii (profesionale) ne apare cu atît mai necesară cu cît ponderea lor în rețeaua noastră de învățămînt urmează să fie mai mare decît a colegiilor (liceelor). Despre acestea din urmă va fi vorba în partea a treia a serialului nostru.

Ț.

Lucafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Miliarde și miliarde, filme unice

„Filmul integral al vieții fiecăruia dintre noi rulează o singură dată și atunci pentru un singur spectator, care este și proprietarul filmului. Ceea ce știm noi înșine, înainte de spectacolul final, despre noi, se încropește din fragmentele în care credem că sîntem actori și sîntem, atît de des, simpli spectatori. Cu toate acestea ne permitem să spunem lucruri definitive, și mai ales despre aceea a altora, așa cum în mod imprecis, iluzoriu se vede ea. Siguranța cu care ne putem pronunța unii despre alții, sentințele fără drept de apel ale noastre, în chestiuni ce nu ne privesc, ar trebui să ne înspăimînte, făcîndu-ne să presupunem în adînc, acolo jos, abisuri rău cunoscute și, mai ales, răufăcătoare. Sigur că într-o societate sîntem cu toții legați unii de alții și, exact ca-ntr-un naufragiu, se scufundă și cei care știu să înoate o dată cu neînotătorii agățați de ei. Sigur că soluția ar fi să-i faci pe toți să învețe să înoate în vederea naufragiului. Dar, iarăși sigur este că mai bine ar fi să organizezi plutirea în așa fel încît să nu se poată ajunge la nici un naufragiu, din care, oricum, ceea ce se salvează nu constituie decît fragmente fără sens ale unui întreg, înainte de asta rațional alcătuit și rațional justificat. Dar una este să înveți pe alții plutirea pentru a face întregul social să plutească și alta să-ți arogi dreptul de a judeca, absolut și fără drept de apel, pe semenii tăi, în numele a ceva la fel de vag, de fragmentar, de inexact ca și ceea ce este judecat. Dacă am afla mai întîi despre noi înșine că nu sîntem etalonul, că nu sînem perfecți, dacă ne-am convinge mai întîi de acest lucru, poate că am ezita să aruncăm anatema pripită a judecății noastre parțiale asupra lumii, în general și a semenilor noștri, în special. Că nimeni nu e perfect, afirmăm prea adesea și cu toate acestea facem ca și cum noi înșine am fi scoși din cauză. Dar nimeni nu e absolvit de nimic și în consecință nimeni nu are dreptul să ridice piatra asupra semenilor săi. O adîncă înțelegere a lumii în care trăim ne-ar face mai circumspecți, ne-ar mai închide gurile prea dispuse să improaște cu noroi și sentințe nedrepte pe alții, mereu pe alții. Pentru că, nu uitați măcar atît : că filmul integral, versiunea definitivă, a vieții fiecăruia dintre noi rulează o singură dată și atunci, oricît ar plăti intrarea, nu este primit nici un alt spectator decît cel în cauză, care este subiect și regizor, scenarist (?) și actor.

Nicolae Prelipceanu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● VALERIU GRAUR : „În doi ani de guvernare F.S.N.-istă nu am reușit să ne apropiem cu nici un pas de scopul nostru sacru — reîntregirea". **(România liberă)** ● MIRCEA MIHĂIEȘ : „Separatiștii de la Dubăsari au rolul trupelor de mineri, gata să intervină oricînd o cer forțele obscure". **(România literară)** ● BAZIL ȘTEFAN : „Guvernanții de la București și Chișinău fug de cuvîntul **unire** ca dracu de tămîie, iar dacă se încumetă, totuși, să-l pronunțe, atunci fie că oferă o «perspectivă» de 20—25 de ani, ca dl. Snegur, fie că ne servesc formulări precum «reunificarea în timp, după model german» (dl. ministru Adrian Năstase — și care tot spre Sfîntul Așteaptă conduc, pentru că unificarea Germaniei a intervenit după mai bine de patru decenii de la crearea celor două state germane și numai după ce înstrăinarea dintre germanii din Est și Vest devenise atît de dureroasă încît a provocat explozia care a surpat și Zidul de la Berlin, și regimul comunist care-l ridicase". **(România liberă)** ● TOMA ROMAN : „I. Iliescu s-a vrut «președintele tuturor românilor» dar a fost șeful de stat, din fostele «democrații populare», care s-a arătat cel mai grăbit să semneze un «tratat de amiciție» cu U.R.S.S.-ul, cedînd oficial milioanele de români de peste Prut, iar atitudinea lui din timpul «puciului» de la Moscova a semnificat mai mult decît o prudență binevoitoare". **(Formula AS)** ● TUDOREL URIAN : „F.S.N. fierbe sub capac". **(Cuvîntul)** ● TIA ȘERBĂNESCU : „Cei doi ani de guvernare F.S.N. au demonstrat cu prisosință ereditatea sa comunistă". **(România liberă)** ● IOANA BRATU : „Ne-ar fi trebuit gheare de lup și cozi de vulpe, dar am purtat în mîini un trandafir, pe care l-am dorit ocrotit de suflarea dușmănoasă a crivățului. Campania de intimidare începuse de mult (sic !), dar noi, naivii într-ale politicii (iarăși sic!), continuăm să căutăm locul unde încape speranța în adevăr". **(AZI)** Frumos, tare frumos ! ● DOINA DIACONU : „Președintele sfidează constituția". **(Tineretul liber)** ● ASPIDA : „Total neinspirată, o delegație a asociației chiriașilor din imobilele naționalizate s-a prezentat la Palatul Cotroceni pentru a sta de vorbă cu președintele Ion Iliescu. Ce putea să le rezolve domnul Iliescu, el însuși prim chiriaș al țării și al Cotrocenilor, nu se poate ști. Noi îl propunem însă ca șef al acestei asociații și-i promitem să-i confecționăm și pancarte cu care să demonstreze în fața guvernului, în cazul în care ar fi dat afară de la Cotroceni, după alegerile prezidențiale". **(Expres magazin)** ● ȘUTEU TRAIAN ION, Mănăștur — Cluj-Napoca : „Felicitări domnului Corneliu Vadim Tudor pentru cîștigarea procesului de la Ploiești". **(Politica)** ● O consemnare de PETER LASZLO : „În cazul unui vagin strîmt, ei bine, îți oferă șansa de a conștientiza mai bine faptul că faci sex în acel moment și nu te-ai băgat cumva într-o cizmă, să zicem". **(Dragoste murdară)** ● LIVIU VĂLENAȘ : „Dispunerea geografică a succeselor electorale ale extremei drepte în alegerile locale arată cîteva lucruri mai mult decît interesante. «România Mare» a obținut cel mai mare succes, între 6 și 7% în municipiul București, adică 68.000 de voturi. **Acest succes nu spune absolut nimic : cam tot atîția securiști se află în capitala României.** Aici se găsesc centrele Securității, vilele și magazinele securiștilor, aici este «cuibușorul lor de nebunii», după cum bine se exprima un ziarist bucureștean". **(Baricada)** ● DORINA BĂEȘU : „Acum, dacă Ceaușescu a murit, a murit și Bulă, astfel a apărut domnul Brătianu". „...s-ar părea că domnul Brătianu primește de la Paris un fel de pensie lunară pentru handicapați mintal". **(Opinia studențească)** ● ILIE NEACȘU : „De la început ne-am dat seama că Municipiul CLUJ reprezintă pentru coaliția promaghiară și antinațională o cetate crucială (cetate crucială ? n.n.), un adevărat nod gordian. Dacă honvezii, cu sprijinul cozilor noastre de topor, ar fi reușit să cîștige Clujul, atunci ARDEALUL era cu adevărat în pericol". **(Europa)** ● O consemnare de PETER LASZLO : „Un clitoris mic se ascunde întotdeauna mai bine și în cazul unui contact bucal nu este atît de eficient". **(Dragoste murdară).**

Petre Stoica

dictatura personală

Nu „pe ocolite", ci direct, cu nume și prenume: Elena Ștefoi

Cu scuzele de rigoare, deschid azi o nouă paranteză mare : în căutarea **normalității...**

Încerc să-mi înțeleg limitele, de cînd am demisionat forțat (sau am fost „mătrăsit", cum spunea N. Manolescu atunci) din funcția de redactor șef de a **Contrapunct**, din ianuarie 1991 îndeosebi, și să înțeleg, în relațiile de autoritate și de supunere, care mai e locul meu în „societatea scriitorilor" și să mă resemnez, că perioada de autoritate a trecut neglorioasă, fiind considerat un intrus și că perioada de supunere îmi e mai propice... Dar nu știu cum se face, iată, constat că — după un an — nici în perioada de supunere nu sunt lăsat în pace ! Defăimarea mea inutilă continuînd : **în profitul cui, oare ?**

Fiindcă e prea de tot : cînd evidența sentimentului, ura patologică, destructivă și reaua credință capătă putere în locul rațiunii, nu mai e nimic de făcut, trebuie să iei măsuri și să pui piciorul în prag, de urgență ! Nu sub imperiul fricii, ci al nevoii : dacă vrei să nu te trezești pe altă lume ! Trăind doar în România tuturor posibilităților.

Să fiu bine înțeles : vinovat că nu reușesc (și că nici nu mă interesează) să deslușesc enigmele formării bubei — „Contrapunct" și ale acutizării durerilor ei în timp, am stat deoparte, în banca mea, din ianuarie 1991 pînă azi, încercînd să mă abțin cît pot și să nu ajung, vorba ceea, la „nivelul de conștiință al producerii unei noi realități", să fac valuri care să tulbure cît de cît cursul deturnat al corabiei celor ce au **acaparat**, neloial, nefericita revistă postrevoluționară **Contrapunct** (citiți azi caseta tehnică și veți vedea cine sunt ei ! La demisia mea forțată insistînd asupra acestui aspect, al acaparării), corabie ajunsă azi o umbră... Mi-am văzut de ale mele, cu acea „pasiune de semn contrar", contrar lor : singur, cu conștiința împăcată... Numai că, dacă ești considerat prost...

Numai că, iată, a ajuns să i se pună moț prostiei la revista **Contrapunct**, chiar pe prima ei pagină (vezi numărul 8 din 13 martie 1992, articolul „Pe ocolite") : mărturisesc, naiv cum sunt dintotdeauna, că nu mă așteptam la atîta infamie ! Așa cum nu mă așteptam ca fostei-poete Elena Ștefoi să i se suie **contra-naționalismul** la cap pînă într-atît : lucrarea diavolului...

Să vedeți și să vă cruciți și dumnea voastră, cititorii ! Las la o parte faptul că Uniunea Scriitorilor — iau încă o dată seama — își pune la dispoziție în continuare o revistă a sa, „liniștită", să mă atace în mod expres pe mine, mizerabil (pentru a cîta oară?) : sigur, ar trebui să fiu onorat, se fac doar atîtea eforturi financiare să apară ! Elena Ștefoi instrumentînd cu această ocazie nu numai resentimente securisto-comuniste, obsedată nu atît de trecutul său compromițător, cît de prezentul meu „obișnuit": articolul „Pe ocolite" degajînd și un deloc înduioșător soi de servitute față de Mișcarea Contra-naționalistă din interior și din afara granițelor României! Ce o fi aia? Cînd eu, sărmanul de mine, nu sunt decît un „nealiniat", un „neafacerist", un coate goale, băgător de seamă pînă și în chestiuni din astea, manifest contra-naționaliste... contra-revoluție, contra-manifestație ; direct interesate, contra... În fine.

Îi contra-mulțumesc tristului personaj Elena Ștefoi, pentru ocazia nesperată de a pune, mai tîrziu decît niciodată, lucrurile la punct : în cele ce mă privesc ! Neglijasem că aveam de mult o datorie în acest sens față de cititorii avizați...

Calm, o voi lua pe rînd, în cadrul acestei rubrici, cu demontarea incredibilelor calomnii proferate în articolul „Pe ocolite", cu o lipsă de scrupule ce îi e caracteristică Elenei Ștefoi, mințind flagrant și total în afara „cazuisticii" sale : între timp putînd și eu să mai învăt din daraverile legate de un proces adevărat ! Fiindcă m-am săturat să tot stau cu mîinile în sîn și să fiu batjocorit de te-miri-cine ! Odată provocat, voi acționa ca atare, să intrăm legal, măcar, în exercițiul „colegial" al libertății de opinie...

14 martie 1992

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

prezentul continuă

Un stat ilegitim

Pentru a renaşte încrederea în stat, acesta e dator cu o generală separaţie morală. Cîtă vreme nu îşi va declina responsabilitatea, recunoscînd vinovăţii şi dovedindu-se generos în soluţii şi ameliorări ale pagubelor, pe care le-a produs prin violenţă şi ilegitimitate, rămîn discutabile autoritatea şi eficienţa lui. Ba chiar legalitatea sa.

Despre ce reparaţii este vorba ? Sp. a nu aluneca într-o sterilă enumerare de fraude exercitate de stat asupra societăţii să spunem doar că, în numele ideologiei sale, statul a destrămat ierarhii de valori, instaurînd regatul fărădelegii. Aşa se şi explică deplina compatibilitate, în acest domeniu, cu cele mai sangvinare naţii. Infracţiunile (mai ales cele morale) au fost cauţionate de organismele puterii în stat care au fost primele în a da exemplu. Pasiuni personale şi resentimente de indivizi declasaţi i-au determinat pe oamenii statului să considere că, în numele ideologiei, se poate comite orice crimă.

Statul plăteşte acum pentru comportarea sa vicioasă. Iar, (ce e mai îngrijorător) adună peste culpele de ieri, neverosimilele brutalităţi şi neînţelegeri de azi. În ciuda faptului că unitatea s-a fisurat, lăsînd loc speranţei că, într-o bună zi, cele trei puteri vor fi cu-adevărat separate, din inerţie sau pentru a-şi păstra cheile sociale mai la-ndemînă, statul îşi continuă politica de indiferenţă faţă de comanda socială. Iar, cînd pare emoţionat, îşi apleacă instinctiv urechea numai către foştii (şi actualii) ei clienţi, grăbindu-se să le vină în ajutor. Ştim prea bine că oficialii au căinat, cu grabă, doar pe cei pentru care Revoluţia a fost, cu adevărat, prilej de temeri şi contraofensivă. Astfel, pînă să intre în structura organizatorică FSN (şi a partidelor satelit) activiştii au beneficiat de salarii integrale. SRI a preluat cu bagaje şi (mai ales) arme trupele fostei securităţi. Statul nu este îngrijorat de criza în care se află. E mulţumit că revolta îşi atinge apogeul odată cu primele geamuri sparte şi îşi impune apoi punctul său de vedere cu bastonul şi grenade lacrimogene. De altfel, singurul dialog real au fost hîrjonelile care au determinat mereu mici sau mari jocuri politice : de la schimbarea unui ministru la formarea unui nou guvern.

Statul trebuie să se lepede cît mai curînd de imaginea anterioarei puteri comuniste şi să-şi rediscute valorile. Va trebui s-o facă public, oferind recompense generoase (morale şi financiare) pentru vechile infracţiuni. Să ofere dovezi concrete ale bunăvoinţei sale. Or, tocmai acestea au lipsit (prin grija celor doi prim-miniştri). Marile întreprinderi îşi negociază sărăcia. Agricultura este paralizată de o Lege care a secretat o nouă birocraţie, mai venală ca anterioara. Proprietatea, cînd există, a fost acaparată prin sustragere sau mită.

Din păcate, statul nu urmăreşte să se reabiliteze. El continuă să protejeze proprietăţile furate în anii comunişti, să se odihnească în aceleaşi vile de partid şi să se servească de aceeaşi semi-clandestină reţea de clienţi. Cîtă vreme cele trei puteri vor colabora doar simulînd polifonia şi pluralitatea opiniilor, societatea nu va fi protejată, ci agresată de stat. Iar statul va continua să scrie pagina ruşinoasă începută acum 45 de ani.

Sorin Şerb

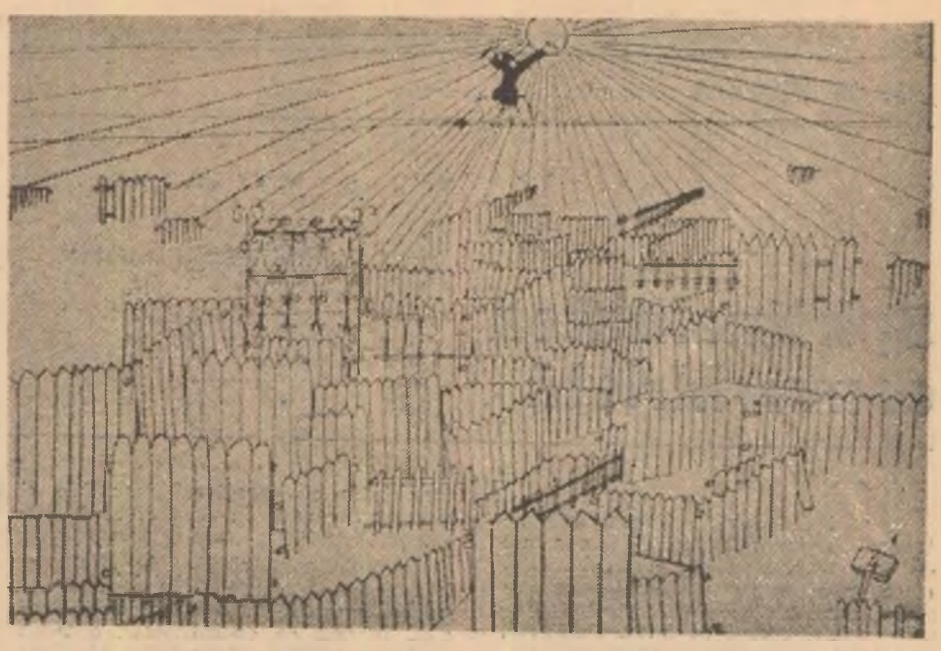

momos

Veşti şi zvonuri

Acum aproximativ trei ani circula un banc : ce este o lege ? Răspunsul era : o lege este un zvon care a trecut prin M.A.N.

Acum lucrurile s-au simplificat în sensul că nu mai avem legi sau dacă le avem, ele nu se aplică, ceea ce este acelaşi lucru. Avem însă zvonuri şi ele, pentru a deveni zvonuri cu adevărat, trebuie mai întîi să treacă printr-o agenţie de presă. Încă din 16 dec. 1991 agenţiile de presă au transformat revolta împotriva lui Ceauşescu şi a comunismului în ştiri.

Neavînd legi am devenit o ţară condusă de stiri. Astfel, „Constituţia" a reuşit să fie o ştire comunicată pe mai multe pagini de ziar, iar cearta Iliescu-Roman, la fel. Celelalte legi feseniste nu au beneficiat de un statut mai bun. Singurele legi cu adevărat aplicate în ţara noastră sînt cele emise de Ceauşescu. Nu trebuie să ne ruşinăm pentru acest lucru, atîta timp cît am ales această cale scurtă (2 pînă la 6 ani) de a bate pasul pe loc. În definitiv ţara a mai trecut prin acest fel de guvernare prin care ştirile-decrete deveneau inoperabile înainte de a fi emise, iar legile vechi care revoltaseră poporul îşi continuau senine drumul spre fundătură.

Astăzi, în fine, zvonurile despre cearta celor doi emanaţi ai revoltei din decembrie au devenit de notorietate publică şi nimeni nu mai poate face supoziţii false asupra acestui conflict. Pentru a nu dormi liniştiţi aflăm că dl. Roman a hotărît, susţinut de o singură aripă tînără, să candideze la postul de preşedinte al ţării. Întorcînd vestea (zvonul) pe toate părţile putem constata cu oarecare bucurie că primul care îşi va pierde somnul aflînd de hotărîrea fostului premier este dl. Iliescu. Candidatura lui Pătruţ îi va fura d-lui Iliescu un număr considerabil de voturi, trecîndu-l astfel din rîndul favoriţilor la cursa pentru preşedinţie în coada plutonului. Se poate deduce lesne că favoritul va deveni astfel candidatul Convenţiei Democratice. Asta în cazul în care Convenţia va înţelege că nu e momentul pentru vreo eventuală dezbinare.

Ştefan Agopian

minimax

Un conflict pentru neliniştea noastră

Domnule, cine-şi închipuie că poa' să-i păcălească pe comunişti, ascultă-mă pe mine, se-nşală amarnic ! Şi chiar cînd se muşcă ei între ei ca lupii, pînă la urmă tot Partidul învinge.

(Din reflecţiile unui bătrîn şchiop, auzite la o coadă în Piaţa Matache Măcelarul)

Oricine are de gînd să lupte împotriva comuniştilor trebuie să ştie că praful se va alege de el.

(Mao Tze-Dun)

Ciudate, dacă nu de-a dreptul stranii sînt cele ce se întîmplă în sferele înalte ale Puterii unde,de la o vreme, parcă bîntuie strechea sau, poate încă mai bine spus, un fel de molimă a sinuciderii politice. Cum altfel să interpretezi conflictul dintre cele două **jumătăţi de roză ?!** Tocmai pentru că, în mod normal, apropierea alegerilor generale ar fi trebuit să-i determine pe tehnicienii puterii să asigure cu orice preţ unitatea Frontului. Or, nici pomeneală de aşa ceva. Iscată la „vîrf", dihonia s-a extins în jos, aşa cum poate fi dedus din succintele relatări ale presei despre modul cum se desfăşoară convenţiile Frontului la nivel judeţean. Ieşit în avanscenă pentru (re) unificarea partidului, grupul de parlamentari feseniişti care şi-a asumat prin titulatură nobila misiune (GUF, cum este el dezmierdat în **Azi**, poate şi fiindcă sigla are rezonanţa numelor unor personaje din serialele de desene animate) s-a dovedit de fapt o echipă de artificieri politici, iar neologismul **ninoasă(e)** are toate şansele să intre în argoul gazetarilor, ca semnificant al lucrărilor gen demascare tovărăşească. De asemenea şi celălalt grup coagulat în Front, condus de un politolog profesionist „Made in Ştefan Gheorghiu", s-a dovedit animat de aceeaşi intransigenţă partinică în virtutea căreia sînt combătute tendinţele de idolatrizare cu lideri charismatici, deşi, se pare că, însuşi dl. Vasile (Lică pentru cei apropiaţi ca, bunăoară, senatorul Dan Iosif) Secăreş a propus mai an instituirea funcţiei de **lider naţional.**

Aşadar, conflictul dintre „primii emanaţi ai ţării" se arată cît se poate de real, incriminările reciproce fiind mult prea grave pentru a mai încăpea posibilitatea unui happy end printr-o împăcare spectaculoasă. Dimpotrivă, înteţirea schimbului de rafale propagandistice a evidenţiat o logică a escaladării, tinzîndu-se, după cît se pare, la aplicarea loviturii decisive. Aşa să fie oare ? Cîndva, afirmam că acest cuplu este indestructibil datorită naturii liantului său constînd în reciprocitatea pericolului ca unul dintre parteneri, eliminat din joc, să spună adevărul. Eroarea într-un asemenea raţionament pare să fi fost aceea că el nu aprecia la justa-i valoare **lupta pentru putere.** Făcînd însă cuvenita rectificare, se iscă imediat întrebarea dacă în viitorul apropiat, bunăoară cu prilejul Convenţiei Naţionale a FSN, ar fi de aşteptat ca unul dintre protagonişti să iasă din arena politică pe scut. Sau, încă mai exact, îşi poate permite Puterea acum o răfuială personală de felul celor care au marcat întreaga istorie a partidelor comuniste ? În pofida acuzaţiilor ce şi le-au adresat, fie direct, fie prin intermediul „locotenenţilor" (unii poate într-adevăr !), un asemenea deznodămînt nu este totuşi deloc probabil. Adică, deşi avînd-o la dispoziţie ambii combatanţi, lovitura decisivă nu va fi riscată de nici unul dintre ei, efectul de bumerang fiind inevitabil. Odată acceptată, această prezumţie ar putea să genereze impresia că antrenarea într-un conflict indecis a fost o ditamai gafa care îi va plasa pe ambii „jucători", vizavi de opoziţie, în postura de perdanţi. Mizînd însă pe o asemenea prognoză electorală, opoziţia n-ar face decît să-şi reifice speranţa, subsecvent subestimîndu-şi (iarăşi) adversarul. Pentru că, date fiind, pe de o parte, specificul aşteptărilor electoratului (în mare măsură încă marcate de confuzie) şi, pe de altă parte, noile caracteristici ale ofertei electorale, derivate tocmai din conflictul Roman — Iliescu (sau viceversa), acesta din urmă se dovedeşte ca avînd **un** efect tonifiant pentru Putere. Argumentele care vin în sprijinul unei asemenea interpretări cu aparenţă de paradox pot fi totuşi desluşite destul de lesne atunci cînd şi dacă se trece dincolo de consecinţele virtuale superficiale ale conflictului într-adevăr potrivnice Puterii. Cîştigul pe care se poate sconta însă în perspectiva alegerilor generale şi prezidenţiale este cu mult mai mare. Astfel, în ce-i priveşte pe susţinătorii fideli ai Frontului, pentru că într-un fel sau altul sînt direct interesaţi în menţinerea actualei cîrmuiri, aceştia ştiu că indiferent care dintre cei doi lideri va avea cîştig de cauză, propria situaţie nu li se va modifica radical, aşa încît principiul **de bază** al atitudinii şi comportamentului lor politic s-ar putea defini prin formula „oricum, numai să nu iasă Opoziţia". Pe de altă parte, electoratul fidel Opoziţiei poate fi de asemenea considerat ca relativ constant şi pierdut în orice caz pentru Putere. Interesant se dovedeşte atunci numai segmentul social unde domnesc confuzia şi nehotărîrea ca efect al dezinformării şi, firesc, într-acolo ţinteşte cu predilecţie oferta electorală. La aceste ipoteze standard mai trebuie adăugată apoi pierderea de capital politic al Puterii evidenţiată de rezultatul recentelor alegeri locale. Şi, tocmai pentru că se află în plină criză de autoritate legitimă, Puterea poate beneficia de fracţionarea FSN în măsura în care acest fenomen ajunge, totuşi, graţie propagandei, să fie perceput convenabil în zona nehotărîtă a electoratului. În primul rînd, tot zgomotul care însoţeşte conflictul captează atenţia, reciproc reducîndu-se şansele de audienţă ale Opoziţiei. Pe baza acestei premise psihoinformaţionale, Puterii îi sînt atunci convenabile oricare dintre următoarele impresii posibile : (a) dacă Opoziţia tot nu are şanse de cîştig atunci trebuie ales cel mai mic rău posibil, (b) extensia, fie spre „dreapta", fie spre „stînga", a ofertei electorale venind întru satisfacerea unor aşteptări latente şi difuze care n-au fost captate încă politic — uşor sesizabil, „tabăra romană" a preluat aproape întreaga tematică anticomunistă şi liberală în timp ce spre Palatul Cotroceni îşi îndreaptă privirea toţi cei nemulţumiţi de efectele chinuitei tranziţii economice pentru a li se alătura foştilor to'arăşi înspăimîntaţi de perspectiva unei guvernări anticomuniste. În fine, „pericolul extern" înconjurîndu-ne s-ar zice că din toate părţile, oferă prilej Puterii să vină în întîmpinarea naţionalismului inflamat de propaganda unei extreme originale în care convieţuiesc de minune comunismul cu fascismul şi, cine ştie dacă nu cumva Moscova nu ne oferă, în stilu-i caracteristic, pe dedesubt, un ajutor cu mantinelă...

18 martie 1992

Şerban Lanescu

P.S. de ultimă oră. Marţea, zi fatidică !, a lăsat să se întrevadă posibilitatea apariţiei unui nou „cuplu" istoric (Stolojan — Cosma) şi, totdeodată, i-a prilejuit d-lui M. Hamza bucuria să ne prezinte tribunul „României Mari", nu, nu la tribunal, ci printre iubitori şi ziarişti care-l ascultau lăudîndu-şi notiţe.

istorie literară

Spiritualitatea convorbiristă

Fără îndoială, „Convorbirile literare" reprezintă expresia cea mai clară a spiritualității junimiste. Căci există o astfel de spiritualitate, generată de particularitățile societății literare ieșene, creată în iarna 1863/1864, închegată în următorii cîțiva ani, vădită și în modul de a concepe revista.

Se impune de la început constatarea de esență, anume că Junimea a posedat aproape toate însușirile a ceea ce se numește grup de presiune (afirmație făcută de autorul acestor rînduri în 1982 și, independent, în anul următor, de Sorin Alexandrescu, într-un articol apărut la Amsterdam). O atare structură socială caută să drămuiască în primul rînd eficient forțele de care dispune, pentru a ocoli dispersarea lor și pentru a evita astfel rateurile. Lupta pentru accedere în sferele de dominație este deosebit de acerbă în cazul unui grup de presiune și, în consecință, fiecare gest trebuie cumpănit cu multă grijă. Este motivul pentru care junimiștii nu au amestecat niciodată criteriile, modalitățile de evaluare constituind pentru ei nu numai o armă de atac, ci și, sau înainte de orice, o distribuire atentă și echilibrată a intensităților atacului. Fiecare domeniu, pe care l-au abordat, și în care țineau cu orice preț să-și impună punctul de vedere, era supus unei analize atente, pentru a i se afla mijlocul specific de abordare. Faimoasa pledoarie pentru adecvarea ideologică, aici pare a-și avea una din explicații. Deci se poate constata, dacă se admite această perspectivă, că junimiștii s-au impus în politică prin armele politicii, în istorie — prin demersul istoric, în literatură — prin discursul literar, în jurnalistică — prin structurile gazetărești. Niciunde nu au amestecat apele, nu le-au tulburat, pentru că foloasele dobîndite pe o atare cale li s-ar fi părut cu totul minore în comparație cu roadele unei șarje dezlănțuite în cîmp deschis. Este foarte adevărat că o asemenea tactică putea să pară sinucigașă. N-a fost. S-a opus coeziunea pe care junimiștii o păstrau între ei, caracterul monolitic al tuturor formelor în care ei se înfățișau publicului.

Nu trebuie să căutăm în „Convorbiri literare" tot felul de contraziceri ori contradicții. Nu o asemenea dialectică, înceată ca operativitate, a făcut să apară spiritul convorbirist, ci, dimpotrivă, netezirea asperităților. Scopul acestei operații, umilitoare în aparență, era unul singur : acela de a lăsa cîmp liber operei de artă, de a renunța la principiul meschin al așa-numitei „interpretări". Deceniile anterioare, cu deosebire acela postpașoptist, încercaseră, prin amestecarea criteriilor în jurnalistică, să aservească valoarea operei literare altor (mai curînd : celor-lalte) valori din cîmpul vieții sociale, cu deosebire valorilor etno-politice. Prin intervențiile cunoscute și extrem de energice ale lui Titu Maiorescu, Eminescu, Iacob Negruzzi, Gh. Panu, A. D. Xenopol, și ale altor convorbiriști, revista Junimii a introdus în literatura noastră, încă de acum o sută douăzeci și cinci de ani, un principiu la care, cu foarte puține și ignorabile excepții, nu s-a renunțat nici pînă azi, anume principiul de a nu judeca opera literară prin interpretarea conținutului. Reducționismul anterior extrem de simplist a fost anihilat de revista junimistă, mai ales în perioada 1867—1900, atît prin publicarea unor pagini critice extrem de dure, care descurajau tentativele de prelungire a unui criteriu perimat și care erau, în fapt, rămășițele unui timp revolut, cît și prin includerea în sumar a unor texte care să o sprijine efectiv. Aș zice că revista Junimii a reușit să introducă în cultura noastră un fel de hedonism critic, opus rigidului teologism pseudo-literar anterior. „Anteluptătorii" — de care au făcut atîta haz convorbiriștii — băteau mătănii la altarul politicului. Convorbiriștii, prin Maiorescu, Eminescu ori Caragiale, s-au devotat artei, culturii în genere.

Spiritualitatea convorbiristă, care nu trebuie confundată cu aceea a întregii Junimi, are la bază și o lucidita-

te care la, uneori, forme intolerante. Afirmația nu este hazardată, dacă reamintim observația privitoare la psihologia de grup de presiune a junimiștilor. Dar, acest aspect mai comportă încă o explicație. Întreaga Junime își datora orientarea unei concepții cu o largă deschidere culturală. Avînd asigurată această temelie, revista „Convorbiri literare" putea fi cu adevărat literară. Mai mult încă, putea fi auster literară, întrucît austeritatea principiilor era garantată din chiar punctul de plecare prin absența oricăror altor criterii. De aceea, „direcția nouă", pe care se întemeiau „Convorbirile", afirma o puritate mult prea vehementă pentru a putea fi totdeauna respectată. Căci disprețul colaboratorilor revistei față de cei care amestecau criteriile era deseori fără mască și ei procedau adesea fără milă la adresa căuzașilor gălăgioși. Fundamentele revistei erau deopotrivă deontologice și filozofice : „căci fără cultură poate încă trăi un popor cu speranța că la momentul natural al dezvoltării sale va apăre și această formă salutară a vieții omenești ; dar cu o cultură falsă nu poate trăi un popor și dacă persistă în ea, atunci dă un esemplu mai mult la vechea lege a istoriei : că în

lupta între civilizațiunea adevărată și între o națiune rezistentă, se nimicește națiunea, dar niciodată adevărul".

O parcurgere oricît de fugitivă a sumarului numerelor apărute, confirmată, în mod sigur, și de ultimul număr, distrus de incendiu în podul casei lui I. E. Torouțiu, în vara anului 1944, demonstrează că revista Junimii, deși se intitula „literară", a făcut loc și la numeroase pagini de istorie, de teorie a culturii, de filozofie. Faptul se întîmpla în perioada cea mai reprezentativă, aceea cuprinsă între anii 1867 și 1885. Nu se abdica însă de la principiul predominării literaturii, mai întîi pentru că, în concepția vremii, însuși conceptul de literatură era, cum se cunoaște, de-ajuns de încăpător. Apoi, lucrul cel mai important, pentru că, avînd un spirit critic deosebit de pătrunzător, convorbiriștii se fereau de o extindere a hedonismului, controlîndu-l cu mijloacele oferite de domeniile învecinate beletristicii, ca o garanție a calității acesteia. Funcția de controlor de calitate — așa zicînd — îndeplinită de disciplinele amintite este vizibilă și în componența comitetelor de redacție ale „Convorbirilor", în care au avut un cuvînt greu mai ales istoricii. Mi se pare o probă nu atît a simțului istoric — simț care adesea le-a fost negat, — cît mai ales a faptului că ei atribuiau în special istoriei o funcție de verificare a literaturii, a adecvării acesteia la contemporaneitate. Protejau astfel, din nou, literatura de imperativele conjuncturalului și, pe această cale, de păgubitoarele ingerințe ale politicului uniformizator.

I s-au opus acestuia — fără a-i nega utilitatea în planul vieții sociale, ba chiar folosindu-l din plin în locul și în împrejurările nimerite — posibilitățile de diversificare oferite cu larghețe de literatură, ca reprezentantă a artei. Scriitorimea noastră din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a putut constata în mod concret cît de rodnice sînt limpezirile practicate de „Convorbiri literare". Pentru ei, ca scriitori, revista înlesnea astfel accesul la propria lor personalitate artistică. Pentru cititorii din aceeași perioadă, revista impunea criterii care, din înguste și mutilante cum erau pînă atunci, începeau să devină sursa unor satisfacții nebănuite. Din masa de cititori pregătiți astfel de „Convorbiri literare" pînă la 1900 s-au putut forma marii scriitori ai veacului nostru. În îndelungata ei existență, revista Junimii nu a produs nici un om politic. Numai datorită acestui fapt, un mare om politic român a putut să invoce „Convorbirile literare", cu acele patruzeci de tomuri apărute pînă în 1918, într-unul din momentele de răscruce ale neamului nostru, ca dovadă a existenței și perenității unei culturi și a unui popor.

Dan Mănucă

povestea vorbei

„Interconvulsii" textuale

Ca și nenorocirea, o eroare nu apare mai niciodată singură. Se întîmplă să descoperim pe cîte o pagină sau într-un singur număr de ziar cîte o condensare de abateri lingvistice de la normă, care alungă toată dorința de senină teoretizare. Rolul severului corector care dă note și recomandări nu e cel mai confortabil (el însuși se poate înșela sau poate teoretiza la nesfîrșit în jurul unei greșeli de tipar) și nici cel mai simpatic cu putință, dar ni-l atribuim cu toții, din cînd în cînd. Să vedem, deci, cam ce se poate strînge la un loc în spațiul a numai două pagini (dintr-un număr recent al ziarului **Libertatea**) — parcă special pentru a ilustra, cît mai concentrat, neglijențele limbajului în uz.

Ce mi-a atras atenția la început a fost conceptul de **interconvulsie**, presupus cu o oarecare probabilitate de secvența „starea de spirit din Front, caracterizată **drept inter-convulsivă**" (s.n.). Formațiile cu prefixul (după unii autori, prefixoid sau element de compunere) **inter-**„între" sînt frecvente în limbajul modern : după modelul împrumuturilor — subst. **interacțiune, interdisciplinaritate**, vb. **interconecta**, adj. **intercostal** etc. — au apărut în română mai ales adjective — **interbelic, interjudețean, interstatal, interuman** —, dar și substantive : **interasistență, intercondiționare** etc. Sensul elementului de compunere, totdeauna foarte clar, îl asociază obligatoriu unor adjective care marchează reperele (indicînd **între** ce se stabilește raportul) sau unor substantive în al căror conținut intră ideea de relație, de reciprocitate. E evident că, format de la **convulsiv** „care se referă la convulsii ; care provoacă convulsii, caracterizat prin convulsii, însoțit de convulsii" (DEX ; la rîndul său, **convulsie** = „spasm ; frămîntare, zvîrcolire, încordare"), **interconvulsiv** ar trebui să însemne „(aflat) între convulsii" ; ar caracteriza deci o stare intermediară, de relativ repaos, între două frămîntări. Nu cred (din rațiuni extralingvistice) ca acesta să fi fost sensul avut în vedere de vorbitorul care l-a folosit sau de autorul articolului (nu știu cui aparține). E mai probabil ca prefixul să fi fost folosit cu valoarea lui de marcă a reciprocității — pentru a descrie convulsii provocate de unul altuia, de unii altora — deci un fel de zvîrcolire, de frămîntare **transmisă** ; modul de formare a adjectivului nu prevede, totuși, această lectură. Mai **există, de altfel, o posibilitate, cea mai** gravă : ca totul să provină din confuzia dintre **inter-** și adjectivele **intern** sau **interior**. Starea **interconvulsivă** ar fi, atunci, cea caracterizată de simple **convulsii interioare** (ceea ce mi se pare, oricum, tautologic). De fapt, în nici una dintre ipoteze adjectivul **inter-convulsiv** nu pare a căpăta o interpretare mulțumitoare.

Mai puțin gravă (pentru că nu e minată de o rea construcție, de o contradicție interioară, ci ilustrează o tendință, e drept, supărătoare, de extindere a utilizării unui neologism) e folosirea, la cîteva rînduri distanță de exemplul de mai sus, a verbului **a uzita** : **„Uzitînd** de un scurt memento al derulării ostilităților, președintele a evocat...". Dicționarele noastre îl înregistrează pe **a uzita** ca tranzitiv și reflexiv, cu sensul „a (se) întrebuința, a (se) folosi în mod obișnuit", **uzitat**, din care provine, însemnînd „folosit în mod curent, obișnuit" (ceea ce îl apropie de **uzual**). Includerea ideii de frecvență și repetiție îl diferențiază așadar, în mod clar, pe **a uzita** de **a folosi**. Tendința spre pretențiozitate acționează însă aici, provocînd substituția cuvîntului obișnuit cu neologismul mai rar ; cazul a fost remarcat de Valeria Guțu Romalo, în **Corectitudine și greșeală** (1972). Exemplul nostru dovedește nu numai abuzul semantic — similar celor produse în înlocuirea verbului **a sfîrși** cu **a finaliza**, ori a lui **a începe** cu **a debuta** —, dar și modificarea regimului sintactic al verbului **a uzita**, refăcut după modelele **a se folosi de..., a uza de...**

Construcții gramaticale incorecte sînt mai multe în paginile asupra cărora m-am oprit ; nu lipsește, desigur, dezacordul participiului care determină un substantiv în dativ — „întrebării.. **pusă**" ; nici nu apuci însă bine să-l remarci, că te nedumerește structura sintactică a întregii propoziții principale : **„Întrebării** «dacă va candida sau nu» pusă în finalul conferinței de presă, dl. Iliescu **a preferat** un răspuns, de astă dată, sec (...)". **A prefera unei întrebări un răspuns** reprezintă cu siguranță altceva decît a vrut să spună autorul articolului ; dar nu e o idee interesantă ?

Construcții sintactice incorecte sînt și „problema susținerii **sau nu** a unei posibile candidaturi", „situarea **sau nu** pe aceleași poziții" ; sursa lor, comună cu a inscripțiilor de genul „e interzis staționarea", o reprezintă echivalarea unui verb cu substantivul provenit din el : semantic valabilă, aceasta e sintactic imposibilă. Pe cît de normală ar fi construcția „a susține sau nu", pe atît de incorectă e „susținerea sau nu" : viciul s-ar lăsa foarte ușor observat prin completarea elipsei : „susținerea sau nu susținerea" ! Eroarea se dovedește surprinzător de consecventă, echivalarea unei forme verbale cu un substantiv funcționînd și în sens invers : secvența **„să declanșeze** «în perioada imediat următoare demisiei» **a unei veritabile campanii...**" (deși fragmentar, citatul nu omite nici o relație la distanță care ar motiva construcția) — nu se poate explica decît prin substituirea automată, inconștientă, a verbului **să declanșeze** prin substantivul **declanșarea** — singurul care ar fi cerut genitivul apărut ceva mai departe („a unei...").

Pe lîngă cele de mai sus, observațiile de natură stilistică (obsesia locuțiunii la modă **vizavi de**, figura etimologică probabil involuntară din **„presa... ar fi presat**, psihologic, discuția") par neînsemnate. Deducțiile logice acționează mai ales în scopul replasării virgulelor. E plicticos și inutil să mai explici cum schimbă sensul folosirea neglijentă a punctuației ; exemplele se găsesc la tot pasul : „cele discutate în acea, nici pe departe, dulce joi" sau „atmosfera încărcată translînd ușor, spre toți participanții la dialog" etc. **În asemenea condiții**, lectura devine o adevărată **reconstrucție** a textului.

Rodica Zafiu

Cîteva răspunsuri

Virgil Duda, ROMÂNIA, SFÎRŞIT DE DECEMBRIE
Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991

După ce a publicat zece volume în ţară (ultimul dintre ele apărut în 1986), prozatorul Virgil Duda, născut la Bîrlad, în 1939, a emigrat în Israel, în primăvara anului 1988. Şi-a consumat cea mai importantă parte a vieţii în România, unde la începutul anilor '70 s-a impus, prin **Anchetatorul apatic** (1972) şi prin **Deruta** (1973), ca un adevărat maestru al „micului realism", adică al unei formule de proză în care perspectivei monografice şi studiului unei umanităţi prinse în vîrtejul marilor evenimente sociale şi politice i se preferă examenul ariilor „marginale", al **provinciei** şi al personajelor mărunte (însingurati, capricioşi, acriţi), capabile să pună în locul legendei oficiale, adevărul epocii postbelice.

Impulsul de a scrie în emigraţie această nouă carte (care se constituie ca un adevărat document de epocă şi, în acelaşi timp, ca o „foaie de temperatură" a stării de exilat) a venit din partea criticului şi eseistului Lucian Raicu (fratele mai mare al lui Virgil Duda), el însuşi plecat din ţară la sfîrşitul anului 1986 şi stabilit, ca refugiat politic, în Franţa. Ceea ce îl va impresiona aici pe Lucian Raicu va fi incapacitatea oamenilor din Occident de a înţelege situaţia dramatică din România şi, în egală măsură, asprimea (sau inadecvarea) unor întrebări de genul : „Cum s-a putut ajunge atît de departe?" şi „De ce suportă românii dictatura, fără să se răzvrătească ?"

Pentru a răspunde la aceste întrebări, Virgil Duda încearcă mai întîi să schiţeze (eliberat de orice constrîngeri) un tablou al vieţii cotidiene româneşti în ultimii ani ai dictaturii lui N. Ceauşescu, într-o ţară ajunsă la capătul puterilor, dar şi al răbdării. Totul e ca în cele mai negre dintre **anti-utopiile** literaturii moderne. Telefonul din case, acoperit cu perna, pentru că „ascultă" Securitatea, televiziunea cu cele două ore zilnice, „dedicate «familiei»" şi „dezgustătoare minut cu minut", birourile cu inscripţia „Ofiţer de securitate", înfiinţate „la vedere, în instituţiile importante", decretele pentru înregistrarea maşinilor de scris sau pentru a controla „relaţiile cu cetăţenii străini", „noua politică de sistematizare" urbană şi rurală, minciuna travestită într-o retorică a succeselor în lanţ, sistemul general al restricţiilor (apa, alimentele, benzina, curentul electric sau căldura din apartamente, ultima dintre ele pe fondul acelei lozinci voioase, rostite de Ceauşescu la un congres, „dacă uneori e mai rece, să punem o haină în plus !", în timp ce în culisele sălii, radiatoarele electrice menţineau temperatura preferată a dictatorului). În sumă, „o formă de ură şi dispreţ faţă de supuşi, cum rar a mai cunoscut vremea noastră, nu lipsită de noutăţi aparent ne-penitenciare."

Două scene analizate în detaliu (aproape ca într-un roman) fac şi mai plauzibil acest sistem superlativ de referinţe ale mizeriei, greu de imaginat pentru un om sănătos. Prima scenă priveşte dezorganizarea reţelei feroviare române şi coşmarul unei întregi nopţi de iarnă, petrecute în Gara de Nord din Bucureşti, în aşteptarea familiei, cea de a doua recapitulează farsa „referendumului" naţional, privind chestiunea reducerii cu 5% a cheltuielilor militare din România — o adevărată demonstraţie de forţă din partea puterii (mai exact spus, de cinism politic, de nebunie şi de ridicol al unui întreg sistem).

Tot în schiţă, cartea lui Virgil Duda ne mai oferă şi un catalog de personaje-cheie ale comunismului balcanic fabricat în România, securistul („Există «dinastii» de securişti, precum odinioară acelea de medici ori de marinari, nu ştiu dacă la fel de orgolioase, închise (deloc dispuse la mezalianţe) dar la fel de trainice, de durabile"], activistul „Epocii de aur" („se ocupă cu slujirea unei ideologii în care nu crede nici cît negru sub unghie "), „fricosul solid, aşezat, demn", „curajosul de circumstanţă" sau, în directă legătură cu literatura, cenzorul şi instituţia cenzurii („Cenzura primise dispoziţii ferme să nu lase să «treacă» nimic despre frig, întuneric, cozi, mizerie, să facă dispărute aceste cuvinte pînă şi din textele cele mai inofensive.")

Tot în pregătirea răspunsurilor pe care le are în vedere, Virgil Duda nu uită să invoce şi exemplele normalităţii, ale bunului-simţ sau chiar ale rezistenţei, întîi prietenii apropiaţi (poetul Mircea Dinescu, regizorul Lucian Pintilie, prozatorul Radu Petrescu, „poate cel mai artist dintre scriitorii români postbelici"), apoi manifestaţia de la Braşov, din 1987 şi, nu în ultimul rînd, anonimatul celor trecuţi cu vederea atunci cînd se alcătuieşte inventarul opoziţiei româneşti : „n-aş vrea să uit ceea ce fac mulţi, neînchipuit de mulţi. Se luptă din răsputeri pentru a-şi păstra (intelectual vorbind) fiinţa intactă şi a se împotrivi, clipă de clipă, alterării valorilor morale şi relaţiilor autentic umane."

Nu se putea ca din cartea lui Virgil Duda să lipsească tocmai acel spaţiu în care confruntarea dintre dictatură şi libertate s-a manifestat mai pregnant, **spaţiul culturii.** E vorba, pe de o parte, de repertoriul de teme groteşti din sistemul „cultural" al Cîntării României („vechi urme de civilizaţie geto-dacă, noi metode de stimulare a meşteşugurilor tradiţionale [...], ac şi cojoc în Ţara de Sus, combaterea tendinţelor elitiste în cultura occidentală [...], poeţi amatori în municipiile subcarpatice etc."), pe de altă parte, în ultimul capitol al volumului, de un mic tablou al rezistenţei literare româneşti : „Nu pot să nu spun, oricît de deprimantă impresie mi-ar fi făcut unul ori altul dintre scriitorii de valoare, că una din extrem de puţinele oaze [...] de democraţie, relativă loialitate şi relativă cinste, a existat în lumea literară şi că, pînă în ziua de azi, mulţi autori continuă să exprime inexprimabilul, considerînd că înzestrarea lor le impune să nu se retragă în catacombe, ci să păstreze pîlpîinda lumină a gramaticii morale. Au făcut-o destui, pînă a nu evada deznădăjduiţi (odată cu alţi semeni ai lor, de toate profesiile) dintr-o lume fatalmente dezorientată şi paralizată, o fac încă destui, cum se pricep şi asumîndu-şi toate riscurile, acum şi acolo. Şi n-o spun din simplă solidaritate de breaslă, nici din culpabilitate." Sau în chip de concluzie : „Dacă românii n-au de ce să fie ruşinaţi, cum unii ori alţii pretind, atunci scriitorii lor, ai limbii noastre, ai sensibilităţii noastre, n-au nici ei de ce să (exclusiv) roşească. Şi nu fiindcă «fiecare naţie are scriitorii pe care-i merită» (nici «conducătorii»), ci pentru că pretutindeni, în forme adecvate, oamenii — cu cuvintele lui Faulkner — nu se lasă înfrînţi. Chiar dacă produc altora o asemenea impresie. Te lupţi cît şi cum, omeneşte, este posibil."

De fapt, acesta poate fi considerat cel dintîi răspuns la întrebările de la care a pornit analiza lui Virgil Duda. El e precedat, totuşi, de o explicaţie mai detaliată care, tocmai pe baza amănuntelor înregistrate pînă atunci, încearcă să fixeze specificul comunismului românesc. Pe scurt, „românii au înregistrat ghinionul, mai puţin obişnuit, de a fi victimele unui proces de mistificare — inducere în eroare — săvîrşit în trepte cu o viclenie care-ţi dă fiori. O **scară** spre iad, construită cu teribilă viclenie..." Şi tot ca un răspuns trebuie înţeleasă şi polemica explicită, purtată de Virgil Duda cu toţi cei care, pentru a da o nuanţă cît mai convingătoare severităţii din întrebările lor, recurg la cele mai inadecvate comparaţii : „Prea mulţi îşi închipuie că la ei nu se poate petrece aşa ceva. Ba se poate. Aş preciza doar că... nu chiar în acelaşi fel. În funcţie de ghinionul istoric care-i paşte în mod deosebit pe unii ori pe alţii, de forţa şi lipsa de scrupule, de viclenia şi îndrăzneala celor care ajung să guverneze, de tipul tiraniei căreia o ţară îi cade pradă într-o anume perioadă şi de reacţia colectivităţii respective, chestia se poate întîmpla oricui, în orice loc." De altfel, s a si întîmplat, ar fi putut să adauge, prozatorul.

Sînt în cartea lui Virgil Duda şi cîteva fragmente pe tema atît de bătătorită a **specificului naţional** (despre atitudinea românilor faţă de moarte, despre antisemitism sau despre promptitudinea cu care chiar românul s-a dovedit a fi cel dintîi care să se judece pe sine cu o mare severitate). Dar poate că rîndurile cele mai impresionante sînt de căutat în citatul pe care Virgil Duda îl dă la sfîrşitul cărţii sale, dintr-o compoziţie scrisă la un liceu din Israel, de un copil din România (probabil fiica prozatorului), pe tema **„Cea mai profundă suferinţă din viaţa mea":** „Cea mai adevărată suferinţă pe care am cunoscut-o era acea tristeţe constantă de pe chipul tuturor. Şi zîmbetul ironic. Crezi că poţi să ne distrugi ? Ei bine, încearcă. O să vedem cine va învinge. Chiar dacă nu va mai rămîne nici un român pe Pămînt pînă atunci."

Sînt rînduri mişcătoare pe care, n-am nici o îndoială, orice mare prozator ar fi fost fericit să le scrie.

Florin Manolescu

---

solilocvii

Locuri comune
despre poezie şi economia de piaţă

Am pe masă o carte. De poezie. Nimic neobişnuit aici. Măcar poeţii să mai citească poezie, cu toate că asta s-ar putea să nu le fie, începînd de la un moment dat, de nici un folos, dimpotrivă. Oricum, însist, am pe masă o carte de poezie ; cu totul deosebită şi asta nu pentru că ar fi americană. Nu tot ceea ce e american se mănîncă. De pildă filmele : cînd un film american este prost, atunci înseamnă că este îngrozitor de prost, afirmaţie care nu trebuie să vă ducă cu gîndul la cei care programează filme la Televiziunea Română, căci asta ar însemna să nu mai vorbim niciodată despre cartea de poezie pe care o am eu pe masă. Observaţi ce tehnică rafinată folosesc : încerc să vă stîrnesc interesul, să vă apropii, să-ncepeţi s-o-nchipuiţi, poate chiar să-i simţiţi mirosul, forma, numărul de pagini. **Best American Poetry 1990.** Collier Books Macmillan Publishing Company, New York. Este o antologie alcătuită de Jorie Graham, o poetă cunoscută. Nimic deosebit. Încă. Numai că e o antologie care selectează poeme apărute **exclusiv** în 1989, în reviste ori, mai rar, în volume. Aşa cum o alta, apărută în 1989 la aceeaşi casă editorială, era o selecţie a lui Donald Hall din poemele apărute în 1988. Tot aşa cum cea din 1988 ieşea din mîinile lui John Ashbery şi se rezuma, desigur, la poemele din 1987. Iar seria, — căci este deja şi va rămîne o serie, reuşind să se impună — stă sub „regia" lui David Lehman.

N-am vrut să fiu ditirambic, ci numai exclamativ. Totuşi, oare poţi să faci antologia unui singur an de poezie ? Dacă te gîndeşti mai bine răspunsul e da, mai ales atunci cînd e vorba de America, unde se scrie, contrar părerii multora dintre confraţii mei, poezie multă şi de aceeaşi valoare ca totdeauna. Mai mult decît atît, eu unul cred că s-ar putea face aşa ceva şi în România, ba consider că ar fi chiar necesar, pe de o parte pentru că faţa poeziei româneşti s-a schimbat cu totul în ultima vreme (imaginea pe care o are publicul larg despre aceasta fiind de mult rămasă în urmă), iar pe de alta, pentru că diversitatea şi calitatea textelor publicate în revistele anilor '90—'91 sînt suficient de mari pentru a permite o atare întreprindere. Aproape că-mi vine să ies la rampă şi să strig că mă simt în stare chiar eu de o asemenea dificilă lucrare, dacă n-ar fi acea frică că voi fi înţeles într-aiurea ori sentimentul limpede că nimic nu se mişcă.

În fond, arhicunoscuta şi invocata regulă a necesarei distanţări în timp, pentru perspectivă, poate că nu e decît o firească frică de opţiunea la cald şi de reacţiile sensibilităţilor exacerbate. Să revenim însă la antologiile americane. Regula jocului e suficient de simplă : în fiecare an, **un alt poet** citeşte cam toate magazinele şi suplimentele (**The New Yorker**, din care au fost selectate cele mai multe grupaje în cazul discutat, şapte ; **Antaeus**, revista lui Daniel Halpern ; **Boulevard, Grand Street, The New Republic**, etc. etc.), realizînd o selecţie care să cuprindă minimum cincizeci, dar nu mai mult de şaptezeci de poeţi. O anexă finală adaugă necesarele note despre fiecare poet antologat, dar, uneori şi surprinzător, comentarii ale poeţilor înşişi cu privire la propriile poeme.

La ce bun o asemenea antologie ? Ei bine, pur şi simplu pentru a se supune regulilor economiei de piaţă, constrîngătoare, nu-i aşa, alienante şi distructive. Şi totuşi, în chiar prima frază a cuvîntului înainte semnat de editorul seriei, David Lehman ne povesteşte, încîntat desigur, că deşi este general admisă ideea nevandabilităţii poeziei, ei bine, antologiile „best american poetry" au intrat pe lista de best-seller. Iată deci, fără prea mare efort, un nou „loc comun" contrazis.

În fond, nici nu e cine ştie ce strategie editorială cu totul deosebită. E nevoie numai să pricepi că există atîţia oameni care, deşi nu citesc în mod obişnuit poezie şi poate că n-ar cumpăra nici măcar volumele poeţilor importanţi, o vor face, sigur, în cazul unei antologii, chiar dacă ulterior se vor mulţumi numai s-o frunzărească. Chestie de psihologie a cititorului.

Dincolo de reflecţiile exterioare stîrnite de cartea pe care o am eu pe masă, trebuie adăugat că ea este, realmente, o lucrare de interes. Diversitatea scriiturilor din poezia americană a momentului, ca şi o anume tensiune ce parcă ţîşneşte din pagină, mă fac să cred nu numai că încă se mai poate scrie poezie dar şi că a mai rămas cîte ceva de spus. Îi vom putea întîlni, în paginile cărţii, pe **bătrînii** născuţi în anii douăzeci (Ashbery, Creeley, Hollander, Levine, Denise Levertov, Adrienne Rich, Richard Wilbur) alături de doar cu puţin mai tinerii născuţi în preajma sau în timpul războiului : Daniel Halpern, Robert Hass, Seamus Heaney, Michael Palmer, Robert Pinsky, Charles Simic, Mark Strand, James Tate, Charles Wright. Asta pentru a nu oferi decît cîteva nume. Iar dintre cei foarte tineri, destul de numeroşi, să n-o amintesc decît pe Suzanne Gardinier (născută în 1961), nume de care, cu siguranţă, vom mai auzi.

Cereţi în librării, prin primăvara viitoare, primul volum din seria „Poezie Română Contemporană. 1992". Pot răspunde cu firma numelui lor L. Ulici, M. Martin, N. Manolescu ori atîţia alţii. Iar la munca de jos poate fi oricare dintre optnouăzecişti : Muşină, Gîrbea, Boerescu, Vlasie, F. Novac, S. Popescu etc., etc. ,etc. De ce unul sub patruzeci de ani ? Pur şi simplu pentru că noi i-am citit şi îi ştim pe dinafară şi pe Sorescu şi pe Dinescu, şi pe Doinaş şi pe Păunescu, în vreme ce ei, probabil că habar n-au cine sîntem noi (cu excepţia cîtorva vîrfuri, evident). Or, o antologie 1992 trebuie să fie o antologie 1992. Musai. Adică şi Robert Creeley dar şi Suzanne Gardinier.

Hei, mă aude cineva ?!?!

Mihail Oprea

corneliu antim

INSOMNII

Canon nocturn

Destramă-te, sînge al meu, în delte de otravă,
Pe aride pămînturi ademenește-i să adaste migratoarea lor speranță.
Și setea, cînd fi-va-le mai neîndurătoare,
Doar arșița închipuirii să le-o ostoiască,
Cum o naștere neursită
Pe-un tărîm înmiresmat.

Subțiază-te, trup al meu, pînă la
Dunga de pergament a orizontului.
Ochii să-i doară scrutîndu-te
Și zborul ca o rătăcire să le istovească
Dorul de cuib și împrimăvărare.

Buze ale mele, rostiți-vă canonul
Cu tăișul frigului celui mai pătrunzător
Și sfidătoarea lor urgie înundați-o
cu potopul pedepsitoarei tăceri.
Aceeași din care s-au întrupat cîndva,
În îndepărtatul surghiun al gîndurilor,
Făpturile noastre neîntinate.

Moartea-n picioare

Stavile nu-s în calea cerbilor iarna
Orgile rutului cînd între coapse răsună !
Rar lupii în cercuri se-nvîrt pe aproape
Ațițător moscul jivinei lovindu-le nara.
Nimic nu-i mai tare ca steiul iubirii
Adînc implintat între elitre de înger !
Doar boncănitul difuz al însingurații
Alungați din puzderii la margini de lume
Ne-adună-n auz chemări și blesteme —
Avide păsări, ce-n vuitoare prăpastii devoră
Statuia de-antracit a călăului cu chip de fecioară.

Utrenie-ntr-un cort de zăpadă

Doamne, unde-i mai adîncă liniștea ca în rugile tale
și unde mai apăsătoare durerea ca în dojana ta ?
Și dacă iubire mi-ai dat, de ce atunci crucificat mă lași
pradă sălbaticei singurătăți ?
Pogorît în tainița propriului trup caut lumina de mi-ai dat ;
Cu ochi goi o caut și gesturi răvășite de vietate hăituită.
Noapte de noapte, ființa ei mă cutreieră aidoma crepusculului
în ogivele majestuoase ale ruinatelor temple.
Istovitoare călătorie înlăuntrul formelor
printre iscoditoare tăceri și gesturi indiferente !
Decupată în negurile orizontului,
ca-ntr-o armură de chihlimbar, mă chemi îndepărtîndu-te
în infinit, cu pași apăsați strivind
măștile de sidef ale celor ce-am fost :
tu, Isoldă ebenină, eu Tristan înmărmurit —
două fulgerări ale aceleiași năluciri gata să ne mistuie !
Unde-i, Doamne, clopotul de sticlă în care
să regăsesc tihna clocotitoare a începuturilor,
din care ne întrupasem precum atolii însingurați
din lava oceanului,
aburind de speranță sub înșelătoare curcubee ?

Atît de crudă

Mi-e plinset și amar deasupra capului cerul !
Cotropit de senin m-aș lăsa
ca o țară fără oaste
în fragila dimineață de iarnă.

Arși de acidul insomniilor îmi sînt ochii
și precum securea veghea nemiloasă
mă decapitează în genunile nopții,
prin care-ți adulmec urmele.

Și tot însetat sînt de înmiresmata apă
a colindului tău
prin împietritul labirint al lumii
ce te zămislì ;
atît de crudă și de fără rost,
ca o făgăduință a sfîrșitului.

Ondina nopții brună

Se-ntoarce străvezie ca-ntr un balon de sare
Ondina nopții brună și drept-rătăcitoare,
Rotindu-și cuib de gală doar pe la stresini ninse,
Amăgitoare-n zborul ce-aripa îl cuprinse.
Narcotică plutire spre-atavice ispite
Această-abandonare-n edenuri regăsite.

Din nou, cum ceru-n apă-n trufașă
Avem a ne petrece cu toate peste fire.
Nirvană infinită în ochii tăi impurul
Amurg ce-nvinse pacea și-ți frînse-n gol conturul.

Pădurea ta de vină

Iubirea din disperare urgie este,
Cum apele-n puhoaie peste pămînt se-aruncă.
Zăgaz de pui, te împresoară-n miluri
Și malu-l surpă tot măcinînd pe dedesubt

Ce-mi vinzi tu, sfidătoareo, la margine de drum,
Cît ochii tăi mă fură și trupu-ți mi-e pedeapsă ?
Legende țes cuvinte tot fără noimă și
Pădurea ta de vină se-aprinde ca un rug.
Pustiu-n urmă cade, pustiu în față urcă !
Mă nărui fără vrere-n acest balans de scrum.

Cine-i prieten, oare, în casa vrajbei, cine
Se-ncumetă să soarbă din apa tulburată ?
Pe dos întors-ai armura gîndului
În chinga cuvintelor zovărindu-mi puterea și speranța.

Ca un șireang deasupra ochiul insomniilor se leagănă
În așteptarea trupului din care am fugit !
Unde sîntem, dacă nu în severele oglinzi paralele
Alte acestei lumi fără contur ?

februarie '92

Precum osînditul

Mari gravitații în sfera ta de lut însuflețit atrăgîndu-mă,
rătăcitor asteroid
prin vastități fără nume și fără culoare.

Prin arabescul de cărări al visului
revin uneori, precum osînditul
în căutarea propriului călău
în transcendente imperii.

martie '92

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Ștefania Plopeanu
CAVALERUL DIN DREZINĂ
Editura Pontica

După cum mărturisește autoarea, acest poem-eseu, scris în 1984 și neacceptat de editorii de atunci a devenit „un poem de sertar" cu o valoare astăzi de „document autentic". Nu știm care au fost motivele respingerii de atunci, ce știm e că poemele cuprinse în această plachetă sînt monologuri epico-lirice, încărcate de o sensibilitate parcă traumatizată de indicibile intemperii, sugerînd totodată dorința de echilibru interior ca mod de depășire a imprejurărilor care rănesc, modelul altitudinal fiind Socrate : „Drezina cavalerului înaintează / ca o sfoară de predicate verzui / trecînd prin trupuri cu miros de răzor / cavalerul e îmbrăcat în alb ținc / sabia de paradă și doarme / pe calul său cu rotile culcat / în picioare pe o pernă de aer / dărîmînd munți înfășurîndu-și / morile în creier cu hăici / de atribute ce-i string pulpele / mortuare pe cal / cavalerul doarme așezat / în camera somnului ultrasonor / unde Socrate e muritor / pentru că toți oamenii sînt astfel / și s-a întîmplat ca Socrate să fie / în inferență cu planeta om".

Salvatore Quasimodo
VERSURI
Editura Univers

Apărute în colecția „Poesis" a editurii Univers, într-o versiune excelentă semnată de Mihai Banciu, poeziile laureatului Nobel pe 1959 prilejuiesc reîntîlnirea cititorului român cu opera unuia din marii poeți italieni ai acestui veac, binecunoscut și pînă acum în România, de data asta și prin texte care n-au mai fost traduse în românește. Iată, aici, un poem ocazionat lui Quasimodo de o călătorie făcută în țara noastră (se știe că poetul italian a fost și traducătorul lui Tudor Arghezi în italiană) : „Spiritul moartea visul / tăgăduiesc speranța În noaptea asta / la Brașov, în Carpați, printre copaci / străini, caut în timp / o femeie iubită. Zăduful crapă / frunza plopilor iar eu / îmi spun cuvinte pe care nu le știu, / răstorn brazda-amintirii. / Un jazz întunecat, italice cîntări / trec preschimbate peste culoarea irișilor. / Glasul tău s-a pierdut / în murmur de fîntîni / ajunge-o zi să cumpănească lumea". Un tabel cronologic amănunțit completează această nouă versiune românească a poeziilor lui Salvatore Quasimodo.

Ioanid Romanescu
DILATAREA TIMPULUI
Editura Cartea Românească

Un nou volum al unuia din cei mai noasemănători poeți contemporani. Tema centrală e aceea din titlu, tratată reflexiv-liric în poeme relativ ample, parcă dilatate prin reflex de adecvare tematică, însă deosebit de limpezi și păstrîndu-și intactă puterea de sugestie. În linia ultimelor cărți ale poetului, derivînd oarecum din **Școala de poezie**, poeziile din acest volum au schimbat vehemența de odinioară pe resemnarea sceptică iar aplombul evasinarcisist al situării personale pe neliniștea calmă a interogațiilor și clamărilor expectative. Limbajul, în chip ciudat, pare că s-a învechit, oricum simplificat și clasicizat într-o frazeologie patinată ea însăși de vreme : „O, zeu al timpului, ne iartă ! / prin bezna clipelor nefaste / la fel se-nalță piramide / din înseși capetele noastre / / învins de propria ta fire, / de-o infinită bunătate, / ascunde-te vederii, încă, / adormi să se refacă toate / / ori să dispară fără urme, / ca reluînd a vieții taină / să dai creațiunii spirit / prin care pururi să discearnă / / (Ce semne, cîte moduri în van să te prevină- / și ce stăpîn din haos ai vrea să se arate ? / nu-i propriul timp trăit o parte-acelui spirit / pe care îl numești supus Divinitate ? / / nu-i viața trecătoare criteriu-acelei forțe ? / pe cît cuprinzi misterul, pe-atîta te cuprinde- / înțelegînd prin el, sporindu-i înțelesul / devii complice, ritm al sferelor vuinde / / și mai cum spuneai nebunule ? că despre acea realitate / ar fi trebuit să lăsăm în urmă / un depozit al formelor imaginare)". Riscul e proza.

Mircea Moga

Un blajin moralizator

NICOLAE ȚIC nu mai este ; s-a stins fără veste, parcă grăbit să se odihnească după o lungă zi de muncă rodnică. Silueta lui firavă, ușor înclinată ca un semn de exclamare, ochii lui vii, iscoditori, vorba lui socotită, calmă, adesea ironică, zîmbetul lui prietenos, rîsul lui — nu mai sînt. Însă toate au rămas și vor continua să trăiască în noi, familia, prietenii și cunoscuții lui — cît vom mai ființa și noi — iar după ce vom pleca și noi, el va continua să trăiască prin cititori în opera lui de scriitor al vremii ce i-a fost sortită — fără alegerea și aprobarea lui — să o străbată timp de șaizeci și trei de ani. Aproape două treimi din secolul cel mai uluitor al omenirii ; secol sfîșiat de două războaie mondiale, ros de ură, ura propagată de totalitarismul comunist, „revoluționar și internaționalist" sau de cele „naționaliste" ale fascismului. Asemenea menghine necruțătoare au apucat strîns întreaga noastră generație, strîmbînd-o, fărîmînd-o și vărsînd-o în moara „instalării" și apoi a „construcției multilaterale a socialismului în România", moară ce avea să macine timp de peste patruzeci de ani. Numai că orice s-ar întîmpla pe pămînt : războaie, revoluții, cutremure, molime, totalitarisme comuniste sau burgheze, viața trebuie trăită cu rostul ei cel mai adînc care este mai presus de ele : acela de a dura prin sfintele taine ale vieții noastre trecătoare : nașterea, căsătoria, moartea. Iar arta, scrisul fac parte din uneltele care asigură durata vieții în lume. Dar și scrisului i s-a dedicat Nicolae Țic cu o rîvnă și o dragoste pilduitoare. A debutat, ca tot românul, cu poezie, a continuat cu reportajul (ca mai toți colegii lui de generație, dintre care nu i-am cunoscut decît pe Radu Cosașu, Eugen Mandric, Petre Sălcudeanu), apoi cu povestirile, romanele și piesele de teatru sau scenariile de film. Fiu de țărani din Bozul Hunedoarei, școlit la Deva, apoi la București și-a început cariera de romancier, prezentîndu-le viața și problemele lor, prin 1957, cu „A doua moarte a lui Anton Vrabie", iar de atunci și pînă în zilele noastre, cînd „Bufnița Albă" din cele vreo 25 de volume publicate, puține sînt cele în care să nu existe și eroi țărani.

Narator al unei epoci fierbinți, contradictorii, de cele mai multe ori sufocată și chinuitoare, Nicolae Țic a consemnat-o în aproape toate aspectele ei, cît de cît semnificative ; pe lîngă țăranii, muncitorii, orășenii de toate profesiile, de la negustorii adevărați pînă la negustorii de piei de cloșcă, intelectualii, artiștii, activiștii și arivistii „de partid" personajele atent privite și cu talent zugrăvite ; lipsit de răutate, Nicolae Țic își scrutează epoca înțelegător, cu o bunătate adesea sfătoasă și chiar blajin moralizatoare ; scrisul îi este simplu, curge lin ca Mureșul lui natal (nu l-am simțit crispat, ba aproape disperat, oricît în „Navetiștii", roman al disoluției, drept al unei clase care în opera lui pare un semnal de alarmă) adăugîndu-și apele literaturii acestui teribil veac românesc.

Oricum, cei care vor să-l cunoască așa cum a fost el cu adevărat vor trebui să citească opera prietenului nostru Nicolae Țic.

N. Crișan

Noi, Dimitrie Stelaru...

Dimitrie Stelaru a fost un mit poetic, un scriitor a cărui biografie devenise mitologie. Orice carte, dedicată acestui poet autentic, presupune în primul rînd riscul legendei și, în al doilea rînd, pe acela al lipsei documentelor. Stelaru a fost un imposibil administrator al manuscriselor și al documentelor personale și a căutat să-și falsifice, dintr-un capriciu poetic, cu bună știință, biografia, scriind un memorial în mare parte inventat **(Zeii prind șoareci)** ce trebuie utilizat cu prudență.

Dacă viața și chiar opera unor poeți se sprijină documentar pe corespondență, pe interviuri și pe mărturii, în existența boemului Stelaru aproape nu există corespondență, iar mărturisirile sunt derutante ; un singur exemplu este edificator : poetul declară că a absolvit Facultatea de Filosofie și Litere din București și istoricii literari cad în capcană și-l declară, la rîndul lor, în istorii și dicționare literare, „licențiat în litere". În arhiva Facultății de Litere și Filosofie din București nu se află însă nici un document care să ateste declarația.

Adăugăm la acest aspect și caracterul de farsă regizată personal pe care l-a acordat propriei existențe. Nu mai departe, la vîrsta de 23 de ani își anunță decesul în presa vremii și citește cu mult humor literatura panegirică din ziare și reviste creată „ad hoc".

Prin tot ce a făcut a fost un boem absolut, cultivat totuși și cultivînd o boemie intelectuală alături — imaginar — de Poe, de Verlaine, de Rimbaud și chiar de Villon. Din această elevație boemă privește spectacolul lumii : „Noi, Dimitrie Stelaru n-am cunoscut niciodată Fericirea / Noi, n-am avut alt soare decît Umilința ; / Dar pînă cînd, înger vagabond, pînă cînd, / Trupul acesta gol și flămînd ?"

Sau : „Bună dimineața Verlaine, / Ciudatul meu zeu și prieten, / Bună dimineața ! Vor mai trece / Pînă mi s-or usca versurile, milenii treisprezece. / Ceasornicul pămîntului îl aud / Cum sbuciumă oasele trupului tău crud ; / Îl aud și nu-l aud. Dar, ochii, mereu, / Sticlesc deasupra paharului meu." Stelaru a fost un boem prin vocație, un boem anacronic ce-și etala, fără complexe, afișînd uneori un aer frondist, o existență aleatorie. A fi boem într-un veac ordonat și pozitivizat, deci foarte puțin romantic, într-un timp din care dispăruse mitul privighetorii oarbe, a trăi boema ca pe un destin implacabil, însemna și un protest.

Stelaru era un pseudonim (oferit de Eugen Jebeleanu), al doilea, pentru că poetul mai semnase și Dimitrie Orfanu ; numele de acasă era Dimitrie Petrescu. A debutat timpuriu prin plachete minore, tipărite la tipografii mizere sau pe foi volante pe care și le vindea singur prin restaurante și pe stradă. Cînd eram student l-am văzut într-o seară la Café de la Paix, vestita cafenea a literaților. Era îmbrăcat în haine ponosite și roase, avea însă o pălărie semnificativă, un melon cu boruri tari cu care-și sfida consumatorii mai avuți. A doua întîlnire cu boema lui Stelaru s-a produs tot în studenție : Ion Caraion, în 1946, pe atunci redactor la revista lui G. Călinescu, **Lumea**, coleg cu mine, la Facultatea de Litere, a organizat o șezătoare literară la care urmau să citească versuri Geo Dumitrescu, Mihnea Gheorghiu, C. T. Lituon (un mare talent răpus de tuberculoză în 1947), Dimitrie Stelaru, Caraion și, desigur, semnatarul acestor rînduri. Au început lecturile, dar pentru că în sală (era vorba de Amfiteatrul „Titu Maiorescu") nu era suficientă liniște și mai ales că apariția poetului boem produsese rumoare, Stelaru a părăsit sala în semn de protest, adăugînd că atmosfera în care se citesc versuri nu trebuie viciată de oameni rămași în urmă cu ideile estetice, deși ascultă cursuri ținute de profesori străluciți ca Tudor Vianu sau George Călinescu, într-un amfiteatru al cărui patron (Titu Maiorescu) ar roși dacă ar fi acum de față. Spunînd în final : „Din respect pentru Maiorescu, am onoarea să vă întorc spatele !"

Vorbind cu George Ivașcu despre poetul boem și despre monografia ce i-am dedicat-o în 1984, marele jurnalist (care a fost Ivașcu) mi-a povestit o întîmplare în care Stelaru s-a comportat ca un **boem absolut** : Ivașcu observase că poetul era îmbrăcat într-o pereche de pantaloni plini de petice și mai ales plini de găuri. L-a chemat a doua zi la redacție și i-a oferit o pereche de pantaloni nou-nouți. Redacția era plină de colaboratori (și, desigur, de colaboratoare). Stelaru nu s-a jenat și, în plenul asistenței, și-a scos pantalonii rupți, a îmbrăcat tacticos pe cei noi și a așezat calm pe cei uzați în coșul de gunoi (de hîrtii) al lui Ivașcu. A mulțumit și a plecat cu-n aer de nabab.

Dar, așa cum spuneam, boemul Stelaru a avut o viață fabuloasă, intrată în legendă. Locul lui în istoria literaturii române nu poate fi determinat prin raportarea directă la un curent sau la o tendință literară. Poate e un neoromantic, dar numai ca stare de spirit, expresia, deși boemă e a unui modernist, care citise pe suprarealiști.

Poezia stelariană rămîne în mare, în toată evoluția ei, un elogiu al unei boeme ilustrate frondist, în stilul brigandesc. Nimeni, dintre moderni, pînă la Stelaru n-a exprimat la un nivel estetic notabil elogiul acestei stări de spirit, fiind în același timp, ca biografie, un boem, vorbind din interiorul acestui univers uman. Odată evadat din mediul boem, poetul nu mai spune același lucru, expresia lirică nu mai are un sens elevat și fostul **înger vagabond** nu mai poate **inventa nimic**, ci își comentează boema anilor trecuți ca pe un paradis pierdut. Aspectele onirice, extazul lunar, mirajul bahic, nomadismul, nostalgia purității într-o natură astrală, citadinismul, precum și alte note ale poeziei stelariene, se raportează la boema incurabilă în care a trăit și, pornind de la acest adevăr, opera sa are o unitate exemplară, devenind expresia unui principiu de viață, a unui mod de existență.

Aflăm în opera lui Stelaru la o lectură mai intensivă și accente tragice, grave extrase din contextul boemian („Sunt atît de singur în lume / ca un Dumnezeu fără cer !") ; „Și toată ești frumoasă ca o rușine". „Grădinile mai au scări în ploi / arborii mai viscolesc batiste...". Alături de aceste stanțe grave găsim și exerciții ludice : „Bune șolduri au suavele, fetele / de iubesc taurii și gambetele..."

Dar mai întotdeauna după un ludism aproape suprarealist, versul devine dintr-o dată grav : „În noaptea asta Moartea stă cu noi la masă, / înaltă, despletită, tînără mireasă..."

Am putea continua cu citate care să ni-l definească mai bine pe poet decît comentariile. Dar cărțile lui Stelaru lipsesc din librării și acest poet atît de autentic, care a trăit numai 54 de ani, trebuie și tipărit, căci altfel rămîne cu timpul un necunoscut localizat, așa cum spuneam, într-un mit. E o datorie a culturii românești !

Emil Manu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Mai e Gabriela Melinescu **Impotriva celui drag ?**

George Bălăiță, obosit, după ce a creat **Lumea în două zile**

Un prieten al scriitorilor : graficianul Florin Pucă surprins în fotografie alături de Ion Băieșu și Damian Necula

Lumină pentru cei singuri oferă Gabriel Gafița

Paul Cornel Chitic privitor ca la **Teatru**

PREMIILE REVIST

pe an

Măreția zăpezii

Naufragiul Uniunii Scriitorilor, în general, și al revistelor literare, în special, profețit de oameni cu propensiuni catastrofice pare, deocamdată, aminat. Spirite generoase, dispuse să sacrifice sume importante de bani în favoarea actului artistic, mai bine zis, a continuării acestuia, omagiază o breaslă care a însemnat, într-o perioadă de rătăcire a unei națiuni, călăuza și demnitatea momentului. Salvarea prin cultură nu mai e de mult o sintagmă desuetă. Acum, devine tot mai actuală. Recunoașterea și sprijinirea artei e o împrejurare fericită, așa cum amintea și criticul Laurențiu Ulici, cu ocazia ultimu lui even ment important de la Casa Vernescu. „O împrejurare clădită pe un paradox, mai amintea directorul **Luceafărului.** Într-o vreme în care revistele fac eforturi supraomenești pentru a supraviețui, iată că una din rev stele scriitorilor își îngăduie să atribuie premii literare. Pare o contradicție. Vreau să spun că nu e de fapt o contradicție. Faptul că mai dăm premii literare as tăzi nu înseamnă că situația Uniunii e mai bună decît ieri. Înseamnă doar că în procesul de tranziție spre economia de piață s-au găsit în țara asta oameni care să vină în ajutorul literaturii. Premiile acordate azi sînt integral sponsorizate de editura **Victoria.**"

Această **fericită împrejurare** a adus în Calea Victoriei 133 un public select numeros — scriitori, gazetari, oameni de cultură, în general — care a aplaudat frenetic nu numai pe premiați, inspirat aleși, ci și manifestarea ca atare, cam de mult așteptată în această pauperizare națională. De altfel, de data asta, **Televiziunea română,** într-un inspirat reportaj de la fata locului, a trimis pe ecrane imagini elocvente ce au atestat o participare afectivă deosebită. Postul SOTI a detaliat, prin secvențe emblematice, sărbătoarea spiritului de la scriitori, surprinzînd mai ales chipuri și reacții spontane. Păstrînd proporțiile evenimentului, trebuie să recunoaștem că decernarea premiilor surprins nu numai pe participanții ap ruți ad hoc, ci și — sau mai ales — fericiții încoronați. Și unii și alții aflat, chiar în acele momente, de a gerea făcută de redacția revistei no tre. Emoționată mai mult ca oricî Ana Blandiana se confesa : „Chiar e o mare surpriză pentru mine. Pent prima oară în viața mea îmi pare b că nu am chiulit la ceva."

Discreția organizatorilor a oferit m mentului un plus de curiozitate. peste tot, scenarii ! Firesc. Ne-am mancipat cu toții. Nu ai întotdeau prilejul să aduci bucurii scriitorilor a tentici. Important este și cum le prep tești. Cît privește opțiunea redacției și aici o strategie, ușor de observat. C lor trei destine artistice împlinite, xemplare — Ana Blandiana, Max D meter Peyfuss, Neculai Constan Munteanu — le-au fost alăturate pat nume, remarcate în anul 1991, scriit din promoția '90 : Dan Silviu Boer cu, Horia Gârbea, Maria Manu, Ioan Pop. **Luceafărul** a demonstrat încă dacă că e revista deschisă tuturor, gind adevărate punți între maeștri debutanți de ultimă oră, o politică, definitiv, deja cunoscută, și, sperăm stimulativă pentru toți oamenii c deiului.

Simptomatic sau nu, cînd puțini mai așteptau, în noaptea dinaintea f tivității s-a așternut peste Capitală strat consistent de nea. După disc prietenești, profesionale, premiați și a miratori ai acestora, scriitori și gazet închinînd un pahar de vin, și-au ar cat din cînd în cînd privirile pe fere tră. Albul imaculat al zăpezii nu pă a prevesti numai o sporire a recolte viitoare, ci și o asigurare că reveni la puritate și normalitate se simte d în aer. Așa s-ar putea tălmăci — pu sentimental — măreția acestei zăp tîrzii și, mai ales, surprinzătoare. Oa nu-și amăgirea un condiment al art

Marius Tupan

13 ÎNTREBĂRI PENTRU... MIRCEA HOR

Speranța nu ne-a fost în van. Amabilul nostru interlocutor, Mircea Horia Simionescu, și-a întrerupt lucrul la o carte — „Domnule Tupan, mi-ați mîncat timp pentru 50 de pagini de manuscris" — și a răspuns la cele 6 întrebări anunțate deja într un număr trecut al revistei noastre. Pentru promptitudinea și pentru toate mărturisirile domniei sale, îi mulțumim.

8. Aceeași Școală de la Tîrgoviște și-a creat mulți emuli, stimulînd chiar o literatură. Unii disting modelul în scrisul optzeciștilor. Considerați că spiritul ironic și ludic i-a atras pe cei din această generație ?

M.H.S. Atunci, la începutul afirmării optzeciștilor, sublinierea unei descendențe mi-a făcut plăcere și m-a întărit, așa cum te întărește și-ți revigorează speranțele orice semn de solidaritate. Să nu uităm că era prin 1981, cînd imixtiuni cazone ale puterii — printre care neuitata primă ședință a noului Consiliu al Uniunii (după o Conferință națională liberă și demnă a breslei) — au ghilotinat capetele visătoare ale unei fertile, promițătoare perioade de creație. În chiar timpul ascderii — cu politrucii și agenții — a casei de pe strada Onești, unde fusese convocat Consiliul spre a i se vîri pumnul în gură, în librăriile Bucureștiului se desfăceau pachetele cu cărțile non-conformiste ale noii generații. Ieșind înnoroit de la acea „lovitură de palat" și luînd act că ștafeta temerarilor își urmează cursa, n-am mai trăit deznădejdea din iulie 1971, cînd, pentru un timp, am fost convins că totul s-a sfîrșit și că nu vom mai putea publica niciodată : n-am decît să zică și să facă ce-or ști, am gîndit de-a-ceastă dată, adevărata putere se află în mîna celor tineri, mereu mai mulți, mai curajoși decît noi, care fusesem învățați să ne sperieri și de propria noastră umbră. O fi fost prestigios exemplul Chinei, care ne fusese amintit prin zgîlțîiri administrative, prin intermediari proști și răi (n-am să uit figura de căcănar a premierului Dăscălescu), dar viața era mai tare și drumul înapoi imposibil.

Interesant mi se pare momentul unei confuzii fericite : oficialitatea, speriată, a făcut demonstrațiile de forță între pereți acelei case de pe Onești și în cîteva articole „principiale" împărțite în gazete, dar s-a sfîrșit, să-și prelungească acțiunea în articulațiile editurilor și-n odăile vastului său aparat, bazîndu-se, ca și altă dată, că învățăiatul ei cuvînt va pătrunde cu vremea în „rețea", purtat de servitorii (cenzori deghizați în rezonabili administratori) atunci înscăunați. Deci, n-a făcut curățenia atît de hotărît anunțată. La nivelul scriitorilor, deprinși de experiență să se increadă în vorba că „orice minune nu ține mai mult de trei zile", și-au văzut de treburile și necazurile lor. Oficialitatea, căutînd să tragă pe teren ri realizărilor ei izbînzile celor din Școala de la Tîrgoviște („dezmăț-dezmăț", cum s-a exprimat, conciliant, un director de editură, dar nu se prăbușește regimul din „scrisul bine scris") s-a mulțumit cu surdina. Tinerii — mai atenți la starea de fapt și imuni la programe, proclamații și imperative — au utilizat cu precădere singurul model ce li se părea potrivit gîndirii lor artistice, fie îngroșînd ironia, satira, hiperrealismul și derizoriul existenței cotidiene, fie parabola, ogiricul, ficțiunea, deriziunea „cu șaif", parodia iconoclastă, ale căror embrioane se aflau în cărțile tîrgoviștenilor, căutînd să st lipsea că de lirismul și nevoitele echivocuri.

Dragostea pentru adevăr mă îndeamnă să afirm că, și fără această manta a lui Gogol, ei toți ar fi ajuns aici, poate mai greu și mai tîrziu. Izbucnirea și afirmarea lor tunătoare, în echipă, sînt negreșit rezultatul unui curs istoric al evenimentelor generale, dar și al exemplului după care — nu mă mai explic — mai bine în grup decît fiecare în parte.

Am mai scris și-n altă parte, dați-mi voie să mă repet : așa cum componenții Școlii au lesut de-a lungul anilor un, să-i **zicem, stil, fără** a sta împreună și a dezbate pe marginea conturării lui, „programul" alcătuindu-se de la sine, prin descoperiri și recunoașteri treptate, toi astfel s-au înțeles și cei — deloc literați — care au transformat numai printr-o înțelegere tacită, din ochi, revolta impotriva dictaturii într-o revoluție. În c neazâ că oamenii pot să se înțeleagă să acționeze și d spensîndu-se de vinte, cînd sînt și înțeleg încotro se dreaptă cursul ideilor.

9. Să rămînem tot la acest grup liter S-a scris mult despre el, dar nu int

„LUCEAFĂRUL“ 1991

ia Blandiana – pentru Opera omnia

Ioan Es. Pop – poezie

ina Maria Manu – proză

oria Gârbea – dramaturgie

5) Dan Silviu Boerescu – critică

6) Postul de radio „Europa Liberă“ pentru patru decenii în slujba Adevărului și a Speranței.

7) Max Demeter Peyfuss – pentru studiile privind istoria românilor (ramura aromânilor)

Cuvîntul celor aleși

Blandiana :

m foarte grăbită și voiam să stau doar trei minute la început. Dar, sericd, vreau să spun că faptul că se dau încă premii literare în România mi se rajator. Mi se pare un semn că, deocamdată, trebuie să sperăm în conti-

lai Constantin Munteanu :

mulțumesc că v-ați gindit la noi, și la noi, aproape că ne simțeam uitați. -am uitat niciodată. Vă mulțumesc în numele generațiilor de ziariști care la postul de radio „Europa liberă“. Pe mulți nu-i cunosc și nu-i mai cuiici dumneavoastră decît prin voce, dar aș vrea pe cîțiva din ei să i reaiici și mai ales pe cei care s-au manifestat în mod deosebit în ultimii douăni. E vorba de Noel Bernard, Mihai Cismărescu, Emil Georgescu, Vlad u, Cornel Chiriac. Mă bucur că premiul acesta vine de la o revistă a Uriitorilor. Vă mulțumesc încă o dată și vă garantăm că vom rămîne acolo cît va fi nevoie de noi. Să auzim numai de bine !

Silviu Boerescu :

e o surpriză pentru mine, dar nu numai pentru mine, ci și pentru toți ceigi ai mei de generație că primim aceste premii, mai ales într-o companie lectă. Și nu vreau să spun decît că le considerăm nu niște premii indivio primă recunoaștere oficială a existenței unei generații pe care toată lumteștă, generația nouăzeci.

IMIONESCU

lecvat. Ce credeți că nu s-a trebui consemnat în istoria li-

Dați-mi voie să vă contrazic : cu rarisime excepții, foarte și cu atingătoare simpatie și . Critica jurnalieră și cea de întindere au înțeles exact ceea ecea. Din motivele arătate mai limensiunile patului lui Proavut posibilitatea să sublinieze venea : 1. sensul satiric și poște politic) al scrierilor, modaminte" de-a rezista, de-a sta curentului oficial, al „esteate", 2. puterea de-a influența rații spre a le îndropta către aparent nevinovate, gratuite, ochiuri destul de largi în plaa cenzurilor.

d redactor la o revistă de saior, avîndu-vă colaborator pertiu că am avut destule necazuri a, care avea obiecții la textele dvs. spre publicare. Pe-atunci, ofensiv. Acum, parcă, v-ați mai

Este, pe jumătate, adevărat. rat, mai ales după 1977, cînd nis pe urme potera și mi-au iotele, eram mai radical. Adeșirul de țicane, vînătorile, dar ime de nenorociri în familie, sit. De la un timp — începutul — s-a adăugat și neîncrederea nelile mele ar putea avea un nea tot se degradează... Mi-am idul și săgețile numai pentru paginile cărților, între timp — datorită restrîngerilor de tiraj — cu o arie mai îngustă de difuzare, deci mai puțin periculoase pentru regim decît sutele de mii de foi ale publicațiilor. Situație răsturnată. În ultimele mele patru-cinci cărți, am fost mai caustic și mai „rău" decît în foiletoane. E îndeajuns să amintesc paginile masive ale **Breviarului** meu, judecată dreaptă a nebuniei care ne contaminase.

11. Cînd vorbesc foarte mulți, se aud mai ales cei care tac, spunea cineva. Credeți că tăcerea unora, care cîndva erau foarte nemulțumiți, ascunde o strategie politică ? Sau pur și simplu au obosit, lăsînd să se manifeste doar oportuniștii ?

M.H.S. De tăcut, ca și înainte, nu tac. Nu-i mai puțin adevărat că nu mă îndemn prea mult la dialog și discurs articulat. Am destul de multe de revizuit, de reevaluat. Vremea de față e prielnică răgazului, examenului (auto)critic. Mă întreb mereu unde mă aflu și în ce măsură m-am abătut de la programul meu, schițat cu patru decenii în urmă, în ce măsură stilul meu de pînă acum mai interesează cititorul, acesta absorbit de alt tip de interese culturale. Dar scriu, măcar exersez continuu. Nu mă deranjează ofensiva spre tribune a oportuniștilor. Știu bine cît de scurte le sînt picioarele, cît de repede răgușesc. Aștept.

12 Cu doi ani și ceva în urmă, formam un grup de revoltați. Vorbeam pe la colțuri, strecurам în foiletoane cîte o răutate, apelam la un limbaj esopic pentru a ne publica textele. Acum, ne am împărțit în pro și antî-guvernamentali, admirăm unii trandafirul, apelăm alții la cheie, cînd menirea scriitorului a fost să se mențină în opoziție față de demagogie, poltronerie, impostură etc. Simplificînd puțin, de ce credeți că o parte a colegilor noștri s-a lăsat cumpărată ? Cu ce preț ? Cu ce consecințe ?

M.H.S. Astăzi, și beneficiarii trecutelor rînduieli, și cei care au pierdut tot timpul, sînt nemulțumiți și revoltați. Neștiutori în privința felului cum se poartă democrația în cartierul nostru, și-au închipuit că revoluția emite într-o singură noapte decrete schimbătoare de statut, că democrația se instaurează printr-o hotărîre de partid și de stat. Toți se simt frustrați că nimeni nu proclamă o zi de la care lucrurile să înceapă să funcționeze altfel — pentru fiecare mai bine, mai generos.

Bizuindu-se pe vechile structuri și procedee, unii dintre colegii noștri s-au adresat șefilor noilor mecanisme și, spre stupoarea mea, au găsit destulă înțelegere. Nu le-a trecut prin minte că aceasta e o întoarcere la mentalitatea comunistă și un rușinos compromis moral. E evident că nu numai plecările fără întoarcere ne scad și ne sărăcesc, ci și aceste mizerabile înțelegeri cu o putere în accentuată pierdere de teren. Dar n-am să fiu deloc mirat cînd, lucrurile schimbîndu-se, se vor trezi — pe mai departe — în fruntea bucatelor, legînd alte alianțe. Purtarea lor de azi aruncă o lumină revelatoare asupra fermității „rezistenței" cu care s-au legitimat după Revoluție : erau mici și pe cînd credeau că fac opoziție, mici vor rămîne oricît ar da din coate. E foarte trist. Profesiunea de scriitor nu acordă în chip automat imunitate față de maladia lichelismului.

13. Mie, numărul 13 îmi poartă noroc. Dovadă că v-am convins și pe dvs. să răspundeți la 13 întrebări. Ce poziție aveți față de acest număr ? Ați putea să-mi vorbiți despre ghinionul literaturii române actuale tratînd subiectul, bineînțeles, într-un registru comic ?

M.H.S. Afirmînd că 13 mi-a purtat și mie noroc, nu mă dovedesc mai puțin superstițios decît cel care crede că i-a purtat întotdeauna noroc. Cele mai vii satisfacții, izbînzile cele mai categorice le-am avut în zi de 13. Ajunsesem să amîn unele decizii sau acțiuni, pînă la apropiatul 13.

La recitirea sau revizuirea jurnalului, în căutarea zilelor faste, am constatat că, într-adevăr, zilele de 13 fuseseră fericite, fertile, pline de realizări încurajatoare. Pînă la descoperirea, nu ușor de suportat, că — de nenumărate ori — încurcasem ordinea calendaristică și că, de fapt, împlinirile fuseseră în zilele vecine lui 13, uneori decalajul fiind de trei-patru zile ! Ar fi o glumă bună să-mi notez, de-acum înainte, fiecare zi a jurnalului cu cîte un 13, ca să exclud din caiete neîmplinirile, eșecurile, amărăciunile, sminteлile, lungile momente de anxietate și neputință. De altfel, de la o vreme, nici nu-mi mai datez jurnalul, convins că toate întîmplările vieții mele se petrec alături de numărul norocos și că n-are rost să mai îngrijesc cronologia. Trăiesc în marginea cifrelor ; e mai igienic.

Interviu realizat de Marius Tupan

LITERATURA „EUROPEANĂ" ȘI „UNIVERSALĂ": O NOUĂ PERSPECTIVĂ COMPARATISTĂ

Adrian Marino

Literatura comparată care n-a avut niciodată, în treacăt fie spus, un statut foarte precis — cunoaște în ultimul timp noi reformulări și definiții. Se vorbește de un „nou spirit comparatist",[1]) vechea, tradiționala accepție a literaturii comparate concepută ca „simplă disciplină academică" nu mai dă satisfacție. Sunt formulate noi obiective și imaginate noi metode.

Se desprind, în mare, două categorii de noi orientări și direcții. Ambele preocupări au un caracter ideologic manifest. Ar fi fost și cu neputință ca într-o perioadă de mari tensiuni și confruntări ideologice, „literatura comparată" să rămînă în continuare neutră, o disciplină academică oarecare, oscilantă și neimplicată. Simplul studiu istoric al relațiilor literare internaționale, al influențelor și „izvoarelor", al circulației temelor și tipurilor literare, al imagologiei și alte cercetări de aceeași factură, predominant factologice, pozitiviste, nu mai corespunde noilor exigențe în acest domeniu de investigație.

Pentru unii comparatiști din țările de est (printre care ne numărăm), comparatismul este animat și orientat cu atît mai mult de o dinamică ideologică specifică. Nu trebuie uitat îndeosebi faptul că timp de decenii, cultura academică și neacademică — a țărilor din est, a suferit crunt de izolare, dogmatism, dirigism și constrîngere. În perioada stalinistă, comparatismul era declarat pur și simplu disciplină „cosmopolită" și interzis cu desăvîrșire. Politica de izolare condamna și reprima orice legături literare internaționale nedirijate și necontrolate. Din care cauză, sub acest regim de dictatură, orice preocupare comparatistă — internațională prin esență — însemna a întreține legături cu lumea liberă, prin încercări de ieșire din izolare, și de solidarizare cu preocupările critice, istorice și teoretice ale întregii lumi necomuniste. A nu ține seama de acest context ideologic specific — de unde o nouă concepție comparatistă — reprezintă o mare eroare. Și, în definitiv, la ce servește „comparatismul" dacă el nu ne ajută să înțelegem și să ne transpunem și în **alte** contexte, în **alte** situații și în **alte** realități culturale, decît cele dominate în două-trei centre occidentale de mare prestigiu ?

În aceste condiții specifice am propus conceptul de „comparatism militant". Am folosit ca pretext, într-o carte cu cheie, publicată doar în limba franceză, în 1982, printr-o dezvoltare personală, sistematizată, opera și ideile comparatistului francez Etiemble, luate doar ca punct de plecare.[2]) Pentru ce „militează" comparatismul militant ? Tabla de materii a acestui eseu o spune cu claritate : relații est-vest, antinaționalism, antieurocentrism, antiimperialism și anticolonialism, internaționalism, cosmopolitism, universalism, relații, schimburi, cooperare, comunicații libere, pentru un nou umanism, pentru un nou comparatism. Deci, tot atîtea teme care contestau, direct sau indirect, ideologia culturală oficială comunistă. Amintim acest episod doar ca simplu document ilustrativ al noului spirit comparatist care s-a format în răsărit, în România în speță, în condițiile totalitare.

În Occident, sub presiunea noilor configurații geopolitice, comparatismul a simțit nevoia unei deschideri analoage, dar cu obiective diferite. Problema „comunicațiilor libere" era, bineînțeles, rezolvată. Nu însă și a eurocentrismului, imperialismului, colonialismului, cu toate consecințele lor teoretice și de metodă. Apariția noilor state în fostele imperii coloniale, cu literaturile lor „emergente", pentru a nu mai sublinia intrarea pe scena mondială a Chinei și Japoniei, toate aceste realități ale lumii contemporane, modificau nu numai raporturile existente de forță, dar obligau și la o revizuire radicală a conceptelor și canoanelor tradiționale cu care a operat, timp de decenii, comparatismul academic. Se mai putea el limita doar la sistemul de preconcepte și referințe format și cultivat numai în două-trei centre culturale occidentale ? Răspunsul vine de la sine : nu, în nici un caz !

Formarea Comunității Europene, după al doilea război mondial, repune în mod inevitabil în discuție și conceptul de „literatură euporeană". El are un mare și strălucit precursor în persoana lui G. Mazzini : **D'una letteratura europea** (1829). El o concepea — detaliu esențial! — „de la Neva la Ebru", formulă care o anticipă pe a lui De Gaulle „de la Atlantic la Urali". Este chiar nodul chestiunii deoarece el fixează în același timp și granițele efective ale „literaturii europene", problemă mai mult decît iritantă. Pentru mulți, „literatura europeană" se reduce încă la literatura vestică. Un sondaj al ziarului **Die Zeit**, din 1984, în colaborare cu alte patru organe occidentale (**Lire, El Pais, La Stampa** și **The Times**), pleacă doar de la recunoașterea tradiției vest-europene comune, în baza căreia pot fi selectați cei 10 scriitori mai importanți din toate timpurile. Europa orientală (centraleuropeană, de sud-est și rusă) este exclusă. Poate fi însă acceptată o „literatură europeană" fără Dostoievski și Tolstoi, pentru a nu mai aminti de scriitorii polonezi, unguri, greci, români etc., etc de prim ordin ? Reacțiile n-au întîrziat de altfel să se producă.[3]) Problema este mai veche și un cercetător cubanez, Desiderio Navarro, a făcut chiar un inventar destul de complet al polemicii antieurocentriste în țările din est.[4]) Marele precursor modern rămîne, bineînțeles, Etiemble. Urmează a trage toate consecințele, din punct de vedere comparatist, ai recunoașterii — pe deplin legitime — a existenței „literaturii europene". Fără granițe și bariere ideologice. Ele pot fi rezumate foarte concis astfel :

1. Renunțarea la sistemele de referințe exclusiv vest-europene ; literaturile est-europene sunt nu mai puțin „europene" și demne de o egală atenție selectivă ;

2. Renunțarea la preconceptele și categoriile exclusiv vest-europene. Definiția „literaturii comparate" care circulă și, mai ales, spiritul său istoricizant și de extremă specializare, de negare a posibilității sintezei, de refuz al categoriilor generale aplicabile tuturor literaturilor (vezi problema „constantelor", a „invariantelor" literaturii), este un produs tipic al mentalității neopozitiviste occidentale. Ea încetează totuși să mai fie canonică pentru ansamblul studiilor comparatiste de pretutindeni ;

3. Existența unui „proces literar european" poate fi nu numai postulată, dar și studiată cu condiția definirii cît mai precis posibil a noțiunii de „european" și de „Europa". În literatură și în toate celelalte domenii de cercetare ;

4. Dacă „cea mai bună definiție" a „literaturii comparate" este „studiul literaturii dincolo de granițele unei singure țări",[5]) frontiera comparatismului depășește atunci, în mod necesar, nu numai limitele vestice, dar și ale continentului european ; literaturile africane, sud-americane și asiatice formează nu mai puțin, în mod legitim, obiectul „studiului literaturii". Definiția nu este însă „cea mai bună" și nici măcar „bună". Ea nu precizează ce fel de „studii" se are în vedere : teoretic, istoric, calitativ, cantitativ etc. Fiecare din aceste domenii presupune un obiect și o metodă specifică, net deosebite unele de altele. De unde diferite comparatisme inevitabile.

5. De aici și necesitatea de a întreprinde „studiul literaturii" prin concepte, categorii, pretutindeni aplicabile și deci, la limită, „universale". Ele urmează a fi elaborate, prin inducție și deducție, în funcție de existența și experiența „tuturor" literaturilor. Nu discutăm acum problema competenței universale și nici a cercetării în echipe, pe domenii specializate. Afirmăm doar operativitatea din punct de vedere comparatist a criteriilor „universale". Ceea ce duce în mod direct la reformularea și la redefinirea conceptului tradițional nu numai de „literatură europeană",[6]) dar și de „literatură universală".

După cel de al doilea război mondial este, în principiu, unanim admis că în conceptul de „literatură universală" intră toate literaturile lumii, inclusiv literaturile africane și asiatice, estice în general. Geografic vorbind este vorba, mai curînd, de un paradox : dacă „estul" constituie întreg domeniul literar situat la est de Europa, deci Asia, aceasta este de fapt siutată la vest de Lumea Nouă. Împrejurare simbolică pentru circularitatea ideii de literatură universală. Ea a cunoscut toate etapele lărgirii conștiinței literare, începînd din secolul al XVIII-lea : Europa de vest, apoi de est, apoi literaturile hispanofone, apoi literaturile africane și asiatice etc. Dificultatea nu este însă, din perspectivă comparatistă, de a trage o astfel de concluzie, ci de a o articula unei concepții și teorii comparatiste bine întemeiate și general admise. Examinînd situația actuală a comparatismului se pot trage unele concluzii :

1. Recunoașterea existenței „literaturii universale" (alte formule : „mondială", „planetară") schimbă statutul însuși al disciplinei literaturii comparate. Modificarea statutului lui **A.I.L.C.** din 1985 propune următoarea definiție : „**A.I.L.C.** tinde să dezvolte studiul literaturii dintr-un punct de vedere internațional". Precis și vag în același timp dacă „punctul de vedere internațional" nu este definit cu claritate. Se poate presupune totuși că preconceptul de bază al comparatismului — tot ce depășește frontiera literară națională, deci referința la „altul", la „alteritatea" literară — extinde raza vizuală a comparatismului în timp și spațiu fără nici o restricție.

2. În mod practic, o astfel de concepție duce la includerea studiilor tuturor literaturilor neeuropene în domeniul literaturii comparate. Astfel, literaturile africane au intrat în preocupările congresului **A.I.L.C.** de la Innsbruck (1980). S-au organizat colocvii și culegeri de studii (dăm doar foarte scurte indicații) pe tema : **Chinese — Western Comparative Theory and Strategy,** Edited by John I. Deeney (Hong Kong, 1980) sau : **Comparative Literature East and West. Traditions and Trends.** Edited by Cornelia N. Moore, Raymond A. Moodi (University of Harvard and The East — West Center, 1981), Marian Gálik, **Milestones in Sino — Western Literary Confrontation,** 1898—1979 (Wiesbaden, 1986). În aceeași logică se înscrie și volumul-manifest recent, **Ouverture (s) sur un comparatisme planetaire** (Paris, 1989) de Etiemble. Este exclus nu numai orice eurocentrism dar și orice etnocentrism.

3. Capitală rămîne mai ales orientarea acestor studii. Ele au două direcții esențiale :

a) Cea dintîi, tradițională, în prelungirea comparatismului european așa zicînd „clasic", studiază relațiile și contactele istorice, raporturile factuale dintre literaturile europene și asiatice, extra-europene în general. Circulația operelor literare și influențele lor reciproce, studiul „izvoarelor", traducerilor și imitațiilor literare, formează obiectul de predilecție al acestor cercetări.

b) A doua, mult mai ambițioasă, urmărește elementele comune detectabile, deci universale, ale tuturor literaturilor accesibile. Este vorba, în același timp, de diferențiere și unitate, de alteritate și generalitate literară. Pentru a da doar cîteva exemple curente : cultura africană se proclamă, cu îndreptățire, ca o parte a universalității[7]), în timp ce literaturile indiene multilingue se definesc și ca o totalitate literară printr-o serie, bineînțeles, de elemente comune[8]). Un text lămuritor în această privință aparține comparatistului american A. Owen Aldridge, care este și un animator al studiilor comparatiste est-vest : **The Universal în Literature (Neohelicon,** X, 1/1983). Iar acesta demonstrează deopotrivă existența „varietății și mijlocul uniformității", dar și a „uniformității sau unității în mijlocul varietății" (p. 172).

4. De unde ultima concluzie — foarte îndepărtată, este adevărat, de preocupările comparatismului factologic și istorizant tradițional — privitoare la posibilitatea unei „poetici" sau „teorii literare" comune, elaborată pe baza experienței „tuturor" literaturilor. Problemă complicată și controversată, care duce — într-o formă sau alta — la recunoașterea existenței „invariantelor" sau „constantelor" literare. Este evident că ideea literaturii universale ca totalitate presupune, foarte expeditiv spus, existența unor elemente comune, comparabile, deci omologabile, între „toate" literaturile lumii. Chiar și vechile „paralele" plecau, de fapt, de la aceeași constatare. Întreaga dificultate, pur tehnică și documentară, constă doar dintr-o metodă bine pusă la punct capabilă să detecteze și să ilustreze aceste „invariante". Etiemble este un mare pionier și în acest domeniu. Noi însine am propus o serie de soluții în același sens într-o carte : **Comparatisme et Theorie de la Litterature** (Paris, 1988). În ultimă analiză, literatura universală astfel definită se confundă cu însăși definiția literaturii, cu Literatura pur și simplu, scrisă cu L mare. Astfel conceput, noul comparatism poate aduce o contribuție esențială la elaborarea unei estetici literare generale. Doar că perspectiva se schimbă în mod radical : din speculativă și deductivă, această nouă estetică se vrea inductivă și experimentală, **von unten** și nu **von oben**, în terminologie germană.

În același timp — în consonanță cu întreg climatul și contextul ideologic actual de care aminteam la început — noul comparatism se vrea, în același timp, și militant. S-a observat, de altfel, că pentru noile literaturi „emergente", africane și altele, literatura constituie și o „armă de luptă"[9]), în mod esențial împotriva colonialismului. Se pot observa patru direcții ale acestei implicări ideologice directe, din nou foarte îndepărtate de comparatismul strict academic. Se cere :

1. Ieșirea din izolarea culturii și literaturii naționale închise, fără legături și contacte internaționale, fără „influențe" străine, autarhică și îngust-specifică. Literaturile naționale nu se pot rupe de marile curente literare internaționale ale lumii actuale.

2. Depășirea oricăror forme de provincialism și complexe de inferioritate. Teza **Petits pays, grandes litteratures. Une enquete internationale...** (Budapest, 1979) devine mai actuală ca oricînd. „Provincia este peste tot, în timp ce centrul lumii nu mai poate fi găsit... capitala literară a lumii se poate numi la fel de bine Dublin sau Alexandria" (H.M. Einzesberger).[10]) Voci chineze libere se pronunță, la fel, împotriva provincialismului literar, asiatic, de această dată.[11])

3. Contestarea oricăror tendințe de naționalism și șovinism literar. El există în forme latente sau declarate, trebuie recunoscut pe față și în mai toate marile literaturi ale lumii. În Franța, de pildă, a fost denunțat — nu o dată — de Etiemble, de Pierre-Henri Levy, în **L'Ideologie française** (Paris, 1984), de alții. Nici o literatură nu poate pretinde drepturi la priorități, privilegii, exclusivisme. Se înțelege de la sine că aceeași exigență privește și noile literaturi, în plină criză de creștere și afirmare, cum ar fi literaturile arabe, indiene sau altele, recent ieșite din aceeași zonă „colonială".

4. Combaterea oricăror tendințe de imperialism și neocolonialism literar. Literatura universală nu mai poate fi supusă canoanelor staliniste de drept sau de fapt, doar de trei centre „mari" ale lumii și aliniată lor. Relația „maestru"/„elev" literar dispare. Nu trebuie să existe literaturi dominatoare și literaturi dominate, „literaturi de stăpîni" și „literaturi de sclavi" (Etiemble). Cultura dominantă produce peste tot resentimente legitime. Lumea zisă a treia nu mai poate fi supusă nici unei tendințe culturale unificatoare, anglofile, francofile sau altfel. Orice hegemonism estetic și ideologic este de neconceput și deci respins. „Eurocentrismul", „rusocentrismul" sau orice alte „centre" și „centrisme", sunt în principiu excluse.

Aceste principii pot constitui argumente pentru o nouă politică a culturii și a relațiilor literare internaționale[12]), de inspirație comparatistă. Ele pot conduce la o serie de tendințe și soluții practice, bine articulate, în spiritul ideologic al noului „comparatism militant" al epocii. Există, de altfel, o întreagă tradiție, îndeosebi europeană, în acest sens, începînd chiar cu Goethe și cu concepția sa despre **Weltliteratur**. Ea s-ar putea rezuma, foarte pe scurt astfel :

1. **Comunicație și circulație literară liberă**, fără obstacole, fără restricții de nici un fel. Comparatiștii care au trăit și supraviețuit, de bine de rău, sub regimuri închise, totalitare, dogmatice, timp de decenii (dar nu numai ei), sunt deosebit de sensibili mai ales la acest aspect. Relațiile literare internaționale și „liberul schimb" literar, în continuă lărgire și diversificare, constituie o condiție esențială a noului spirit literar modern. Acesta se concepe și se vrea cu adevărat „universal".

2. **Cooperare și stimulare reciprocă.** Recunoașterea pluralismului cultural și literar este concepută ca un mijloc (între altele) al elasticizării percepției „altuia" și al experienței literare de pretutindeni, influenței reciproce, îmbogățirii mutuale, prin grefe, împrumuturi și adaptări. Totalitatea acestor relații dezvolta, pe de o parte, conștiința participării la o activitate comună în cadrul unei culturi globale, pe de alta stimulează depășirea specificului izolaționist și restrictiv. Exemplul japonez este, între toate, deosebit de elocvent pentru această tendință de acumulare și modernizare fecundă.[13]) „Străinul" devine nu „adversar" ci partener, coleg și confrate literar. Adversitatea, neîncrederea sau necunoașterea reciprocă fac loc colaborării pe scară tot mai întinsă de relații literare. Într-o astfel de perspectivă, rolul traducerilor crește enorm. El devine esențial și hotărîtor.

3. **Competiție și emulație creatoare.** Bineînțeles, literaturile și culturile naționale nu sunt chemate să dispară, ci doar să se stimeze reciproc, în cadrul unei competiții libere, tot mai diversificate, de valori autentice. Respectul pentru orice formă de sensibilitate literară duce nu numai la forme variate de receptivitate deschisă, dar și la stimularea virtualităților creatoare ale tuturor literaturilor. Alinierea docilă la un canon oarecare „eurocentric", de pildă, — și în cadrul său

---

*) **Comunicare prezentată la al XIII-lea Congres al ASOCIAȚIEI INTERNAȚIONALE DE LITERATURĂ COMPARATĂ (Tokio, 23—30 august 1991).**

Continuare în pag. a 12-a

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

CAPITOLUL 6

ı și hirotonia celor șapte diaconi. Comuni-inilor sporește. Arestarea lui Ștefan.

ele acelea, înmulțindu-se ucenicii, Eleniș-au împotriva Evreilor, pentru că în slujirea văduvele lor erau trecute cu vederea.
emând cei doisprezece mulțimea ucenici-is : Nu e potrivit ca noi să lăsăm de-o par-ul lui Dumnezeu și să slujim la mese.
aceea, fraților, căutați între voi șapte băr-ume bun, plini de Duh Sfânt și de înțelep-care noi să-i rânduim la treaba aceasta ;
oi vom stărui în rugăciune și'n slujirea cu-

plăcut cuvântul înaintea întregii mulțimi ;
pe Ștefan, bărbat plin de credință și de t, și pe Filip și pe Prohor și pe Nicanor și și pe Parmena și pe Nicolae, prozelit din 6
e i-au pus înainte apostolilor ; și ei, rugân-u pus mâinile peste ei [37].
vântul lui Dumnezeu creștea ; și numărul se înmulțea foarte în Ierusalim ; și multă le preoți se supuneau credinței.
tefan, plin de har și de putere, făcea mi-mne mari în popor.
au ridicat unii din sinagoga ce se zicea a [38] și a Cireneilor și a Alexandrinilor și a Cilicia și din Asia, care se luau la întrebări

u puteau să stea împotriva înțelepciunii și u care el vorbea.
ici au pus pe niște bărbați să zică : L-am nd cuvinte de blasfemie împotriva lui Moise umnezeu.
u întărâtat poporul și pe bătrâni și pe căr-năvălind asupră-i, l-au răpit și l-au dus u.
pus martori mincinoși, care ziceau : Acest icetează a grăi cuvinte de blasfemie împo-tui loc sfânt [39] și a Legii.
-am auzit zicând că Iisus, acest Nazarinean, locul acesta și va schimba datinile pe care sat nouă Moise.
ințintindu-și ochii asupra lui, toți cei ce șe-inedriu au văzut fața lui ca o față de înger.

CAPITOLUL 7

Cuvântarea și martiriul lui Ștefan.

is arhiereul : Adevărate sunt acestea ?
l a zis : Bărbați frați și părinți, ascultați ! ul slavei i S'a arătat părintelui nostru Avraam era în Mesopotamia, mai înainte de a locui

zis : Ieși din pământul tău și din rudenia ta pământul pe care ți-l voi arăta Eu.
ci, ieșind din pământul Haldeilor, a locuit în ır după moartea tatălui său l-a strămutat de pământul acesta pe care-l locuiți voi acum.
i-a dat în el moștenire nici un pas de pă-i-a făgăduit că i-o va da spre stăpânire lui iei lui de după el, cu toate că n'avea copil.
umnezeu a vorbit așa : **Urmașii lui vor fi pământ străin și acolo îi vor robi și-i vor tru sute de ani.**
poporul căruia îi vor fi robi Eu îl voi judeca Dumnezeu —, **iar după aceea vor ieși și-Mi Mie în locul acesta.**
a dat legământul tăierii'mprejur ; și așa i-a re' lui Isaac și l-a tăiat împrejur a opta zi ; -a dat naștere lui Iacob ; și Iacob, celor doi-patriarhi.
triarhii, invidiindu-l pe Iosif, l-au vândut în Dumnezeu era cu el
a scos din toate necazurile lui și i-a dat har ciune înaintea lui Faraon, regele Egiptului, l-a pus cârmuitor peste Egipt și peste toată

venit foamete peste tot Egiptul și peste Ca-necaz mare, și părinții noștri nu mai găseau

acob, auzind că este grâu în Egipt, i-a trimis ii noștri întâia oară.
a doua oară Iosif li s'a făcut cunoscut fra-

---

din afara Palestinei, de cultură și limbă grea-usalim își aveau sinagoga lor aparte în care, ebire de acelea ale evreilor propriu ziși, cultul în grecește. Această împărțire s'a păstrat și în unitate creștină.
ibuirea zilnică a bunurilor, în special a hranei. în versetul precedent: noii adepți ai lui Hris-ii apostolilor.
ipalele îndeletniciri ale apostolilor în reuniuni-e ale comunității: rostirea rugăciunilor (inc usiv pâinii) și cateheza.
sapte s'au numit diaconi, adică slujitori, de la diakonia, deseori repetat în context, care in-ujire. E evident că ultimul era destinat să-i slu-cei din comunitatea eleniștilor.
ciunea și punerea mâinilor alcătuiesc, până as-sacramental al hirotoniei. Alegerea era făcută itate, dar hirotonia, numai de apostoli.
r,i: sclavi eliberați. Urmașii evreilor pe care dusese ca sclavi la Roma în anul 63 î.H.
olul.

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli

ților săi și neamul lui Iosif i-a devenit cunoscut lui Faraon [40].
14 Și trimițând Iosif, l-a chemat pe Iacob, tatăl său, și toată rudenia sa, cu șaptezeci și cinci de suflete.
15 Și Iacob s'a coborît în Egipt ; și au murit, el și părinții noștri ;
16 și au fost strămutați la Sichem și au fost puși în peștera pe care Avraam o cumpărase cu preț de argint de la fiul lui Emor, în Sichem.
17 Dar cum se apropia vremea făgăduinței pentru care Dumnezeu i S'a jurat lui Avraam, poporul a crescut în Egipt și s'a înmulțit.
18 până când s'a ridicat peste Egipt un alt rege, care nu știa de Iosif.
19 Acesta, nedreptățindu-ne neamul, i-a silit pe părinții noștri să-și lepede prunciii, ca să nu scape cu viață.
20 În vremea aceea s'a născut Moise și era plăcut lui Dumnezeu. Și trei luni a fost hrănit în casa tatălui său.
21 Și fiind el lepădat, l-a luat fiica lui Faraon și l-a crescut ca pe un fiu al ei.
22 Și a fost Moise școlit în toată înțelepciunea Egiptenilor și puternic era el în cuvintele și'n faptele lui.
23 Iar când a împlinit patruzeci de ani, și-a pus în gând să-i cerceteze pe frații săi, fiii lui Israel.
24 Și văzând pe unul din ei că este nedreptățit, l-a apărat pe cel asuprit și l-a răzbunat omorîndu-l pe egiptean.
25 Și el socotea că frații săi vor pricepe că Dumnezeu le dăruiește izbăvire prin mâna lui, dar ei n'au înțeles.
26 Și a doua zi li s'a arătat unora care se băteau și i-a îndemnat la pace zicând : Bărbaților, sunteți frați ; de ce vă faceți rău unul altuia ?
27 Dar cel care-l vătăma pe aproapele său l-a îmbrâncit zicând : Cine te-a pus pe tine domn și judecător peste noi ?
28 Nu cumva vrei să mă omori, așa cum l-ai omorît ieri pe egiptean ?...
29 La acest cuvânt, Moise a fugit și a trăit ca străin în țara Madian, unde a dat naștere la doi fii.
30 Și după ce s'au împlinit patruzeci de ani, îngerul Domnului i s'a arătat în pustia Muntelui Sinai, în flacăra unui rug aprins [41].
31 Iar Moise, văzând, s'a minunat de vedenie, dar când s'a apropiat să se uite, glasul Domnului a fost către el :
32 **Eu sunt Dumnezeul părinților tăi, Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacob.** Și Moise, tremurând, nu îndrăznea să privească ;
33 dar Domnul i-a zis : **Dezleagă încălțămintea picioarelor tale, căci locul pe care stai este pământ sfânt.**
34 **Da, văzut-am asuprirea poporului Meu în Egipt și suspinul lor l-am auzit și M'am pogorît ca să-i eliberez. Și acum vino, te trimit în Egipt !**

---

[40]) E vorba în special de familia lui Iosif : originea lui era deja cunoscută în casa lui Faraon (Fc 39, 14, 17 ; 41, 12).

[41]) Textual : în flacăra focului unui rug :

35 Pe Moise acesta, de care ei s'au lepădat zicând : „Cine te-a pus pe tine domn și judecător ?“ [42], pe el l-a trimis Dumnezeu domn și răscumpărător prin mâna [43] îngerului care i se arătase în rug.
36 El i-a scos afară, făcând minuni și semne în țara Egiptului și la Marea Roșie și în pustie timp de patruzeci de ani.
37 Acesta este Moise cel ce le-a spus fiilor lui Israel: **Prooroc ca mine vă va ridica Dumnezeu dintre frații voștri ; pe El să-L ascultați !**
38 El este cel ce în adunarea din pustie a fost cu îngerul care i-a vorbit pe Muntele Sinai și cu părinții noștri [44] și a primit cuvinte de viață [45] ca să ni le dea nouă.
39 De el n'au vrut să asculte părinții noștri, ci s'au lepădat, și-n inimile lor s'au întors către Egipt
40 zicându-i lui Aaron : **Fă-ne dumnezei care să meargă înaintea noastră ; căci acestui Moise care ne-a scos din țara Egiptului nu știm ce i s'a întâmplat.**
41 Și'n zilele acelea au făcut un vițel și i-au adus idolului jertfă și se veseleau de lucrurile mâinilor lor.
42 Dar Dumnezeu S'a întors de la ei și i-a dat să se închine oștirii cerului [46], precum este scris în cartea proorocilor : **Casă a lui Israel, timp de patruzeci de ani în pustie adusu-Mi-ați voi Mie junghieri și jertfe ?**
43 **Dar ați purtat cortul lui Moloh și steaua dumnezeului vostru Raifan, chipurile pe care le-ați făcut să vă închinați la ele !... Vă voi strămuta dincolo de Babilon !**
44 Părinții noștri aveau în pustie cortul mărturiei, așa cum orânduise Cel Ce i-a grăit lui Moise să-l facă după izvodul pe care-l văzuse ;
45 și pe acesta primindu-l, părinții noștri l-au adus cu Iosua în țara stăpânită de neamurile pe care Dumnezeu le-a izgonit din fața părinților noștri ; până'n zilele lui David,
46 care a aflat har în fața lui Dumnezeu și a cerut să-I găsească un locaș Dumnezeului lui Iacob.
47 Dar casa I-a zidit-o Solomon.
48 Cel Preaînalt însă nu locuiește în case făcute de mâini, după cum zice prooroculi :
49 **Cerul este tronul Meu, iar pământul, așternut al picioarelor Mele. Ce casă îmi vei zidi tu Mie — zice Domnul —, sau care este locul odihnei Mele ?**
50 **Oare nu mâna Mea a făcut toate acestea ?**
51 Voi, cei tari în cerbicie și netăiați împrejur la inimă și la urechi [47], voi pururea-I stați împotrivă Duhului Sfânt [48] ; precum părinții voștri, așa și voi !
52 Pe care dintre prooroci nu l-au prigonit părinții voștri ? Și ei i-au omorît pe cei ce-au prevestit sosirea Celui-Drept, ai Cărui vânzători și ucigași v'ați făcut voi acum,
53 voi, cei ce'n rânduială de la îngeri ați primit Legea [49] și n'ați păzit-o !
54 Iar ei, auzind acestea, fremătau de furie'n inimile lor și scrâșneau din dinți împotriva lui.
55 Iar Ștefan, fiind plin de Duh Sfânt și privind la cer, a văzut slava lui Dumnezeu și pe Iisus stând de-a dreapta lui Dumnezeu.
56 Și a zis : Iată, văd cerurile deschise și pe Fiul Omului stând de-a dreapta lui Dumnezeu !
57 Iar ei, strigând cu glas mare, și-au astupat urechile și'ntr'un cuget s'au năpustit asupra lui.
58 Și scoțându-l afară din cetate, îl loveau cu pietre. Iar martorii [50] și-au pus hainele la picioarele unui tânăr numit Saul [51].
59 Și îl loveau cu pietre pe Ștefan, care se ruga și zicea : Doamne Iisuse, primește duhul meu !
60 Și, îngenunchind, a strigat cu glas mare : Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta !... Și zicând acestea, a adormit.

---

[42]) Firul roșu al cuvântării lui Ștefan este observația că poporul evreu a ignorat și respins tot binele pe care Dumnezeu a vrut să i-l facă. Fuga lui Moise din Egipt e motivată nu prin frica acestuia de Faraon, ci prin spaima de a fi denunțat de proprii săi conaționali. Vechiul conflict Dumnezeu — Israel culminează în drama lui Iisus Hristos.

[43]) Mijlocirea

[44]) În mijlocul adunării, Moise a fost intermediarul dintre îngerul Domnului (manifestarea sensibilă a lui Dumnezeu) și poporul lui Israel.

[45]) Cuvintele Legii, a cărei respectare este viață în Dumnezeu. Literal : cuvinte vii.

[46]) Literal : să slujească — prin închinare — oștirii cerului. În limbajul biblic, prin „oștirile cerului“ se înțeleg astrele, pe care unele popoare păgâne din antichitate le divinizau (Dt 4, 19).

[47]) Încăpățânați, perseverenți în nesupunere și incapabili să priceapă lucrurile lui Dumnezeu.

[48]) Celui Ce a grăit prin Moise și prin prooroci.

[49]) În final teribilului său rechizitoriu, Ștefan invocă tradiția rabinică potrivit căreia Legea de pe Sinai a fost dată de îngeri, Moise fiind intermediarul. Folosind aceeași tradiție, apostolul Pavel (Ga 3, 19 ; Evr 2, 2) va demonstra că tocmai de aceea Legea are un rol secundar în raport cu Evanghelia, care vine direct de la Dumnezeu prin Hristos-Dumnezeu.

[50]) Potrivit procedurii prevăzute în Dt 17, 7, martorii acuzării erau cei ce începeau execuția prin lapidare. În cazul lui Ștefan, în lipsa unui proces real și a unei sentințe de condamnare, „execuția“ nu e altceva decît un linșaj, iar „martorii“ sunt cei mincinoși menționați la 16, 13—14.

[51]) Cel ce avea să devină apostolul Pavel.

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚI

XXXI. CAPITALUL

O enumerare a personalităților cărora le datorăm cel mai mult, pentru faptul desființării comunismului ca sistem, ar putea fi Ronald Reagan, Lech Walesa, Mihail Gorbaciov. Prietenul căruia îi propuneam această listă — un diplomat acreditat la București — a adăugat : Papa Ioan-Paul II. Apoi, trecînd aparent de la seriozitate la glumă, a spus : „un al cincilea este Karl Marx". Desigur, exprima astfel un adevăr profund — comunismul — realitate politică a dispărut din cauza inadecvării sale în raport cu natura umană, și, implicit, din cauza unui set larg de incoerențe interne. Nu este foarte greu de elaborat o critică pur economică, sau, mai exact, economico-istorică, a marxismului. Ne putem întreba de ce o asemenea critică nu își relevă evidența încă din perioada confruntării sistemelor, a războiului rece. Răspunsul este foarte simplu : criticile pot fi elaborate și evaluate sub raport conceptual dar pentru teoria politică și istorică ceea ce contează nu este corectitudinea logică și nici măcar amplitudinea și logica integrării informaționale. Ceea ce contează este formarea unui complex adecvat ca fenomen (act, acțiune, evoluție) — concept. Dacă gîndirii teoretice îi este propriu să formeze, constructiv, concepte pentru reprezentări sintetice, iar gîndirii creativ-artistice îi este proprie funcția de elaborare a reprezentărilor pentru concepte, intelectul pragmatic respinge structurile de reprezentare construite, luînd drept suport intuitiv al structurilor conceptual-logice, fenomenul însuși, așa cum apare el în percepția cea mai directă. Forma înaltă a intelectului pragmatic este inteligența politico-istorică. Întreaga coerență a acțiunii politice o dă conceptualizarea acesteia. Istoria înseamnă însă developarea naturii umane așa cum apare ea în chip cauzal. Acțiunea politică este relevare a naturii umane, așa cum apare aceasta în chip finalist. Prezentul politic nu este numai trecut, așa cum ar avea să fie, dacă omul s-ar defini ca ființă exclusiv materială ; el nu este nici exclusiv viitor, așa cum ar deveni, dacă omul ar ajunge să aparțină integral spiritului, sau măcar intelectului elaborînd sisteme de concepte și intuiții libere. Prezentul politic este joncțiune a trecutului și viitorului, sinteză a unei istorii cauzale și a unei acțiuni finaliste. Fără construirea conceptuală a adevăratei identități a lumii libere, comunismul nu ar fi fost înfrînt. Un volum publicat în 1986, **„The Wise Men, Six Friends an the World They Made"** (W. Isaacson and Even Thomas, Simon & Schuster, New York) descrie în parte, pe opt sute de pagini modul în care șase personalități politice americane, poate nu întîmplător în relații de prietenie, au conceput și au inițiat punerea în practică a unei politici mondiale pentru acest secol și pentru cel care urmează : William Averell Harriman Robert Lovett, Dean Acheson, John McCloy Jr., George Kennan și Charles Bohlen. Modul, obiectivele și mijloacele folosite în războiul rece, li s-au datorat în cea mai mare măsură. Nimeni nu ar fi putut să spună însă, pînă în 1989 și chiar pînă în 1991 cum va arăta, în ansamblu, istoria umanității la scară planetară. În istoria politică, nu există reprezentări utile în afara concretului real, iar conceptele sînt ipoteze de lucru și principii practice, utile sau inutile. Sarcina politologului pare simplă : el lucrează cu realități, cu aproape-evidențe. Totul este să nu lase ca elaborările teoretice desuete să îi invadeze și să îi domine demersul intelectual. Mai există însă un element despre care va fi vorba aici, puțin mai tîrziu : în lumea semnificațiilor — și lumea politico-istorică este o lume a semnificațiilor — subtextul este cel puțin la fel de important ca și textul. Politica este, de fapt, arta subtextului.

Textul — nu al ultimilor patruzeci și cinci de ani, nu al ultimilor șaptezeci și cinci de ani, nu al vremii scurse din 1848, anul „Manifestului partidului comunist", ori din 1867, anul publicării „Capitalului", ci textul ultimelor șase-șapte secole, de la începuturile organizării bancare la Augsburg, de către familia Fugger — este: capitalism, totalitarism statal sau ambele ? Problema a părut că se pune astfel : capitalul își asumă statul și prin aceasta națiunea (la limită, lumea) sau statul își asumă capitalul (și prin aceasta națiunea, eventual lumea). Marx a văzut istoria cu stînd exclusiv în această dilemă. Ideea că statul și capitalul ar putea urma evoluții paralele, interconectate puternic, fără însă dominanță de o parte sau alta, aceasta în baza faptului că ambele, ca dezvoltare și vitalitate au de profitat de o prevalență a națiunii asupra lor, nu a putut fi gîndită nici de Marx, nici de vreunul dintre continuatorii lui. Motive ca să se mediteze asupra lucrurilor astfel erau — și încă puternice. Dezvoltarea Angliei, atrăgea atenția cu mai multă vreme în urmă Karl Polangi și, mai de curînd, Robert Dahl, din 1990 și pînă în deceniul IV al secolului trecut, arătase caracterul dezastruos al intervențiilor statului, atît în viața economică, cît și în activitatea socială. A fost evident, mai tîrziu, că dacă Bismarck a intervenit în economia germană, și mai ales în sistemul social german, el a făcut-o tocmai pentru a conserva autoritarismul imperial pe care îl edificase și pe care îl apăra.

Sînt patru momente decisive ale eliberării personalității umane de sub dominația organizării sociale asumate abuziv de alți oameni : nașterea în Grecia clasică a gîndirii independente, a ideii autonome de lumea inconștientului și conștientului colectiv, apariția odată cu creștinismul a credinței independente de stat și de colectivitate, ivirea, în lumea modernă a capitalului, așezarea pe picior de egalitate a dreptului persoanei și dreptului colectivității prin elaborarea sistemului drepturilor omului.

Punctul în complexul istoriei, sesizat și atacat de Marx, a fost capitalul. Marx a crezut că evoluția capitalului va consta în concentrare, în monopolizare. Capitalul, în realitate, a proliferat, a difuzat, s-a democratizat. Capitalul trebuia — după sociologul, economistul, politologul improvizat (a se vedea rudimentaritatea textelor marxiste originare, ca formă și conținut) — să fie sursă de tensiune și ură. El a devenit sursă de atracție și echilibru. Problema, în realitate, este una psihologică. Textul este : capitalism liber sau dirijism statal ? Subtextul este : natură umană, necesități umane, sinteză a inconștientului și conștiință sau dogmă, obligație, control strict voluntar (deci autoritar) al comportamentului ? Capitalul este un mijloc pe care natura și spiritualitatea umană, ca scop, și-l poate asuma. Capitalul este un instrument de nivel individual. Statul nu are cum fi așa ceva. El acționează la nivel macrosocial sau de grup. În concepția dirijistă, omul este un instrument pe care statul și-l asumă. Dacă omul contează pentru societate și prin ceea ce este ca individ, atunci singurul său instrument și spriin de amploare suficientă în lumea materială modernă este capitalul.

America, și nu Europa, a cîștigat războiul rece printr-o încredere desăvîrșită în libertatea de gîndire, în autonomia dar și în absoluta nevoie a credinței, în necesitatea promovării drepturilor omului și, nu în cele din urmă, în capital. În toate aceste privințe Europa a avut, istoric vorbind, îndoieli. America, dimpotrivă și aceasta a dat forță unui Harriman, unui Acheson sau unui Reagan. Centrul disputei moderne a fost capitalul de stat. Nu trebuie uitat însă : capitalul nu distruge statul, ci îl consolidează. Prevalența statului absoarbe și degradează capitalul. Fără capital, desigur, nu există inițiativă, nu există investiții, nu există surse pentru creativitate în domenii tehnologice, în domenii simplu productive, în sfera acomodării ofertei la cerere. Productivitatea capitalului, șansa acestuia de a se reproduce este dată de difuzia lui care diversifică realizarea practică a inițiativei potențiale, dar și de concentrare, parametru care dimensionează amplitudinea proiectelor și inițiativelor. Fără dispersia capitalului, inițiativele sînt în chip mediu, lipsite de perspective. Dispersia capitalului face din inițiativa economică și tehnologică un proces care se reglează statistic. Fără o concentrare de capital, inițiativa, multă sau puțină, rămîne mediocră. Și totuși, care este valoarea umană, culturală și civilizatorie a capitalului ? Capitalul autonomizează viața economică, în raport cu celelalte forme ale existenței umane. Capitalul face din concurența economică o formă de concurență pur economică. Autonomizarea unei valori poate să meargă însă prea departe. Această valoare poate, la limită, să și le subordoneze pe celelalte. Primejdia, desigur, există, dar ea este tranzitorie. Capitalul — și capitalismul — a utilizat uneori, pentru dezvoltare, mijloace politice și chiar militare. Toate acestea au reprezentat dezavantaje mari produse economicului, și, implicit, capitalului. Libertatea de circulație a capitalului și libertatea economică, în general, suferă de orice impurificare a determinismului pur economic. Economia care se sprijină pe acte de politică militară sau civilă, ajunge să fie aservită acestei politici și, ca o consecință, își vede funcționarea semnificativ distorsionată. Capitalul are însă și o dimensiune socială, precum și una psihologică. El nu există într-o formă egal și universal distribuită, precum nu există nici concentrat într-o singură mînă. Atît într-un caz cît și în celălalt, funcționarea liberă, diferențiatoare, concurențială și deci eficientă a acestui instrument economic încetează. Pe de altă parte, capitalul nu este, în sine, un mijloc de impulsionare a progresului economic ; dimpotrivă, formarea și existența sa sînt dovada voinței de libertate economică și de progres economic. Odată constituit, el oferă o bază excentrică acestei voințe.

Toată critica lui Marx, a comuniștilor și socialiștilor, la adresa capitalului pornește de la cîteva consideratii eronate. Prima și cea mai importantă este aceea a caracterului concentrat al capitalului și consecutiv, a creșterii concentrării ; tendința principală a capitalului a fost, însă, credința în suprimarea concurenței prin efectul capitalului. În realitate, acumularea capitalului este favorizată de comportamentul de competiție. În sfîrșit, marxiștii au presupus instaurarea unei dominații capitaliste asupra politicii. Adevărul a fost însă cu totul altul : capitalul, producînd bunăstare, a favorizat democrația.

Istoria acestui moment planetar constă în utilizarea la maximum a avantajelor produse de capital și de capitalism. Evoluția capitalistă rapidă are însă, și aceasta, inconveniente. Ele constau, în principal, fie în excesul de concentrare în detrimentul — fie și pasager al extinderii sferei posesorilor de capital, fie în curajarea comportamentului de comp și inițiativă al celor care au avu timp, mai puțin succes și care sînt nători de capitaluri mici sau nule mea modernă este capitalistă sau Utilizarea avantajelor capitalismului stă în utilizarea libertății economi duse de capital în vederea dezv democratice, umaniste și cultural- tuale a colectivităților omenești și, nal, a umanității. Aparițiile blocaju dezvoltarea capitalistă este combătu două modalități esențiale : în S Unite prin ideologia filantropică, în ropa și Asia prin acțiunea politică's democrată, și în toate aceste zone politica de orientare creștină și, i cit, democrat-creștină). Textul istori tuale ese individualist dar producti munism falimentar, acțiune filant sau politică social-democrată (ev democrat-creștină) protectivă și productivă. Subtextul aceleiași istor capitalism în natura sa simplă, ori c ori se poate ; capitalism redinamiza acțiune filantropică sau creștină, sa cial-democrată, dacă este necesară menea asociere. Acolo unde capita ajung la hiperconcentrare și lipsă d litate economică se generează disper cestora prin mijloace politico-sociale. scopul este omul, atunci dinamism conomic este o necesitate absolut strumentul de gradul unu pentru sa cerea acestei necesități este capitalu strumentul de gradul doi poate fi s democrația sau ideologia filantropici creștină cît și necreștină. Deasupr turor lucrurilor ,deasupra istoriei s bună seamă, spiritul, dar cele dis aici se referă la cealaltă parte a n duale a omului, la cele necesare s da autonomie și libertate ansaml care este ființa umană.

Subtextul tranziției actuale este c lismul ca obligativitate de princip orientării politice și economice în formării capitalurilor. Subtextul su tului este că în țările abia desprins constringerile comuniste există i frică organică de capital. Toate ane le ce marchează existența actuală în mea răsăriteană, derivă din teama c care dispune de puterea necunoscut aproape magică a capitalului. Guv care a inițiat reforma în România cercat, fie și modest, să favorizeze fo rea de capitaluri. Acestea se află acum — din acel aproape fatal se brie — cam la fel de năpăstuite și perspective de mișcare și evoluție erau și înainte de revoluție. Text și texte formează un sistem unic al jului sau al realității. Dacă textul forma, ultimul subtext este cel al ței. Dacă această esență se schimbă ma nu are cum rămîne aceeași. L cînd forma se schimbă, faptul este r țit și în cea mai profundă esență. T nostru este conformist, aliniat placi vendicărilor Revoluției și standa internaționale democratice și uma Subtextul ultim este natura umar spiritualitatea unui popor care a e și există înainte de toate ca realitate turală. Un subtext intermediar este de tip comunist, generată de ideea talistă. Acest strat intermediar fal egal textul nostru exterior, prin ca manifestăm înspre lume și înspre n șine, și ființa noastră profundă.

Decisiv, pentru a regăsi unitatea viață interioară sau publică, este p noi eliminarea spaimei de capital capitalism. Trebuie ca acest lucru facă așa cum ființa virilă, devenită tă, se vede obligată să elimine tabu pudori infantile.

Caius Dragom

Urmare din pag a 10-a

...O nouă perspectivă comparatistă

la un canon „parizian" sau altul — nu mai poate fi posibilă. Egalitatea de fapt, recunoscută în principiu între literaturile naționale, se continuă în mod firesc prin recunoașterea și stimularea unei egalități de „șanse". Competiția se reduce, la limită, între valorile literare individuale de pretutindeni, dincolo de orice discriminare ideologică, estetică, etnică sau lingvistică.

4. **Un nou umanism literar.** Cultivarea „ideii de literatură universală" — peste frontiere, bariere, restricții — echivalează cu recunoașterea existenței umanității universale și a literaturii sale ca bun al întregii omeniri. Ea oferă o imagine și o idee mai largă asupra naturii și societății umane, pune în valoare cît mai multe elemente comune ale umanității de pretutindeni. În acest mod, literatura universală poate să inspire o adevărată solidarizare universală. Ea se constituie, în primul rînd la nivel literar, imaginar, emotional și ideatic, dar se prelungește în mod firesc și în sfera relațiilor interumane. Literatura universală, astfel înțeleasă, are în centrul său „omul universal" exprimat în orice limbă, în orice literatură. Marele său erou literar este **homo archetipus.**

Pe scurt, noua perspectivă comparatistă propune un nou umanism fără frontiere, în perspectiva unității de atitudini, preocupări și idei, care va fi cu certitudine, specifică secolului XXI. Noua mentalitate umanistă se întemelează pe recunoașterea priorității tuturor valorilor și a intereselor umane universale. Lumea de mîine nu va fi „cosmopolită", ci universală în acest sens plin al cuvîntului.

NOTE

[1] Adrian Marino, **The Modern trend of comparatism**, in : **Comparatistica. Annuario italiano**, II, 1990, pp. 137—151 ;

[2] Idem, **Etiemble ou le comparatisme militant** (Paris, Gallimard, 1982) ;

[3] de ex. Florian Potra, **O „Comunitate literară europeană" stîrbă**, în : **Viața românească**, 12/1984, pp. 25—27 ;

[4] Desiderio Navarro, **En ejemplo de lucha contra el esquematisimo eurocentrista EN LA CIENCIA LETERARA DE LA AMERICA LATINA Y EUROPA**, in : **Casa de las Americas**, 122/1980, pp. 79—81 ; **Eurocentrismo y antieurocentrismo en la teoria de America Latina y Europa**, in : **Revista de Critica literaria Latino-americana** 16/1982 ; **Otras reflexiones sobra eurocentrismo y antieurocentrismo en la teoria literaria de la America Latina y Europa**, in : **Casa de las Americas**, 150/1985, pp. 68—78 ;

[5] H. H. H. Remak, cf. Roland Mortier, **Cent ans de litterature comparée**, in : **Proceedings of the IX Congres of I.C.L.A.** (Innsbruck, 1981), I, p. 12 ;

[6] Adrian Marino, **La „letteratura euro oggi**, in : **I Quaderni di Gaia**, 1/1990, 103, 116 ;

[7] Theophile Obenga, **Culture et integr africaine. Fondements culturels du Pa canisme**, in : **Afrika, Afrique, Africa** ven, 1991), p. 22 ;

[8] Nagendra, **Editor's Note**, in : **Compa Literature** (Delhi University, 1977) ;

[9] Daniel-Henri Pageaux, **Pour un nou programme d'etudes en litterature parée : les relations interlittéraires et culturelles**, in : Gyorgy M. Vajda, Riez (Hg), **The Future of Literary Sch ship...** (Frankfurt-M., New York, p. 69 ;

[10] Hans Magnus, **Einzesberger, Einz ten** (Frankfurt a. M., 1962), pp. 265—2

[11] Heh-hsiang Yuan, **East-West Compa Literature...** in : **Chinese-Western Com tive Literature. Theory and Strategy...** Kong, 1980), p. 1 ;

[12] Ernest Erich Noth, **Literature and national Relations**, in : **Yearbook of parative and General Literature**, VII pp. 23—30 ;

[13] Deguchi Hiroshi, **Accumulative Char of Japanese Culture and Modernization Hikaku Bunka Zasshi. The Annual of parative Literature**, Tokyo, vol. 5/1991 14—15.

ucă,mărturisitorul

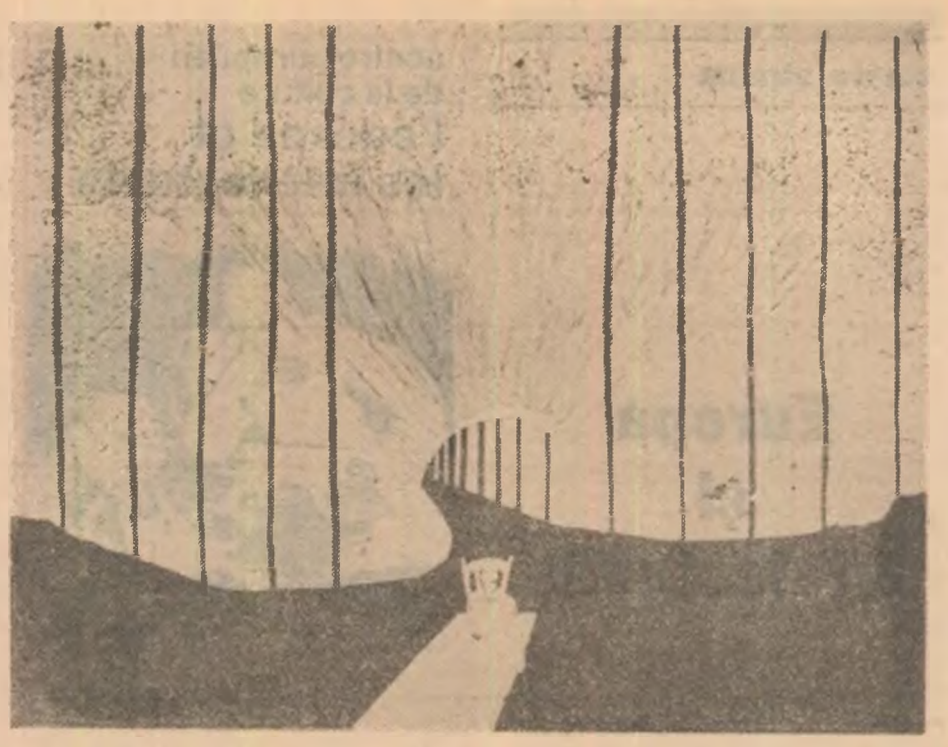

u știu cîți ani vor fi trecut săvîrșirea acestui damnat al „sti- de gravat, care a fost prietenul r împătimiților spiritului, **Florin** Nici nu vreau să știu asta, atîta cît suflul său etern încurajator e printre noi, deprinzîndu-ne cu l înainte chiar și cu picioarele ate și cu miopia tristeții înnegu- ne idealurile.

ă n-a fost ceea ce în mod obiș- numim un profesionist al dese- pentru că sarjele sale, creionate iza de păianjen a liniei și hașu- reau, mai presus de toate, **o pres- morală** puțin comună în artele vizuale. Pucă, trăind mai mult în atmosfera cafenelelor literare și a dantelăriei subțiri a filosofilor fără operă (pe atunci!), a făcut din mărturia lu , tăcută și pioasă în asemenea ambiențe eterate ale spiritului, un templu al decantărilor esențializate asupra mersului lumii ce sîntem. O operă ce nu este încă deslușită pe măsura densității ei semnificative, de o copleșitoare omogenitate stilistică, ce-l face inconfundabil oriunde i-ar apărea înscrisul grafic !

Calitatea magistrală a desenelor lui era limpezimea exprimărilor metaforice, atribut mai firesc alambicurilor poetice, dar, iată, atît de coerent și de convingător figurat și în spațiul unei arte concrete, cum sînt desenul și exercițiul grafic. Puse cap la cap, aceste opusuri, ca miniaturile de incunabul medieval prețios, alcătuiesc un fel de „upanișadă" a aventurii umane consumate pe acest meleag de lume. Mai mult decît atît, Pucă începuse a croi o operă care se susținea, chiar și din punct de vedere narativ ori dramatic, fără suportul obișnuit al cuvintelor. Deși, cîndva, prieteni ai săi dintre condeierii poeți ai consacratelor agore literare de atunci și de acum, au încercat să agrementeze — zglobiu, grav ori în subțirimi de verb — acea continuă (adică, niciodată finită !) **panorama mundi**, pe care Pucă o construia cu migală de orfevrier. Puține au fost cazurile în istoria universală a artelor cînd segmentul plastic a dominat copios orice tentativă de asociere a două întreprinderi creatoare atît de diferite prin limbaj și mijloace de expresie. Oricînd ilustrațiile lui Dali la Don Quijote, de pildă, vor fi sub eminența densităților semnificative și expresive ale condeiului marelui renascentist spaniol. Pucă trăiește singur în opera sa, așa cum a trăit și în viața de toate zilele. O singurătate aparentă, se înțelege, solitudinea fiind, în fond, o dimensiune interioară marilor spirite introvertite, dar nu mai puțin generoase, dăruite semenilor și timpului în care au viețuit. Restul este anecdotică. Or, niciodată Pucă nu s-a cantonat în acest perimetru procustian al „compilărilor" circumstanțiale, al șarjelor ocazionale, oricît de puternice i-ar fi fost impulsurile descriptiviste și justețea pretextelor. Laboratorul său de creație era mai aproape situat de retortele combustiilor poetice, ba chiar **poematice**, pentru că suflul alegoriilor și sublimărilor plastice ale artistului boem era unul de o speță completitudinară și rafinată, care nu o dată îl duceau la disperare. **O disperare a febrilității creative** căreia nu i s-a sustras nici cînd cruzimea soartei amenința să-l scoată din orbitele firești **ale existenței**.

Rememorarea expozițională făcută recent de Uniunea Scriitorilor, sălașul consacrat al viețuirii și prețuirii **sale** pămîntești nu face decît să amplifice în ochii variilor privitori ce trec pragul sălii din Calea Victoriei, ceea ce pe ecranul interior al tagmei scriitoricești, de toate generațiile și înclinațiile, dăinuie ca un vestigiu sacru al unei iubiri fără moarte.

Opera lui Florin Pucă, atîta cîtă s-a păstrat și se cunoaște, poate fi acceptată astăzi ca o **evanghelie a mărturisirii.** O asemenea mitologie se instalase, cu toată coloratura ei profană care care a însoțit-o și în timpul vieții **sale**, atît de greu încercate, încă de pe cînd mai trăia. Dar ea ne aparține, aidoma acelor recipiente sacre în care păstrăm pentru ceasurile de restriște, licoarea îmbălsămată a drepților Mărturisitori.

Corneliu Antim

---

e riscul mneavoastră

a m știut întotdeauna că este „igienic", să uiți și să ierți. Asta u simplul și omenescul motiv că n, la rîndul nostru, iertați. Uităm i doar din pură „lene" bizantină, iindcă simțim nevoia să ne prote- E lucru cunoscut, ura urîțește. m înțeles deci, pe compozitorul l Bentoiu cînd ,într-una din cele vii emisiuni ale Seratelor muzi- pleda pentru moderație, luciditate recierea culpelor. Vorbind despre te a unui scriitor important, Ale- ru George spunea (în același con- că nu este criticabil neapărat as- l ei politic, oportunist, ci pur și simplu faptul că era un rebut literar. Intervine aici un criteriu ce cu greu mai poate fi eludat. Valoarea. Puricăm pagini din Eminescu și Eliade (care se pot apăra oricînd prin creație), dar observăm mai puțin (în domeniul muzical) non-valoarea ce ne agresează săptămînal la T.V. sau la Radio.

Un „muzicolog" vag alfabetizat (nu-i mai dau numele, ca să nu-i fac reclamă), proaspăt colaborator al T.V.-ului și, după vorbă, după port, mai puțin proaspăt activist, îi face o concurență neloială lui G. Hamza (și-ai lui spahii), pronunțînd „badinărie" în loc de badinerie, „Hain" în loc de Haydn, Țiuric (Zürich) etc., etc.

O sumară statistică a programelor Radio arată ce precar e raportul dintre prezența valorilor autentice și „recuperarea" unor nume ce-ar trebui să-și găsească locul doar (cel mult) în lexicoane. O luăm de la pa'șopt, uitînd că muzica românească importantă s-a născut, spre deosebire de literatură, ceva mai tîrziu.

Dar să parcurgem și o avîntată avancronică la ciclul „Muzicienii... despre muzicieni" — semnat Ioana Tudor. Ce ne propune prima emisiune ? Păi „luminoase individualități", „semnificative personalități ale genului", un „muzician animat întreaga sa viață de focul lăuntric (pîrjol, ce mai ! — n.n.) al dragostei pentru arta corală românească". Cum vedeți, „lemn" curat din codrii de nedefrișat (din păcate !) ai „muzicologiei" autohtone.

Să răsfoim puțin un „indiscret" lexicon și să cităm și cîteva din opusurile „luminoasei personalități". „Ară pluguri cu tractoare", „Pornesc tractoarele" — nu ca azi ! —, „Din întreceri cresc eroi", „Hai, petroliști", „Geologii" (Hai, geologi !), „Pescarii" și multe, multe alte categorii socio-profesionale. Prezentator D. D. Stancu — autor I. Croitoru. Vorba lui Cărtărescu „Sacco și Petică".

Dar despre răposați, se știe, doar de bine. Despre cei în viață preferăm să nu ne pronunțăm. Să nu-i destabilizăm pe destabilizatori. Oricum, e de observat că pentru prima emisiune, realizatorul pornește democratic. De jos (de tot) în sus. Cel puțin asta sperăm să fie direcția. Urmăriți, așadar, programul România-cultural. O faceți, se înțelege, pe riscul dumneavoastră.

Valentin Petculescu

Protecția domnului Președinte

i ndiscutabil, Răzvan Theodorescu e un personaj notoriu, căruia nu-i lipsește spiritul de sacrificiu. Pe funcția pe care-i investit de atîta vreme, nici nu se putea altfel, căci imprevizibile sînt reacțiile stăpînilor. Domnia sa poate deturna sensul unei emisiuni, printro singură omisiune sau un comentariu în răspăr, iar pe altele le șterge cu nonșalanță din program, ca tot românul să simtă protecția (socială ?) și televiziunii să-i meargă în plin. Evident este sprijinul — era să-i zic amestecul — său în conturarea imaginii unui președinte. Nu oricare, ci acela de la Cotroceni, supus tirului cînd de o parte a Frontului Roman, cînd de o anumită parte a presei. În aceste condiții, Răzvan Theodorescu nu poate sta cu ochelarii pe nas, impasibil. Lucrează. Intrarea domnului Iliescu în bucătăria Colegiului Director al Frontului s-a făcut cu reflectoarele stinse, părăsirea aceleiași încăperi a oferit, prin imagini, o ieșire de zile mari. A fost filmată mai întîi o miniconferință de presă a președintelui, în fapt, o conferință de stînga, fiindcă gazetarii de centru dreapta n-au fost invitați. Și, fiindcă aceasta n-a fost convingătoare, s-a apelat la serviciile domnului Inimosu sau Ninosu, la o oră de vîrf, pentru un marțial de vîrf, ca să ne amintească și domnia sa cum este cu tirania lui Petre Roman. Da, liderul F.S.N. s-a încumetat să ne înfrunte președintele și cum să nu reacționăm, prompt și vitriolant ? Găsit repede și convins la fel, Ninosu s-a desfășurat pe ecran ca scutierii în Piața Universității, deși textul i-a creat multe probleme la lectură, fie că-i fusese înmînat, fie că era scris cu o cerneală irelevantă. Oricum, ajutorul contează în asemenea momente grele, impresia artistică rămînînd pe planul doi. Cum s-a realizat o asemenea emisiune, neanunțată și surprinzătoare, nu mai comentăm. Cu atîta transparență la Televiziune ne temem să nu-i mai observăm nici antenele. Cînd necesitățile o cer, trebuie sacrificat orice, în numele tranziției noastre.

Mulți credeau — trebuie să recunosc că și eu eram printre naivi — că emisiunea B.B.C.-ului, „Lumea vă aparține", în care era invitat domnul Ion Iliescu va fi transmisă în direct, așa cum se obișnuiește. Ne aminteam că și Petre Roman a fost cîndva solicitat de francezi și nu s-a temut să apară în fața ființiunii, cum se spune, pe viu. Ei, bine, de data asta n-am avut un asemenea privilegiu. Efortul intelectual al domnului președinte trebuia ascuns. Pesemne se bănuiau întrebările venite de pe Terra și s-au luat unele măsuri — se înțelege — de protecție. Nici măcar la o altă oră, fie după miezul nopții, n-am fost răsfățați de zîmbetul prezidențial, deși, după încurcăturile prin care a trecut, numai despre zîmbete nu mai putea fi vorba. Sigur, nu-i deloc simplu să ții piept tuturor întrebărilor dificile, cînd te afli cu musca pe căciulă, și credem că Răzvan Theodorescu a făcut o mutare isteață trecînd nepăsător peste un asemenea moment. Lumea, din afara granițelor, îl știe bine pe domnul președinte, românii, din interiorul țării, trebuie să-l știe cît e nevoie. Să-i privească zîmbetul ales numai cînd se topește în fața mereu cucernicei Rodica Becleanu, să-i studieze chipul surmenat în timpul vizitelor de lucru. Pentru momentele importante ale ieșirilor sale, garda personală își face din plin datoria. Ne este arătat numai în postura convenabilă ei. Să mai spună cineva că Televiziunea Română nu participă intens la procesul de democratizare a țării !

Marius Tupan

Europa și intelectualii ei

centre européen de la culture
l'europe et les intellectuels

Acum, în pragul unificării Europei (occidentale), mi se pare destul de interesant de văzut ce gîndesc intelectualii despre bătrînul continent. Am la dispoziție pentru asta un volum de interviuri realizat de anglo-elvețiana Alison Browning, asistenta profesorului Reszler, directorul Centrului European de Cultură de la Geneva.

Rezultatele anchetei sale continentale sînt cu atît mai relevante pentru devenirea destul de contradictorie a acestui proces cu cît ele nu sînt chiar de ultimă oră, fiind realizate, în general, în deceniul trecut, pe cînd ideea federalismului pan-european abia se închega în formele pe care le cunoaștem azi, mai ales după recenta reunire la vîrf de la Maastricht. Intervievații sînt, oricum, personalități de primă mînă ale culturii acestei a doua jumătăți a secolului : Domenach, Gillo Dorfles, Jacques Ellul, Peter Härtling, Ionesco, Leszek Kolakowski, Le Roy Ladurie, d'Ormesson, Denis de Rongemont, Hugh Seton-Watson, Michel Tournier ș a.

În prefața sa, profesorul Reszler notează modificarea de mentalitate care are loc, odată cu secolul, în profilul intelectualului european, acesta trecînd de la tipul poetului „activ, responsabil și angajat" (cum propunea Lamartine) la cel al intelectualului teoretician al „literaturii angajate". Cu alte cuvinte, o trecere de la implicarea directă (praxis-ul revoluționar) la filtrarea ei în și prin operă. De altfel, în cazul reprezentanților marii literaturi franceze a secolului XIX, notează André Reszler, cine își mai amintește de opoziția anti-napoleoniană a cercului doamnei de Staël, de rolul jucat de Benjamin Constant în timpul celor „O sută de zile", de ministeriatul lui Tocqueville, de apostolatul european al lui Hugo ori de atitudinea prodreyfusardă a lui Zola ? În istorie, nu neapărat cea a literaturii, rămîn însă înscrise **Adolphe, Democrația în America, Contemplațiile** și **Germinal.** Aici, prin „istorie" se înțelege, de bună seamă, orizontul de așteptare al memoriei colective, contextul sociologic sau, mai bine zis, istoria mentalităților.

S-ar părea că tendința generală ar fi, azi, cea a „dezangajării" intelectualilor (occidentali). Aceasta s-ar explica și prin agresiva unificare tehnologică ce copleșește orice alt elan europenizat. În plus, conștiința europocentristă culpabilizatoare (europeanul responsabil de toate relele, distrugător al valorilor morale, sociale și ecologice — nu numai pe continentul său) semnifică — încă de la Stendhal — o „maladie fatală a civilizației". Proudhon denunțase și el „treizeci de secole de falsă civilizație" europeană. Totuși, conchide profesorul Reszler, chiar oscilînd între extremele reprezentate de individualism și colectivism (marxismul, „productivismul liberal" și doctrinele naționaliste aflîndu-se toate într-o criză profundă), „Europa este singurul colț al lumii unde ar putea să fie redefinite, în sensul unei îmbogățiri reciproce, raporturile dintre individ și societate". Eu înțeleg această afirmație, chiar dacă autorul ei o lasă într-un stadiu oarecum abstract, ca pe o acceptare efectivă a **marii crize a umanismului** pe care o traversează continentul nostru. Ar fi nevoie deci de o „gîndire ecologică dezideologizată" care să reconcilieze natura și cultura.

Să vedem, însă, cum răspund acestui deziderat cîțiva dintre marii intelectuali europeni în cadrul seriei de interviuri realizate de politologul Alison Browning. Philippe Ariès de pildă, specialist în probleme agricole și „istoric de duminică", atașat într-un fel tradiției de la **Annales,** propune o schimbare în cadrul continuității, neadmițînd postulat conform căruia tot ce e modern e, cu necesitate, bun. De aceea, el însuși se consideră a fi „un reacționar". Christian Bartillat, fost director al editurii Stock, propune, în locul ideologiilor muribunde, crearea unui nou fond mistic, cu funcție recuperatoare, care să contracareze deculturalizarea din ce în ce mai evidentă. Maurice Cranston vede încă în Europa o realitate creștină. Jean-Marie Domenach, a cărui **Anchetă asupra ideilor contemporane** am comentat-o nu de mult în această rubrică, autor, de asemenea, și al eseului despre **Reîntoarcerea tragicului,** definește spiritualitatea europeană în limitele acestui concept și consideră că, oricum, „cît timp tragicul se va menține ca formă de protest și ca interogație reînnoită, cultura europeană va continua să existe" (să reziste ?!? — nota D-S.B.). Esteticianul Gillo Dorfl simte european pe baza exper sale de băștinaș din Friuli, loc g tric al unui melange lingvistic (aici, spiritual) puțin obișnuit : a italo-sloveno-romanș-friulin (de l alectul latin respectiv). De revăz acest sens, **După Babel** al lui G Steiner, nu ? Teolog, jurist și sc Jacques Ellul distinge cu clarita cultură europeană cu rădăcini g romane, creștine și indo-europen re au dat un ansamblu bine defi valori comune tuturor popoarelor tinentului. Federalismul pe care trevede el este unul precedat de subdividere a Europei în mici u determinate de hotarele natural nomen opus masificării contine pe baza blocurilor de putere. Ur sitarul helvet Jacques Freymond tă, în țările estice (foste „roșii"), corespondent necesar al vocației dentale sau atlantice. Pentru Sau edländer, israelian născut la F sensul mitic al Europei este din c ce mai diluat, decurgînd din cult mericană de tip comercial. Peter ling, cunoscutul prozator german, sideră că Europa unită a culturii cede cu mult pe cea politică și e plifică printr-un fapt editorial : Günther Grass își termină un ro sînt semnate pe loc 16—17 aco de traducere a lui. Literatura astfel, deja europeană, depășind nițele arbitrare ale naționalismel tot felul.

Spațiul mă obligă să renunț la a consemna opiniile la fel de inci ale celorlalți intervievați, nu în însă de a cita ceea ce este mai se ficativ. din discuția pe care A Browning a avut-o cu Eugène Ion Pentru el, dispărînd liantul ling (latina și, mai apoi, franceza), **Eu este umanismul.** Dramaturgul se treabă dacă, după moartea ideol Europa nu va deveni (doar) litera Care literatură parvine însă unui titor prin definiție ignorant (euro zat de civilizația materială). Exe lui Ionesco este, deja, unul clasic majoritatea celor ce cumpără **bett** nu mai știu că piesa este o rință, fie ea și parodică, la **Macb**

Dan-Silviu Boeres

RENATO MINORE (Italia)

Poet, eseist, istoric și critic literar, Renato Minore s-a născut la Chieti în 1944. De mai bine de douăzeci de ani locuiește la Roma unde în prezent este criticul literar al ziarului „Il Messaggero".

Din creația sa amintim : volumele Mass-media intelettuali societa (Mass-media, intelectuali, societate) — **1976 și** Il gioco delle ombre (Jocul umbrelor) — **1986, biografiile „în chiave narrativa"** Giovanni Boine — **1975 și** Leopardi: l'infanzia, le città, gli amori (Leopardi : copilăria, orașele, iubirile) — **1987 ajunsă la a noua ediție, placheta de versuri** Non ne so più di prima (Nu știu mai mult ca altădată) — **1981, traducerile din poezia lui Paul Verlaine.**

Apărut la editura Mondadori în ianuarie 1991, volumul „RIMBAUD" din care am extras fragmentul ce urmează se constituie la rîndu-i într-un excurs biografic „din Franța în Africa (pe) urmele pierdute ale unui poet rebel", autorul încercînd să recupereze — cu ironie și farmec, pasiune și fantezie — portretul vizionarului de la a cărui dispariție s-a împlinit, iată, în toamna lui 1991, veacul...

RIMBAUD

„Aici a suferit, a sperut și a disperat Arthur Rimbaud": inscripția frapează în spațiul strîmt și ridicol botezat cu emfază „Place Rimbaud".

Nu te poți aștepta la mai mult de la Roche, „ținut al lupilor". Dimensiunile locului, populat de nu mai mult de cincizeci de suflete, nu susțin greutatea evenimentelor, de-atîtea ori povestite și mitizate. Nu pot urma imprevizibilul zbor al imaginației. Încolțește temerea de inautentic și de contrafăcut.

Bate vîntul în după-amiaza de toamnă. Luminozitatea difuză provoacă orbiri temporare. În priviri se învălmășesc detaliile și fizionomiile mai depărtate. Tînărul taximetrist, care abia de știe cine e Rimbaud („Un poet, un poet copil, sau greșesc?"), m-a adus în cincizeci de minute de la Charleville pînă aici, printre acoperișuri de ardezie și pajiști mai mult sterpe. A părăsit autostrada, s-a învîrtit prin așezări mărunte și pe drumuri de țară. Înainta pe bîjbîite, necunoscînd drumul, însă nu voia s-o recunoască, din orgoliu de breaslă.

Spălătorul din fața fermei abia de e puțin mai mare ca o băltoacă. Totul mizer și insignifiant. Melancolic, o gîscă se bălăcește în el.

Nimerisem la Roche cu prilejul primei călătorii în Ardeni. „Nimic nu te ajută să-l înțelegi mai bine pe Rimbaud decît contemplarea peisajului său: duceți-vă, duceți-vă cît mai curînd!", mă sfătuise un reputat eseist. Îndată ce-am putut am împlinit pelerinajul acela.

Îngenunchieri și penitențe erau obligatorii dinaintea firavei rămășițe de zid. Sosisem cu un grup de cercetători, cu toții nume cunoscute. „Aici era hambarul! Aici, în fața unei iconițe a Sfintei Fecioare, Madame Rimbaud — ca o bigotă perfectă ce era — își făcea cruce de cîte ori trecea prin fața locului unde a fost scris *Saison.* Seara, înainte de culcare, bolboroseа scurte rugăciuni prin toate colțurile casei, ca să alunge diavolul", se înflăcăra un francez foarte informat în materie de anecdote domestice. Și evocase iarăși senzația pe care-o încercase dinaintea unicei fotografii existente a mamei, fotografie descoperită chiar în acele zile.

Femeia se sprijină cu o mînă în baston, cealaltă o ține pe o tufă, cu aroganța mîndră de „mamă a Grahilor". Tăietura ochilor, a gurii, ovalul feței extraordinar de asemănătoare cu cele ale lui Arthur. O replică nefericită, un destin mărginit, sufocant. Francezul era mai degrabă impresionat de raportul dintre mamă și fiu: „Se iubesc și se urăsc, se urmăresc și se despart, se caută, se imploră unul pe altul, se acuză, se iartă reciproc. El înțelege singurătatea ei definitivă și fără de sfîrșit. În afara acestui incest sublimat, vulgar, lipsit de orice sentimentalism, nici o altă legătură nu le mai poate atrage atenția prin intensitate, durată și capacitate de înțelegere".

Flecărim, schimbînd impresii și emoții. „Nu simțiți că umbra ei stăruie încă, amenințătoare? Fiul nu se va elibera niciodată de ea. Îndeosebi aici, la Roche, stăpînește legea ochilor acelora de panteră, despotismul absolut ce revelă propria-i slăbiciune misterioasă pe care nimic nu reușește s-o înlăture", a mai spus francezul, extinzînd cadrul judecății și obținînd pe dată aprobarea celor din jur.

Doar un balcanic plin de sine are o părere diferită de restul lumii. Spune ritos: „Aceste locuri nu servesc la nimic, nu spun nimic.Poezia este în text, nu e decît text. Inutil să ne amăgim, asemenea unor pelerini satisfăcuți în călătoria lor sfîntă, cu iluzia că Roche păstrează cine știe ce taină, că aura lui este indispensabilă cercetărilor noastre".

Un alt scriitor, cu dicție de actor înzestrat, improvizează lectura marelui final din *Une saison en enfer,* considerat de mulți drept acompaniamentul solemn al adio-ului literar: „Eu! eu care mi-am zis mag ori înger, slobod de orice morală, iată-mă-napoiat pămîntului".

Într-o tăcere religioasă, emoționați vizibil, sîntem adunați în jurul distinsului recitator. Apoi, un olandez, bun vorbitor, rupe vraja. Puțină erudiție de calitate cu specific local, iluminată de cîteva imagini mai fericite decît altele: „Ne afla Franța de nord-est, într-un climat natura sa profund mistic. Rimbaud un vizionar în manieră medievală. menea Ioanei d'Arc a lui, se mișcă i lume în care fabricile fumegă, ex în fața noilor miracole ale științei, tuit de freamăte profetice de revolt cială". Criticul balcanic nu-și reți grimasă de nemulțumire: „Sîntem în căutarea zăhărelului mămicii", băne.

Pelerinajul se încheie cu o vizită i calitatea vecină, Rethel. Aici trăiește — în vîrstă de peste optzeci de ani Madame Rimbaud. Este Emilie Teis Rimbaud, nepoată a poetului, fiica telui Frederic. „Aceiași ochi albaștri rii", observă previzibil olandezul, iar tînsul recitator își șterge lăcrămioar părută brusc în colțul ochilor... Rim merită pe deplin emoția aceasta de stăpînit!

Cu expresia ei încruntată, cuno de-acum de toată lumea, Emilie r scenariul său, începînd cu povestirea melancolice călătorii în trăsură la R alături de Madame Rimbaud, mai tă ca niciodată, și de mătușa Isabelle. ochii-i de copil se întipărește chipul somorît al „Binefăcătoarei", cum i se pusese să-i zică doamnei Vitalie, „c lie bătrînă" ce acceptase cu mare g tate să plătească taxele pentru col ei. Nici Isabelle nu e mai brează. A tă după bani, urmărind drepturile de tor ale fratelui, de la care a obținut fructul întregii averi adunate în Af peste treizeci de mii de franci plus te kilograme de aur...

În familii dușmăniile se perpetueaz tenacitate. Mult mai mult decît iub adesea trecătoare și schimbătoare, umplu existențe întregi. Asemenea zestre de cromozomi, la momentul c tun se multiplică și se moștenesc.

Ura lui Frederic față de comport crudă a mamei i s-a transmis și f Încăpățînată, îndîrjită, Emilie contin rămînă — după aproape un secol — dincioasă legatului testamentar pate

Unicul moment în care obida acum tă în decursul atîtor ani pare să se nucze, este atunci cînd scoate dintr-o setă o fotografie veche de-a ei, de vremea cînd avea cu puțin peste d zeci de ani, împreună cu cei trei c Jocul asemănărilor lunecă coroziv d o generație la alta. În oceanul urii stinse trasează curenți nebănuiți și nici de afinitate.

Emilie confirmă: la stînga ei, în f grafie, micul Léon este copia fidelă a chiului Arthur...

Prezentare și traducere d
Mihai Banci

Urmare din pag. a 16-a

Ce este „mediologia" ?

nea Bisericilor se află un „curent de gîndire". La originea curentului, — niște texte : foi imprimate, legate și transmise din mînă în mînă, citite, interpretate și adnotate. Deci, intrarea „black-box"-ului e alcătuită din cele „Nouăzeci și cinci de teze" ale lui Luther (1517) ori „Instituția Creștină" (Calvin, 1534). La ieșire : războaie civile, noi cetăți, noi frontiere, emigrații, etc. Noi noțiuni, noi națiuni. Noțiuni care îmbătrînesc, națiuni care pier în vreme ce altele renasc purtate de revenirea în actualitate a altor noțiuni. Ceea ce vrem este pur și simplu să aflăm modul în care funcționează, concret, asemenea fenomene.

E prea neagră, această cutie neagră ? Dimpotrivă, prea albă. Lucrurile care sînt prea vizibile se văd mai greu. Ca și cum rezultatul ar ascunde procesul prin care s-a ajuns la acel rezultat ; creștinism, freudism, marxism... Pentru a sesiza ceva mai bine ceea ce e improbabil (aleatoriu, problematic) în diversele transsubstanțializări ale unei idealități secvențiale (carte, învățătură, descoperire științifică, etc.), pentru a urmări trecerea de la idee la **praxisul** de lungă durată, trebuie să ne plasăm în momentul dinaintea **metamorfozelor posibile care n-au mai avut loc** în aceeași perioadă și în același spațiu. Astfel, la origine, în magma religiilor orientale ale decadenței, în acel amestec al doctrinelor salvării sufletului la modă, secta lui Cristos nu era decît una printre alte zeci de secte. De ce Cristos și de ce nu Mithra. Osiris ori Hermes Trismegistul ? Căci, așa cum spun fenomenologii, sîntem astfel privați de anumite „variații eidetice". Dacă, ajungînd la Medina, Profetul ar fi devenit mut ori gingav, fața mii s-ar fi schimbat. Dacă în urma unor accidente materiale — catastrofe naturale ori tulburări revoluționare — „Capitalul" n-ar fi putut să fie **imprimat**, dacă n-ar mai fi găsit cei cîțiva zeci de cititori care, de la 1867 la 1885, i-au asigurat transmiterea, această „muncă teoretică" ar fi îmbrăcat un caracter pur „speculativ", iar Doctorul Marx ar fi astăzi un oarecare printre atîția alții. Dacă un curent de gîndire supranumit „al Luminilor" nu s-ar fi răspîndit și n-ar fi cristalizat în instituții, ritualuri și societăți de-a lungul întregului secol al XVIII-lea, am mai fi cunoscut noi Revoluția franceză ?

De la simbolic la politic. De ce Freud și nu Jung, ori chiar Charcot ? De ce Marx și nu Proudhon, Fourier sau Comte ? Acestea sînt întrebări pe care nu și le pun nici creștinul, nici freudianul, nici marxistul. Fiul lui Dumnezeu n-avea cum să treacă neobservat, — va zice creștinul — și cu atît mai puțin fiul său unic. Iar ceilalți doi vor pretinde că atunci cînd ești pe drumul adevărat, adică în sensul istoriei, lucrurile merg de la sine. **Omne bonum est diffusum sui. Verum index sui et falsi.** În fond, totul se petrece ca și cum am presupune că există o justiție imanentă în devenirea ideilor, un soi de cinism transcendental de tipul „proba pentru pudding este că îl mîncăm" ori de genul, „viața hotărăște". Proba prezenței reale a lui Cristos e... faptul că se mestecă azimă pe cinci continente și că Biserica a ajuns la cel de-al 264-lea papă. Iar proba că Marx și Sfînta sa Familie au fost mai zdraveni și mai serioși decît concurenții lor stă în cele zece state și o sută de partide care s-au bazat pe el vreme de cincizeci de ani. Chiar așa ? Și cîte excelente puddinguri mucezesc fără nici un client ! ?

Centenar CÉSAR VALLEJO

1892 — 1938

Cugetînd la viață

Cugetînd la viață, cugetînd
fără grabă la efortul torentului,
alină, oferă loc de ședere existența,
condamnă la moarte ;
înfășurat în cîrpe albe, cade,
cade planetar
pironul fiert în neliniște ; cade ;
(Atitudine oficială ,aceea a stîngii mele ;
buzunar vechi, considerată în sine,
această dreaptă).

Totul e bucurie, mai puțin bucuria mea
și totul are lungime, mai puțin candoarea mea,
incertitudinea mea !
Judecînd după formă ,oricum, înaintez cu fața,
schipătînd din vechime,
și pentru lacrimile mele ochii mi-i uit
(Foarte interesant)
și de la steaua mea urc pînă la picioare.

Țes ; deoarece am tors, am de țesut.
Caut ceea ce mă urmărește și mă
ascunde între arhiepiscopi,
dedesubtul sufletului meu și dincolo de
fumul respirației mele.

Aceasta era senzuala dezolare
a caprei fecioare ce se-nălța
exhalînd petroluri fatidice,
ieri, duminică, în care mi am pierdut
sîmbăta.

Astfel este moartea, cu îndrăznețul ei soț

Trece un om cu o pîine pe umăr

Trece un om cu o pîine pe umăr
Să scriu, așadar, despre dublul meu ?

Altul se-așază, se scarpină sub braț,
scoate-un păduche și-l ucide
Cu ce curaj să vorbești despre psihanaliză?

Altul mi s-a virit în piept c-un par în
mînă
Să-i vorbești deîndată despre Socrate
medicului ?

Trece-un olog de braț dus de-un copil
Să-l citesc, așadar, pe André Breton ?

Altul tremură-n frig, tușește, scuipă sînge
Mai poți oare să te referi la Eul profund ?

Altul caută-n gunoaie oase, coji
Cum să scrii, prin urmare, despre infinit ?

Un zidar cade de pe-acoperiș, moare și
nu-și mai ia prînzul
Să innoiești, în continuare, tropul,
metafora ?

Un negustor fură c-un gram pe-un client
Să vorbești, așadar, de a patra
dimensiune ?

Un bancher își falsifică bilanțul
Cu ce față să plîngi la teatru ?

Un paria doarme cu un picior la spate
Să-i mai vorbești, așadar, cuiva de
Picasso ?

Cineva merge la-nmormîntare hohotind
de plîns

Cum să mai vrei îndată să intri la
Academie ?
Cineva curăță o pușcă în bucătărie
Cu ce curaj să vorbești despre lumea de
dincolo ?

Cineva trece socotind pe degete
Cum să vorbești de non-eu fără să scoți
un țipăt ?

Trilce (XXXIII)

De-ar ploua noaptea asta, m aș retrage
de-aici la o mie de ani.
Mai bine la o sută, nu mai mult.
Și ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat,
aș socoti că, oricum, tot sosesc.

Sau, fără mamă, fără iubită, fără
înverșunarea
de-a mă pleca să iscodesc adîncimea cu
mîna, pînă-n
străfunduri,
în noaptea asta, deci, aș sta scărmănind
fibra vedică,
lîna vedică a țîntei mele finale, fir
al diavolului, prin care-aș stăpîni,
prinse de nări,
două limbi bătînd în contratimp
într-un același clopot.

Că-mi socotesc viața
ori socotesc că nu m-am născut încă,
tot n-am s-ajuns să mă eliberez.

Nu va fi ceea ce încă n-a sosit, ci doar
ceea ce a venit și-a și plecat,
doar ceea ce-a venit și-a și plecat.

La capăt, un munte

La capăt, un munte
dincolo de depresiune ; la capăt,
fumegos nimb
de jur-împrejur, cît dăinuie un chip
nemișcat.

Munte în cinstea fîntînii,
peste filoane de gratuit argint de aur.

Este frînjul spre care se tîrăsc,
sigure de tonurile lor de vară,
cele ce erau lungi valvule defuncte ;
tăciturnul pervaz al acestei surpături
naturale, al acestei auguste lovituri de
picior,
al pielii aceseteia, al acestei întrînsece
sclipiri
digitale, în care mă aflu întreg, lubric.

Treburi într-un picior, șuviță de sulf,
aur de argint, și argint făcut din argint
și moartea mea, adîncimea mea, colina
mea.

Să trec
îmbrățișat cu brațele mele,
să mă destup după sau înainte de dop !
Munte care de-atîtea ori izvora
vorbire, proză fluvială de netede lacrimi ;

munte în jos, alcătuit din implorînde
trepte
și, mai departe, din turnuri torențiale ;
negură între zi și alcoolul zilei,
scumpă verdeață de verze, călduți asini
complementari, pari și bușteni ;
filoane de gratuit argint de aur.

Tocmai trecu acela ce veni-va

Tocmai trecu acela ce veni-va
proscris, să se așeze-n tripla-mi
dezvoltare ;
tocmai trecu pe-ascuns, precum tîlharii.

Tocmai s-a așezat mai pe dincoace,
de sufletul meu la un trup distanță,
acela ce veni pe un asin spre-a mă slăbi ;
tocmai s-a așezat, livid, stînd în picioare.

Tocmai îmi dărui ceea ce s-a sfîrșit,
căldura din foc și pronumele imens
pe care și-l crescu sub coadă animalul.

Tocmai sfîrși
de-a-mi spune dubiul său asupra unor
ipoteze depărtate
pe care și mai mult le-ndepărtează cu
privirea.

Tocmai îi dete binelui cinstirea ce-i
revine-n
virtutea pachidermului infam,
pentru ceea ce-n mine e visat și-n el
ucis.

Tocmai mi-a pus (întîia nu există)
a doua lui mîhnire-n plin răunchi
și-a treia lui sudoare-n plină lacrimă.

Tocmai trecu fără să fi venit.

Am stat să-mi încălzesc cerneala în care mă înăbuș...

Am stat să-mi încălzesc cerneala în care
mă înăbuș
și să-mi ascult caverna alternativă,
nopți de pipăit, zile de abstrcațiune.

A tresărit necunoscuta în amigdala mea
iar eu am scrîșnit de-o anuală melancolie,
nopți cu soare, zile cu lună, amurguri
în Paris.

Și totuși, chiar astăzi, în inserare,
diger sacrisime certitudini,
nopți de mamă, zile de stînepoată
bicoloră, voluptuoasă, urgentă, frumoasă.

Și încă sosesc.
ajung pînă la mine în avion de două
locuri
sub dimineața domestică și sub ceața
care pe veci s-a ridicat dintr-o clipă.

Și totuși
chiar acum,
în capul cometei unde mi-am cîștigat
bacilul meu ferice și doctoral,
iată-mă-vă, încins, auditor, pămînt, soară
și lun,
incognito traversez cimitirul,
o iau la stînga, despicînd
iarba cu o pereche de endecasilabi,
ani de mormînt, litri de infinit,
cerneală, pană, cărămizi și iertări.

În românește de Mihai Elin

moda, altfel

Dansul (XV) Gigi Căciuleanu

d în „țara minunilor", proprietate personală — Lewis Carroll, dăruită cu generozitate tuturor oamenilor cu mintea deschisă și mai ales copiilor cu imaginație, Alice trece printr-o oglindă (**Through the Looking Glass**) și descoperă o lume ciudată, ca și cea din „țara minunilor", foarte asemănătoare, ca ciudățenie, cu cea reală, cea obișnuită, cea care e la îndemîna tuturor dar exprimată altfel.

Dansul, ca artă, este o trecere a vieții obișnuite, cu bucuriile și tragediile pe care le cuprinde, „printr-o oglindă" (nu într-o oglindă !); vom descoperi în lumea dansului esențe din viața pe care o trăim, pe care nu le-am recunoscut în efortul zilnic de a trăi sau în obișnuința de a trăi. Încercînd să demonstreze că dansul trebuie să exprime și marile probleme sociale, un „fiu al refugiaților albanezi" Angelin Preljocaj pune în scenă (1990 — Quartz de Brest, Théatre de la Ville), „de la A la Z", AMER AMERICA, o coregrafie modernă, cu suflu intenționat wagnerian, cu decor ostentativ, care să exprime clar mediul, cadrul, șansa emigranților : lăzi suprapuse, baloturi, bidoane unsuroase, saci cu materiale dure, scînduri, traverse. Senzația este de mori, insinuînd plecare sau sosire, fără precizare : „E acesta malul părăsit, în speranța unei vieți mai bune sau malul stins, primit ca o lovitură de pumnal, neașteptată, ca o **lovitură sub centură**. Ideea a avut succes, spectacolul, la început, a făcut vîlvă, „în ciuda lipsei de sobrietate artistică" (presa franceză). Prea marea dorință de a etala socialul a distrus emoția. Dansul nu a transmis mesajul ci efectele mesajului. Coregrafia a fost excesiv acrobatică „trop bavarde peut-être pour être éloquente". Dar dansatorii, de o remarcabilă tehnicitate, n-au exprimat suferința, au reprezentat-o, doar.

Iată, însă, că „într-o oglindă", într-o țară ciudată, surprinzătoare ca vibrație sentimentală, trece GIGI CĂCIULEANU.

În cartea sa „Bunul simț ca paradox" („o carte despre rațiune și iubire", cum spune autorul) Alecu Paleologu vorbește despre mediocritate și despre acel „ceva" ce o depășește. Acel ceva e definit asa : „Mediocritatea vine din penuria sentimentelor, nu a inteligenței". ...„Inteligența singură nu merge foarte departe". Inteligența devine cu adevărat mare și capabilă de o progresie nelimitată, devine acel miracol al minții umane care sporește conștiința și o adîncește, numai în aliaj cu un mare sentiment și e pe măsura acestuia : cît sentiment, atîta inteligență. „Adevărata putere de abstracție, implicînd totodată simțul realului și pe cel al absolutului e propulsată de un irezistibil resort personal"... „Cît despre luciditate, ea e pur și simplu în raport direct cu puterea afectivă". Nu găsesc cuvinte mai potrivite ca MOTTO, pentru elogiul pe care vreau să-l aduc **dansatorului** Gigi Căciuleanu. Dacă proverbul (vechi) francez, spune că „cine dansează trăiește", atunci putem spune, în românește, că dansul, în coordonatele umane și ideale, este forma de existență a lui Gigi Căciuleanu. Dansul, ca inteligență, sentiment, rafinament estetic este **nu** cartea de vizită ci portretul fidel al acestui mare artist.

Max Niehaus, în cartea sa „Ballett-Faszination" (Ein Kompendium der internationalen Ballet-Szene, 1980) ne dă aceste date despre acest mare talent al baletului românesc, pe care, mulți dintre noi aprecîndu-l, l-am trecut cu vederea. Gigi Căciuleanu s-a născut celebru, a fost născut să fie celebru, ca Nijinski, dar l-am amînat... Și el a revenit. Căciuleanu Gheorghe, 13.5.47. București. Profesori — Lacobescu, Gelu Matei, Miriam Răducanu. (N-am să uit niciodată „Nocturnele".). Autorul cărții înregistrează toate spectacolele, succesele din încă tînăra existență „întru artă" a lui Gigi Căciuleanu.

Și acum, la noi acasă !

În 1991, 18 și 19 octombrie, Gigi Căciuleanu, trecînd „printr-o oglindă", vine cu viteză mare cu dragoste mare, cu rafinament indiscutabil, cu inteligență și sentiment ce depășesc orice răutate sau „Hai să discutăm despre...!"

Primul spectacol e uluitor: „Un train peut en cacher un autre". și **entr'acte** „Interferences" și „Equinoxe". „Accoudé à sa barrière. Gigi Căciuleanu essaie de poser son regard sur le trains de la vie, la sienne et celle des autres". La TV a mărturisit că el și Ruxandra Racoviță, încearcă să plece de la abstract spre concret sau de la concret la abstract, folosind datele funcționale ale profesiunii lor. A mărturisit chiar, că baletul clasic, învățat acasă (la NOI!) i-a fost foarte folositor.

„Il Trouvatore" nu a fost un spectacol, a fost o profesiune de credință iar punerea în scenă — Dan Mastacan, a fost **completarea idealului**, din lumini-peisaje complete. Acest spectacol a fost ambiguu și difuz (nu în sensul în care termenii sînt folosiți în logică), a fost „l'amour fou". El a rămas în memoria intimă și delicată și fragilă a spectatorilor, ca o expresie a ceea ce înseamnă „scrîntit întru Dumnezeu" (vorba lui Dostoievski) și această minune este Gigi Căciuleanu.

Corina Cristea

REGIS DEBRAY

Ce este „mediologia“?

antropologie, epistemiologie, semiologie... Mai este oare nevoie și de o mediologie ? Se pare că da, iar Regis Debray încearcă nu atît să întemeieze o atare nouă disciplină, cît mai întîi să dovedească faptul că este nevoie de ea, că există o zonă anume a ei, specifică și neacoperită încă de nimic altceva. Demersul său este suficient de convingător și seducător (mai ales) în același timp. Poți să fii sau nu de acord cu autorul, dar cartea lui se citește nu numai cu interes, ci aproape pe nerăsuflate, nenumărate fiind locurile care ne răstoarnă ideile gata făcute. În ultimă instanță, mediologia ar fi tocmai acea disciplină necesară (căci încă e inexistentă) care s-ar ocupa cu transmiterea ideilor, cu transformarea acestora în.. realitate.

Pe de altă parte, mediologia ar trebui, obligatoriu, să se nască tocmai acum, la... sfîrșit de capitol, cît încă era videosferei nu se va fi instalat definitiv, — ca un bilanț, dar și pentru a aproxima cît de cît mai convingător modalitățile reale în care Verbul devine carne.

„Critique de la raison politique ou l'inconscient religieux“ (1981). „Les empires contre les rêves“ (1984), „Le pouvoir intellectuel en France“ (1989), acestea sînt cîteva dintre titlurile mai importante semnate de Regis Debray, implicat total în majoritatea dezbaterilor ultimelor decenii. „Cursul de mediologie generală“ (1991, la Gallimard, ca și toate celelalte), din care am extras fragmentele de mai jos, este o carte care a atras tuturor atenția, cu atît mai mult cu cît toată lumea aștepta de mai multă vreme promisa lucrare despre actuala videosferă.

Enunțuri și mesaje

Istoria umană e alcătuită din două istorii într-una singură. Două registre care se încrucișează de fapt, dar ar trebui totuși distinse. Există istoria raporturilor omului cu omul și istoria raporturilor omului cu lucrurile. Întîia este o intensitate reversibilă, spațiu al repetiției, fără înainte și fără după ; a doua este o extensie cumulativă, spațiu deschis al invențiilor și descoperirilor. Arta, religia, mitologia, politicul aparțin primei sfere ; știința și tehnica celei de-a doua. În primul domeniu există metamorfoze. dar nu și progres în adevăratul înțeles al cuvîntului. E un domeniu unde fiecare om rămîne contemporanul predecesorilor săi, unde Antigona e chiar sora noastră iar Alceste un văr, unde Rembrandt și Picasso, Budha și Isus, Cezar și Napoleon pot, prin intermediul nostru, să dialogheze la infinit de-a lungul secolelor, de la egal la egal și fără ca nimic să poată veni să-i despartă o dată pentru totdeauna. Nu există progres linear și infinit, cu rupturi ireversibile între prezent și trecut, decît în cel de-al doilea domeniu : aici, printre savanți și tehnicieni, există învingători definitivi și universali. La Sevilla nu ne mai deplasăm călare, Einstein se mișcă într-un alt univers decît Ptolemeu și nici unui garajist nu-i va trece prin minte să ne vîndă un Dion-Bouton 1904 decît dacă ne știe colecționari.

Desigur, raporturile noastre cu lucrurile sînt mediate de oameni. iar raporturile noastre cu cellalți oameni sînt mediate de lucruri. Cu exactitate, mediologia are tocmai funcția de a pune în relație universul tehnic cu universul mitic, ceea ce se schimbă tot timpul cu ceea ce rămîne de-a lungul timpului. Dar, e bine ca, pentru mai multă claritate, să distingem la început cele două ordini ale realității, cele două categorii ale timpului, chiar dacă va trebui să arătăm, după aceea, modul în care hotarele lor pot să se amestece.

Distincția subiect/subiect și subiect/obiect corespunde împărțirii clasice în **certum** și **verrum**, două modalități ale discursului și ale adeziunii la discurs. Există **adevăruri** științifice și tehnice, care o dată descoperite devin indiscutabile dar, în domeniul politic, estetic, religios sau social eu nu pot avea decît cel mult **certitudini**. Adevărurile se impun singure (de drept). Certitudinile trebuie „împinse“ (inculcate, înfrumusețate etc.).

Universul intersubiectiv este guvernat de **credințe**, neverificabile ; universul obiectiv de **cunoștințe**, ce pot fi contrazise ori respinse (în general). Primul este domeniul mitului, al tezei, al opiniei, al doctrinei etc. ; al doilea este cel al rezultatului, al legii, al descoperirii, al demonstrației. Ceea ce duce la două regimuri logice : într-o parte avem **mesajele**, în cealaltă **enunțurile** (...)

Ceea ce vrem să aflăm nu este modul în care, în istoria științelor, s-a trecut de la alchimie la chimie, de la astrologie la astronomie, de la teoriile asupra sufletului la psihologie, ci cum de s-a crezut. și încă se mai crede. (în magma mentalităților) în astrologie, în alchimie și în suflet. (...)

„Miturile sînt sufletele acțiunilor și iubirilor noastre, afirma pe bună dreptate Valéry. Noi nu putem acționa decît îndreptîndu-ne către o fantomă.“ Dar, în a sa „Petite lettre sur les mythes“, el adăuga că „ceea ce piere atunci cînd apare ceva mai multă precizie este mitul“. Pentru el, deci, știința este ceea ce face mitul să dea înapoi, așa cum lumina electrică alungă fantomele într-o casă bătrînă, iar istoria Rațiunii face să se risipească, ușor, „fauna lucrurilor vagi“. Dimpotrivă, mi se pare evident faptul că în raporturile de la subiect la subiect nu e de așteptat un stadiu dupămit și că o utopie laică cu o bază mitică (comunismul, de pildă) nu poate să dispară socialmente decît în beneficiul unui mit religios ca proiecție utopică („Mama Rusia“, de exemplu). Valery confundă domeniile. În cel al subiectivității noastre (și doar în acela) noi sîntem condamnați sau mai curînd împinși la un delir colectiv (fie el suportabil și blînd cum se întîmplă în Occident astăzi) astfel încît coșmarul Istoriei n-are ceas deșteptător.

Puteți să nu mă credeți. Dar nu puteți să nu fiți de acord că elaborarea și transmiterea unor cunoștințe științifice sînt de drept separabile de rezultatele acelor cunoștințe, în vreme ce elaborarea și transmiterea unor sisteme de credință fac corp comun cu rezultatele lor.

Transmițînd o informație, emițînd semnale. „Acțiunea omului asupra omului“ se operează prin comunicarea unei informații (cel puțin din momentul cînd se exclude constringerea fizică). A asculta (obeir) și a auzi (écouter) sînt, în greaca veche, termeni înrudiți. Dar nu ascultăm în același fel orice, iar comunicarea nu produce aceleași efecte în toate cazurile, fie că e vorba de un orator în agora, de lectura psalmodiată a unui text sacral într-o biserică ,ori de lectura tăcută, acasă, a unei biblii traduse în propria limbă. Legînd modalitățile credinței de diferitele mijloace de difuzare a acesteia, periodizarea mediologică poate ajuta la o mai bună conturare a istoriei legăturilor colective, adică religiile civice succesive. Servitudea voluntară are-o istorie a ei : isteria și delirul colectiv o au și ele. Și această istorie nu e separabilă de evoluția formelor de propagare a discursului, care la rîndul ei nu poate fi despărțită de evoluția suportului inscripțiilor simbolice.

Un studiu al efectelor cuvîntului ar da probabil un fundament mult mai serios „științelor politice“, prin faptul că ele ar deveni astfel cu mult mai evident o ramură a mitologiei aplicate. Politologii de azi par să se mulțumească cu foarte puțin în această privință. Ei descriu (fără a le explica) efecte cum ar fi transmiterea, adeziunea ori credința, folosindu-se de noțiuni ce oscilează între vrăjitorie și parapsihologie, cum ar fi acelea de charismă, sugestie, prestigiu, atracție, autoritate, vrajă etc.

O **disciplină** este deschisă unei serii infinite de noi enunțuri cărora ea le oferă numai regulile de construire. O **doctrină** este, prin definiție, închisă asupra propriului corpus enunțiativ, presupunînd existența unor străini (care rămîn în afara ei) ca și a unor convinși (care sînt înăuntru) ; profani, inițiați și gardieni. Mediologia s-ar vrea o **disciplină**, al cărei obiect ar fi istoria **doctrinelor** (nașterea, căpătarea unui corp și închiderea lor). Deci nu studierea cuvintelor terminate în **„ică“**, ci a acelora terminate în **„ism“**.

Nimic din ceea ce poate fi atribuit unui nume propriu și, deci, susceptibil de a primi un sufix în **ism** — hitlerism, budism, lacanism etc. — producător sau produs al unei afiliații, suport al unei comunități de aderenți, nimic din toate astea nu-i poate rămîne străin mediologului. Prima sa intenție va fi aceea de a fundamenta o istorie rațională a ceea ce nu este cu adevărat rațional, nici pe dea-ntregul analizabil. O istorie a „ideologiei“, — acest cuvînt-valiză, pre-noțiune funestă care n-a fost inventată ci întronată de Marx și care, fără îndoială, a întîrziat cu un secol examenul obiectiv al socializării ideilor, sau cel al transformării ideii în mit (mitul fiind ideea socializată). Or, tocmai geneza **isme**-lor (or și mai mult, mișcările ideilor **in statu nascendi et moriendi**) este cea care arată cel mai bine funcția ideologiei. Iar **ismul** se expune riscului **izării**, la fel ca virusul care declanșează o epidemie. Creștianizarea lumii păgîne, decristianizarea Occidentului industrial. Comunizarea, decomunizarea Estului european. Autorizarea, dez-autorizarea succesului unui nume propriu. În 1970, numele Marx se bucura de mare autoritate în lumea universitară franceză și chiar non-marxistul, în cărțile sale, afișa ca repere citate și definiții ale teoreticianului german. Douăzeci de ani mai tîrziu dispar toate referirile la acest autor demonetizat : nu mai prezintă credit moral. Asta se făcea, asta nu se mai face. Credit, discreditare. Atașament, deziluzie, reatașament. Loc liber pentru Weber, Braudel, Aron, etc., pînă la următorul tur de credință. Căci în acest joc al balanței, fiecare „deziluzie simbolică“ face să se ridice o nouă constelație de vrăjitori în orizontul discursurilor cu autoritate.

(.....)

N-am intenția, cîtuși de puțin, să neg faptul că „revoluție, renașterile, reformele sînt opera retorilor“, așa cum o explică cu atîta malițiozitate Paulhan. Considerăm drept un fapt dovedit acela că elucubrațiile unui individ se transformă, nu fără medieri și interpuneri, în răsturnări colective. Adică în Biserică, Partid, Armată, Stat. Un exemplu banal : în Europa, în secolul XVI, apar state reformate. La originea acestor state se află Biserici cu același nume. La origi-

Prezentare și traducere de
Mihail Oprea

Continuare în pag. a 15-a

Connaître le croire

Același Valéry, evocînd „importanța reală a imaginarului“, remarca faptul că „întreaga structură socială este bazată pe credință sau pe încredere“. Se poate spune, — scrie el — „că lumea socială, lumea juridică și lumea politică sînt esențialmente niște lumi mitice“, căci ele își primesc de la spiritul nostru „existența lor, acțiunea lor de impuls ori de constrîngere.“ Jurămînt, constituție, tratat, contract, semnătură, trecut, viitor, proiect : toate acestea sînt „lucruri ale spiritului“. Apropo de monedă, de pildă. Valéry constată că această bucată de hîrtie nu are valoare decît în funcție de creditul pe care i-l acordăm ; ca urmare, desemnează credința drept **„suport al acestui suport“**. Nu numai economia și finanțele sînt construcții ale imaginarului, ci și echilibrul terorii de exemplu. Descurajarea nucleară este o operație de credit, esențialmente mentală, întrucît se bazează pe credibilitatea folosirii puterii nucleare de către deținători. Eu trebuie să cred că celălalt va apăsa pe butonul lui dacă eu apăs pe al meu, și reciproca. Acest fapt se numește stabilitate strategică și el nu ține de un echilibru

cantitativ al stocurilor, ci de o persuasiune reciprocă. Asta însă, doar între partenerii clubului atomic. În restul lumii, menținerea păcii se reazemă pe dogma nonproliferării nucleare : e de la sine înțeles că un stat al lumii a treia care s-ar dota cu arma operațională (încărcătură + vectori) ar declanșa o situație inacceptabilă, expunîndu-se astfel unui casus belli. De ce asta ? Pentru că arma nucleară n-ar fi fiind o armă ca oricare alta. Ea nu e decît un mit, dar un mit înțelept. Viața și-a reluat cursul la Hiroshima și bombardamentul de la Dresda a distrus, de fapt, mult mai multe vieți omenești. Nimic nu e ireparabil. Iarba continuă să crească, la fel florile și copiii. Dar Truman și americanii, după Hiroshima, au acreditat în rîndul publicului ideea excepționalității Bombei, împreună cu toată mitologia science-fiction a frisonului apocaliptic, a „cataclismului cosmic“ etc. Și au făcut bine procedînd așa. Altfel, n-ar mai fi existat acea interdicție tacită cu privire la folosirea ei. În cazul de față înțelepciunea ține de factura mitică. Arma nu poate continua să asigure pacea mondială decît rămînînd tabu și tot ceea ce diminuează frica ori îi banalizează folosirea (bomba cu neutroni, miniaturizarea încărcăturilor etc.) pune de fapt în pericol principiul „descurajării nucleare“. A demistifica nuclearul înseamnă a destabiliza raporturile forțelor reale, minînd baza fiduciară a echilibrului atomic. Fenomen subiectiv, halucinație pozitivă. Bomba este în aceeași măsură și o operă a spiritului.

„A guverna înseamnă a face să se creadă ceva“ („gouverner c'est faire croire“) afirma Hobbes și, după el, Churchill. Dar „a crede“ este un verb care se conjugă, nu e un invariant omogen, în toate timpurile și în toate locurile, totdeauna egal cu el-însuși. Există credințe șovăielnice, carnivore, sceptice, senine etc. Nu se crede în același fel într-un mit al originilor, un verset biblic, o fabulă de La Fontaine, o doctrină filozofică, un sondaj de opinie etc. A face să se creadă înseamnă a face să se facă. Ce anume ? Ceea ce subiectele credinței cred în forul lor intim că trebuie să facă. Cum îi facem pe ceilalți să creadă ?

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI